

၁၅

အရှေ့တောင်အာရှရှိ လူ့အခွင့်အရေး၊ ဒီမိုကရေစီနှင့် မိဒီယာ

နိုင်ငံသားတစ်ယောက် နိုင်ငံ့အရေးတွင် ပါဝင်နိုင်ခွင့် - နိုင်ငံသားအခွင့်အရေး
မှာ ကျဉ်းမြောင်းသော်လည်း ICCPR တွင်ဖော်ပြထားသည့်အတိုင်းပင် လူတစ်ဦးအဖို့
မရမဖြစ် လူ့အခွင့်အရေးဖြစ်သည်။

၁၅.၁ မိတ်ဆက်

အရှေ့တောင်အာရှဒေသတွင်းနိုင်ငံများတွင်မူ ထိုလူ့အခွင့်အရေးကို အပြည့်အဝ အသိအမှတ်ပြုခြင်းမရှိပေ။ ထိုနိုင်ငံများအနက် အချို့တွင်မူ ပြည်သူတို့အနေနှင့် နိုင်ငံရေးတွင်ပါဝင်ခွင့်၊ နိုင်ငံရေးအတွက် တွေ့ဆုံဆွေးနွေးခွင့်၊ မိမိတို့နိုင်ငံရေးအမြင်များကို လူသိရှင်ကြား ထုတ်ဖော်ပြောဆိုနိုင်ခွင့်တို့ကို နိုင်ငံသားအခွင့်အရေး ဟူသော ခေါင်းစဉ်ဖြင့် ဆောင်ရွက်နိုင်ကြသည်။ နိုင်ငံသားတစ်ယောက်၏ အခွင့်အရေးများတွင် မဲပေးပိုင်ခွင့်ရှိခြင်း၊ အစိုးရက ပေးအပ်သော ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုများကို ရပိုင်ခွင့်ရှိခြင်းနှင့် ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံပိုင်ခွင့် ရှိခြင်းတို့လည်း ပါဝင်ကြသည်။ နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးဆိုလျှင် နိုင်ငံသားတို့၏ ပါဝင်လှုပ်ရှားနိုင်ခွင့်အား လည်းကောင်း၊ ဒီမိုကရေစီ ဖြစ်တည်ခြင်းနှင့် အစိုးရ၏ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုများအားဖြင့်လည်းကောင်း မြင်မိကြမည်။ သို့ရာတွင် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံနှင့် တစ်နိုင်ငံမှာ နိုင်ငံရေးစနစ် ထပ်တူကြစွာ ကျင့်သုံးခဲ့သည်မျိုးလည်း မည်သည့်အခါကမျှ မရှိခဲ့ရာ နိုင်ငံသားတို့၏အခွင့်အရေးကို ကျင့်သုံးရာတွင် တစ်နိုင်ငံချင်းစီမှာ ကွဲပြားကြသည်။ နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးများ၏ အကျိုးသက်ရောက်မှုအပေါ် အငြင်းအခုံများစွာ ရှိပါသည်။ ယခုအခန်းမှာ နိုင်ငံသားတို့၏ အခွင့်အရေးပါ အခြေခံအချက်များကို ရှင်းပြမည်ဖြစ်သည်။ ဒီမိုကရေစီနှင့် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ဦးစားပေး တင်ပြသွားပါမည်။ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများတွင် နိုင်ငံသားတို့ အခွင့်အရေးကို အဓိပ္ပာယ်ကောက်ယူပုံ၊ နိုင်ငံသားတို့၏ အခွင့်အရေးအတွက် ဆောင်ရွက်ပေးထားပုံများကို သုံးသပ်သွားပါမည်။

နိုင်ငံသား အခွင့်အရေးတွင် ရှည်လျားသောသမိုင်းကြောင်းရှိသည်။ နိုင်ငံရေးစနစ်တိုင်းတွင် အာဏာကိုအကြောင်းပြုသော ပဋိပက္ခများ များစွာရှိခဲ့ပြီးနောက်ပိုင်းတွင် နိုင်ငံသားတို့ စောင့်ထိန်းရန် ကျင့်ဝတ်များ၊ လူ့အခွင့်အရေးများ သတ်မှတ်ရန် လိုအပ်လာခဲ့သည်။ အရှေ့တောင်အာရှရှိ နိုင်ငံအများစုတွင် နိုင်ငံသားတို့၏ အခွင့်အရေးကို ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံအားဖြင့် ဖော်ပြထားပါသည်။ ထိုသို့မထည့်သွင်းမီက အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံအများစုသည် ကိုလိုနီတို့၏ လက်အောက်တွင် ရှိစဉ်ကလည်းကောင်း၊ ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ရေးရပြီးသော ကာလများတွင်လည်းကောင်း နိုင်ငံသားတို့၏ ရပိုင်ခွင့်များနှင့်ပတ်သက်၍ အတိုက်အခံဆွေးနွေးစရာများ ပေါ်ပေါက်ခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ ထိုအာဏာရပိုင်ခွင့်အတွက် အတိုက်အခံငြင်းခုံမှုများသည် လူ့အခွင့်အရေးဟူသော ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် ဖြစ်ပွားခဲ့ခြင်းမဟုတ်သော်လည်း နိုင်ငံသားတို့အဖို့ ပြည်သူ့ရေးရာများတွင် ပြောရေးဆိုခွင့်ရှိရေး၊ နိုင်ငံရေးကိစ္စများတွင် ပါဝင်ပတ်သက်ခွင့်ရှိရေးတို့မှာ ယေဘုယျအားဖြင့် မိမိတို့နှင့်သက်ဆိုင်သည့်ကိစ္စဟု နားလည်ထားကြသည်သာဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင်နိုင်ငံသား အခွင့်အရေးဟုဆိုရာ၌ အချို့သော အခွင့်အရေးများမှာ အရှေ့တောင်အာရှဒေသ ပြင်ပမှ ဝင်ရောက်လာခဲ့ကြခြင်းဖြစ်သည်။ ဥပမာ - အချို့သော နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးဟူသော စံသတ်မှတ်ချက်များကို ၁၈ ရာစု ဥရောပ၏အလင်းခေတ်တွင် ပေါ်ထွက်လာသော နိုင်ငံရေးအတွေးအမြင်များကို အခြေခံသည်။ ထိုကာလတွင် ပထမဆုံးအကြိမ်အဖြစ် ပြည်သူ့အများ၏ဆန္ဒဖြင့်သာ အစိုးရများက တိုင်းပြည်ကို အုပ်စိုးသင့်သည်ဆိုသော နိုင်ငံရေးအတွေးအခေါ်မှာ နိုင်ငံသားတို့၏ ရပိုင်ခွင့်ကို ပြဌာန်းသော ကြေညာချက်များနှင့် ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံအခြေခံ ဥပဒေများ အတွင်းပါဝင်လာကြသည်။ ထိုနိုင်ငံရေး ဓလေ့များသည် ၁၈ ရာစုတွင် ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော ပြင်သစ်နိုင်ငံတွင် သက်ဦးဆံပိုင်ဘုရင်စနစ်ကို ဆန့်ကျင်သော ပြင်သစ်တော်လှန်ရေးနှင့် အမေရိကန်တို့က အင်္ဂလိပ်ကို

အများပြည်သူတို့၏ဆန္ဒ
အစိုးရတစ်ရပ်ကို ပြည်သူတို့၏
ဆန္ဒအရ ရွေးချယ်မှု သို့မဟုတ်
ပြည်သူ့အာဏာအရ
တည်ထောင်ရသည်။
အများပြည်သူတို့၏ဆန္ဒ ဟူသော
စကားရပ်မှာ ၁၇ ရာစု
ဥရောပအလင်းခေတ်တွင် စတင်
သုံးစွဲခဲ့သည့် ဝေါဟာရဖြစ်သည်။
တုလသမဂ္ဂ လူ့အခွင့်အရေး
ကြေညာစာတမ်း (၁၉၄၈)
တွင်လည်း ဖော်ပြထားသည်။

ပုန်ကန်သော တော်လှန်ရေးမှ ပေါ်ပေါက်လာကြသည်။ ထိုတော်လှန်ရေးနှစ်ရပ်စလုံးမှာ နိုင်ငံသား တို့၏ နိုင်ငံရေးတွင်ပါဝင်ခွင့်ကို တရားဝင်အသိအမှတ်ပြုသော အမေရိကန်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေ၏ မြစ်ဖျားခံရာလည်း ဖြစ်သည်။ ထိုသို့ဆိုခြင်းကြောင့် နိုင်ငံသားတို့၏ အခွင့်အရေးမှာ ထိုအချိန်မှအစပြုကာ တီထွင်ခဲ့ကြသည်ဟုဆိုသော် မမှန်ပါ။ သမိုင်းတလျှောက်တွင် နိုင်ငံရေးစနစ် အမျိုးမျိုး၌ ကျေးတော်ကျွန်တော်မျိုးများ တိုင်းသူပြည်သားများကို နိုင်ငံရေးတွင်ပါဝင်ခွင့် တစ်နည်း နည်းဖြင့် ပေးခဲ့ကြသည်ကို တွေ့ရှိနိုင်သည်။ အသနားခံခွင့်ကဲ့သို့သော လူ့အခွင့်အရေးကို နိုင်ငံရေး စနစ်များစွာတွင် အသုံးပြုခဲ့ကြကြောင်း သမိုင်းအထောက်အထားများအရ သိရှိနိုင်သော်လည်း ရွေးကောက်တင်မြောက်ခွင့်၊ ရွေးကောက်ခံခွင့်နှင့် လွတ်လပ်ခွင့်တို့မှာမူ အလွန်အလွန် နည်းပါး လှသည်။

ဥရောပမှ တော်လှန်ရေးများနှင့် အရှေ့တောင်အာရှမှ ကိုယ့်ကြမ္မာကိုယ်ဖန်တီးရေး တိုက်ပွဲဝင်မှုများသည် လူ့အခွင့်အရေးအတွက် အစပြုခြင်းများ ဖြစ်ခဲ့ကြသည်။ ထိုတော်လှန်ရေး များကြောင့် နိုင်ငံရေးမှာ ပြည်သူ့အများနှင့်သက်ဆိုင်ပြီး ပြောရေးဆိုခွင့်၊ ပါဝင်လှုပ်ရှားခွင့်တို့မှာ ပြည်သူတို့၏ရပိုင်ခွင့်ဖြစ်သင့်ကြောင်း အယူအဆများ အစပျိုးခဲ့သည်။ နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးနှင့် ပတ်သက်ပြီး အရေးကြီးသော တန်ဖိုးနှစ်ရပ်ကို ဤသို့ဖော်ပြနိုင်သည်။ (၁) နိုင်ငံရေးစနစ်တစ်ရပ်ကို ပြည်သူ၏ရွေးချယ်မှုဖြင့်သာ တည်ထောင်နိုင်ခြင်း၊ (၂) ဒီမိုကရေစီစနစ်ဖြစ်စေ၊ ကွန်မြူနစ်စနစ် ဖြစ်စေ၊ ဘုရင်စနစ်ဖြစ်စေ၊ ဘာသာရေးအခြေခံ နိုင်ငံတော်စနစ်ဖြစ်စေ၊ မည်သည့်စနစ်တွင်မဆို တိုင်းသူပြည်သားတို့သည် ၎င်းတို့၏ နိုင်ငံရေးအယူအဆများကို ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ရှိပြီး နိုင်ငံရေးတွင်ပါဝင် ဆောင်ရွက်နိုင်ခြင်းရှိကြသည်။ ထိုအတွေးအခေါ်များကြောင့်ပင် အရှေ့တောင် အာရှနိုင်ငံများမှ ပြည်သူများသည် ကိုလိုနီအစိုးရများ စစ်အာဏာရှင်များ အကြမ်းဖက်လာဘေး သည့် ခေါင်းဆောင်များကို စိန်ခေါ်ခဲ့ကြသည်။ မကြာသေးခင်ကလည်း အာဆီယံ အဖွဲ့အစည်း ကြီး၏ အရေးအရာများကို ပြန်ကြားရာတွင် ပြည်သူကိုကိုယ်စားပြုသော ပြည်သူတို့၏ အာဆီယံ ဟူသော အသုံးအနှုန်းများကို တွင်တွင်သုံးလာခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် အာဆီယံမှာ ပြည်သူတို့၏ ပါဝင်နိုင်မှုထက်စာလျှင် အစိုးရတို့ကိုသာ ဦးစားပေးဆက်ဆံခဲ့ပါသည်။ အာဆီယံဒေသ တစ်လွှား တွင် နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးကို ကျင့်သုံးမှုကြောင့် ထောင်ကျခံရသူများ ရှိသလို နိုင်ငံသားတို့၏ အခွင့်အရေးကို ပြည်သူတို့ထောက်ခံတင်ပြလာကြခြင်း၏ အကျိုးဆက်အားဖြင့် လူထုလှုပ်ရှားမှု အကြီးစားများ ပေါ်ပေါက်လာခဲ့ခြင်းလည်းရှိသည်။

အရှေ့တောင်အာရှ၏ ဒီမိုကရေစီအသွင်ပြောင်းခြင်းမှာ နှေးကွေးသောဖြစ်စဉ်ဖြစ်သည်။ ဤဖြစ်စဉ်မှာ ပဋိပက္ခပြင်းသော်လည်း နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးကိုမူ တိုးတက်စေခဲ့သည်။ ဒီမိုကရေစီ နိုင်ငံသားတို့ ရထိုက်သည့် အခွင့်အရေးနှင့် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်တို့ ဒေသတွင်းဝယ် ပိုမိုအာရုံစိုက်လာကြသည်(ယခုအခန်းတွင် ထိုအကြောင်းအရာ နှစ်ရပ်လုံးကို ဆွေးနွေးသွားပါ မည်)။ နိုင်ငံတကာစာချုပ်များတွင်ပါရှိသော နိုင်ငံသားအခွင့်အရေး ဆိုင်ရာအချက်များကို ဦးစွာ အသေးစိတ်ဆွေးနွေးသွားပါမည်။ ထို့နောက် ဒီမိုကရေစီနှင့် လူ့အခွင့်အရေး အဆက်အစပ်ကို ဆက်လက်သုံးသပ်သွားမည်ဖြစ်ပြီး အရှေ့တောင်အာရှတစ်လွှား ဒီမိုကရေစီအသွင်ပြောင်းခြင်းများ မည်သို့ တဖြည်းဖြည်းပေါ်ထွန်းလာသည်ကို ဆန်းစစ်ကြည့်ကြပါမည်။ အဆုံးပိုင်းတွင် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်၏အရေးပါပုံနှင့် ဒေသတွင်းမီဒီယာများ၏ အခြေအနေကို ဆွေးနွေးသွား

ပါမည်။ မည်မျှပင်စိန်ခေါ်မှုများရှိစေ ဒီမိုကရေစီသည် လူ့အခွင့်အရေးအတွက် အကောင်းဆုံး စံထားရသည့် စနစ်တစ်ခုဖြစ်ကြောင်း အဆိုပြုတင်ပြသွားပါမည်။

၁၅.၂ နိုင်ငံသားအခွင့်အရေး

နိုင်ငံသားတစ်ယောက်၏ နိုင်ငံရေးတွင် ပါဝင်ပတ်သက်ခွင့်အား လူ့အခွင့်အရေးအဖြစ် လူ့အခွင့်အရေး ကြေညာစာတမ်း အပိုဒ် ၂၀-၂၁ တွင် ဖော်ပြထားပါသည်။ သို့ရာတွင် ယခုအခန်း တွင် အကျယ်ဆွေးနွေးမည့် အပိုဒ် ၁၉ - လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ရံဖန်ရံခါနိုင်ငံသား ဆိုင်ရာအခွင့်အရေးအဖြစ် ယူဆကြပါသည်။ ကုလလူ့အခွင့်အရေး ကြေညာစာတမ်း မတိုင်မီက နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးများကို နိုင်ငံအချို့၏ ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံ အခြေခံဥပဒေများတွင် ဖော်ပြခဲ့ပါသည်။ သို့ရာတွင် ထိုနိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးကိုရပိုင်ခွင့်မှာ နိုင်ငံသားဟူ၍ သတ်မှတ်ခံထားရသူများအတွက်သာဟု ကန့်သတ်ထားခြင်းများ လည်းရှိခဲ့သည်။ UDHR အရ ပြဋ္ဌာန်းထားသော နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးများကို နိုင်ငံရေးတွင်ပါဝင်ခွင့်ကို အလေးထား သော ICCPR စာချုပ်ကဲ့သို့ နိုင်ငံတကာဥပဒေတွင် ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းခဲ့ပြီး CEDAW နှင့် ရွှေ့ပြောင်းလုပ်သားများ၏ လူ့အခွင့်အရေးစာချုပ်များကဲ့သို့သော စာချုပ်များတွင်လည်း ထပ်မံ ထည့်သွင်းထားသည်။

နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးများနှင့်ပတ်သက်၍ တွေ့ရလေ့ရှိသော ကန့်သတ်ချက် တစ်ခုမှာ နိုင်ငံသားလက်မှတ် ရရှိထားသူများသာလျှင် ထိုလူ့အခွင့်အရေးကို ခံစားရလေ့ရှိသည်။ သို့ဖြစ်ရာ နိုင်ငံသားလက်မှတ်မရှိက ထိုနိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးများနှင့်ဝေး၍ ပြည်သူ့ ရေးရာကိစ္စများတွင် ပါဝင်ဆုံးဖြတ်နိုင်သည့် မဲကို ပေးပိုင်ခွင့်မရှိတော့ပေ။ အခြား လူ့အခွင့်အရေး များစွာကို အစိုးရတစ်ရပ်အနေဖြင့် မိမိအုပ်ချုပ်သော နယ်မြေပေါ်တွင် နေထိုင်သူအားလုံးကို ပေးအပ်ရသည်။ သို့ရာတွင် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးကိစ္စမှာမူ ခြားနားသည်။ နိုင်ငံသား မဟုတ်သူများသည် အခြားတစ်နိုင်ငံ၏ ရွေးကောက်ပွဲတွင် မဲပေးခွင့်မရှိသလို နိုင်ငံရေးတွင်လည်း အရွေးကောက်ခံအဖြစ် ပါဝင်ခွင့်မရှိပေ။ ထိုသို့သော ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးများသည် နိုင်ငံသားတို့အတွက်သာ ဖြစ်သည်။ သို့သော် နိုင်ငံသားမဟုတ်သူများအဖို့ နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးများ ဆုံးရှုံးနေသည်ဟု မဆိုသာပေ။ ထိုသူတို့သည်လည်း ဆိုင်ရာ မိခင်နိုင်ငံများတွင် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးကို ရကြမည်သာ ဖြစ်သည်။

နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံမှ နိုင်ငံသားတို့အနေဖြင့် ပြည်ပ၌နေထိုင်စဉ် မိခင်နိုင်ငံ၏အရေး၌ ပါဝင် ပတ်သက်ခွင့်ဟူသော နိုင်ငံသားအခွင့်အရေး ရှိ မရှိဆိုသည်မှာ ၎င်း၏ မိခင်နိုင်ငံအပေါ်တွင်သာ မူတည်သည်။ ဥပမာ - နိုင်ငံများစွာက ပြည်ပသို့ရောက်ရှိနေသော မိမိနိုင်ငံသားများကို မဲပေးခွင့် ပြုသော်လည်း အချို့နိုင်ငံများကမူ ခွင့်မပြုကြပေ။ ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံတစ်ခုမှ လူ့အခွင့်အရေးများကို မဆွေးနွေးမီ ယခုအပိုဒ်တွင် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးများကို ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာကြည့်ကြပါစို့။

ဇယား ၁၅.၁ UDHR နှင့် ICCPR ပါ နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ အခွင့်အရေး

လူ့အခွင့်အရေး	ပါဝင်သောရပိုင်ခွင့်များ	စာချုပ်ပါအပိုဒ်များ
ငြိမ်းချမ်းစွာစုဝေးခွင့်နှင့် စီတန်းလှည့်လည်ခွင့်	အများပြည်သူ စုဝေးတွေ့ဆုံပြီး နိုင်ငံရေးကို ဆွေးနွေးခွင့်ရှိခြင်း။	UDHR, Art 20 ICCPR, Art 21
ငြိမ်းချမ်းစွာ အစည်းအရုံးဖွဲ့ခွင့်	အသင်းအဖွဲ့များဖွဲ့စည်းခွင့်၊ သမဂ္ဂများတွင် ပါဝင်လှုပ်ရှားခွင့်ရှိခြင်း။	UDHR, Art 20 ICCPR, Art 22
ပြည်သူ့ရေးရာ ကိစ္စရပ်များတွင် ပါဝင်ခွင့်	အစိုးရအဖွဲ့တွင်ပါဝင်ခွင့်ရှိခြင်း။ နိုင်ငံရေးသမားကိုရွေးကောက်တင်မြှောက်ခွင့်ရှိခြင်း။ အရွေးကောက်ခံအဖြစ်နိုင်ငံရေးတွင်ပါဝင်ခွင့်ရှိခြင်း။	UDHR, Art 21 ICCPR, Art 25
မဲပေးပိုင်ခွင့်	နိုင်ငံရေးစနစ်တစ်ခုတွင် ပါဝင်ခွင့်ရှိခြင်း။ ရွေးကောက်ပွဲတွင် မဲပေးခွင့်ရှိခြင်း။ အစိုးရတစ်ရပ်ကို ရွေးကောက်ပွဲနည်းလမ်းအားဖြင့် ရွေးချယ်ပိုင်ခွင့်ရှိခြင်း။ ရွေးကောက်ပွဲတွင် ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ် ပါဝင်နိုင်ခြင်း။	UDHR, Art 21 ICCPR, Art 25
အစိုးရအဖွဲ့ထဲတွင် အလုပ်လုပ်ပိုင်ခွင့်	အစိုးရကပေးသော ပြည်သူ့ရေးရာဝန်ဆောင်မှုများကို ရပိုင်ခွင့်ရှိခြင်း။ အစိုးရတစ်ရပ်တွင် ဝန်ထမ်းအဖြစ် ပါဝင်ခွင့်ရှိခြင်း။	UDHR, Art 21 ICCPR, Art 25

၁၅.၂.၁ ငြိမ်းချမ်းစွာသင်းဖွဲ့ လှုပ်ရှားခွင့်နှင့် စီတန်းလှည့်လည်ခွင့် (ICCPR အပိုဒ် ၂၁ နှင့် ၂၂)

ငြိမ်းချမ်းစွာ သင်းဖွဲ့လှုပ်ရှားခွင့်ကြောင့် ပြည်သူတို့ စုဝေးနိုင်ကြသည်။ အရေးကြီးဆုံးမှာ နိုင်ငံရေးအတွက် လူ့အများစုဝေးနိုင်ရန် (ဥပမာ - နိုင်ငံရေးပါတီဖွဲ့စည်းရန်)နှင့်တကွ ကျောင်းသား အစည်းအရုံးဖွဲ့စည်းနိုင်ရန်၊ မိမိသန်ရာသန်ရာကိစ္စများ ဆောင်ရွက်သည့်အဖွဲ့များ ပေါ်ပေါက်လာစေရန် (ဥပမာ - အမျိုးသမီးအခွင့်အရေးနှင့်အားကစား)တို့အထိ ပါဝင်သည်။ နိုင်ငံရေးပါတီများဖွဲ့စည်းလာရေးအတွက် အသင်းအဖွဲ့အနေဖြင့် လှုပ်ရှားကြခြင်းမှာ အချို့အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများတွင် အလွန်အကဲဆတ်သောကိစ္စများဖြစ်သည်။ ဥပမာ - ဗီယက်နမ်နှင့် လာအိုတို့တွင် နိုင်ငံရေးပါတီများဖွဲ့စည်းခြင်းမှာ တရားဥပဒေကို ချိုးဖောက်ခြင်းဖြစ်ကောင်းဖြစ်နိုင်သည်။ ဗီယက်နမ် ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံ အခြေခံဥပဒေနှင့် အခြားဥပဒေများက နိုင်ငံရေးပါတီဖွဲ့စည်းခြင်းကို ပွင့်ပွင့်လင်းလင်း မတားမြစ်ထားသော်လည်း ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံအခြေခံဥပဒေကမူ အောက်ပါအတိုင်းဖော်ပြထားသည်။

ဗီယက်နမ်၏ ကွန်မြူနစ်ပါတီသည် လက်လုပ်လက်စားလူတန်းစား၊ အလုပ်သမားများနှင့် နိုင်ငံတစ်ခုလုံး၏အကျိုးစီးပွားကို သစ္စာစောင့်သိစွာ ကိုယ်စားပြုပါသည်။ ဤပါတီကြီးသည် နိုင်ငံနှင့် ဗီယက်နမ်အဖွဲ့အစည်းကို ဦးဆောင်သည့် အဖွဲ့အစည်းလည်း ဖြစ်သည်။ (အပိုဒ် ၉)

အလားတူပင် စင်ကာပူနိုင်ငံကလည်း လူမြင်ကွင်းကို စုဝေးခြင်းများကို အစိုးရနှင့်ပြုချက် မတောင်းခံဘဲ ဆောင်ရွက်ခြင်းကို တားမြစ်သည်။ နိုင်ငံရေးပါတီများမှာ ပြည်ပမှငွေကို လက်ခံလျှင် ပါတီအဖြစ်မှရပ်တည်ခွင့် ဖျက်သိမ်းခံရသည်။ အရှေ့တောင်အာရှတွင် အများဆုံးတွေ့မြင်ရသည့် ပုံစံမှာ အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်း လှုပ်ရှားမှုများကို စောင့်ကြည့်ကန့်သတ်ရန် လူ့အခွင့်အရေးကို ချုပ်ချယ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ကမ္ဘောဒီးယား၏အသင်းအဖွဲ့ဥပဒေသစ်ကို ရှုနိုင်သည်။ ဗီယက်နမ်သည် လည်း အလားတူ ချုပ်ချယ်သည့် စည်းမျဉ်းမျိုးထုတ်ပြန်ရန် စီစဉ်လျက်ရှိသည်။ အတိုက်အခံ နိုင်ငံရေးသမားများနှင့် သြဇာကြီးမားသော ဆန့်ကျင်သူများ၏အားကို ရွံ့သောကြောင့် ဖြစ်သည်။

သဘောတရားရေးရာ ရှင်းလင်းချက်

အသင်းအဖွဲ့ဖွဲ့စည်းခြင်းဥပဒေ

အကယ်၍ အသင်းအဖွဲ့တစ်ခုသည် တရားဝင်ရပ်တည်မည်ဆိုလျှင် နိုင်ငံ၏အသင်းအဖွဲ့များနှင့် စပ်လျဉ်းသော ဥပဒေကို လိုက်နာကြရမည်။ ရံဖန်ရံခါတွင် ဥပဒေလမ်းကြောင်းအတိုင်း မှတ်ပုံတင် ထားခြင်းက အဖွဲ့အစည်းအဖြစ် ရပ်တည်နိုင်ရေးအတွက် မဖြစ်မနေ လိုအပ်သည်။ နိုင်ငံရေးပါတီ အဖြစ်ရပ်တည်ရန် သို့မဟုတ် NGO တစ်ခုအဖြစ် ရပ်တည်ရန်မှာ မှတ်ပုံတင်ထားရန်လိုအပ်ပြီး တရားဝင်အဖွဲ့အစည်းမဟုတ်ပါက ဘဏ်စာရင်းဖွင့်ခွင့်၊ ဝန်ထမ်းများငှားခွင့်၊ ကုန်ကျစရိတ်များ အတွက် ငွေပေးချေခွင့် သို့မဟုတ် ရံပုံငွေရှာဖွေခြင်းများအတွက် အခက်အခဲ ရှိစေသည်။ အချို့သော အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများတွင် အသင်းအဖွဲ့ဆိုင်ရာဥပဒေအသစ်များကို ရေးဆွဲအဆိုပြုထားသလို ပြဋ္ဌာန်းထားပြီးသော တင်းကျပ်စွာ ချုပ်ချယ်သည့် အသင်းအဖွဲ့ဥပဒေများလည်းရှိသည်။ ထိုဥပဒေ များအရ အဖွဲ့အစည်းများအနေဖြင့် များပြားလွန်းသော စာရွက်စာတမ်းကိစ္စများ၊ အစီရင်ခံစာ ရေးရခြင်းများကို မလိုအပ်ဘဲ လုပ်ကိုင်ရလေ့ရှိသည်။ ထိုဥပဒေအရ အဖွဲ့အစည်းတို့အနေဖြင့် နိုင်ငံရေးတွင် ပါဝင်ခြင်းမရှိစေရန် မည်သည့်အစုအဖွဲ့ကိုမျှ ဘက်လိုက်ခြင်းမရှိ၊ ကြားနေအဖြစ်သာ ရပ်တည်ရမည်ဖြစ်ကြောင်း၊ အစိုးရကို ဆန့်ကျင်နေသူများကို အားပေးထောက်ခံခြင်းမျိုးကို ရှောင်ရှားရမည်ဖြစ်ကြောင်း သို့မဟုတ် အစိုးရကို ဝေဖန်ခြင်းများ ရှောင်ကြဉ်ရမည်ဖြစ်ကြောင်း အစရှိသည့် စည်းကမ်းများကို လိုက်နာရလေ့ရှိသည်။ ထိုသို့ချုပ်ချယ်မှုများက လူ့အခွင့်အရေးအပေါ် အကျိုးသက်ရောက်မှု ရှိစေသည်။ အထူးသဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးအတွက် ဆောင်ရွက်နေကော NGO များကဲ့သို့ အစိုးရ၏လုပ်ရပ်များကို စောင့်ကြည့်အကဲခတ်သုံးသပ်ရန်တာဝန်များ ဆောင် ရွက်ရန် ခက်ခဲစေသည်။

ငြိမ်းချမ်းစွာစုဝေးခြင်းဟုဆိုရာ၌ လူမြင်ကွင်းတွင် အများစုရုံးတွေ့ဆုံခွင့်ကို ဆိုလိုသည်။ ထိုစုဝေးလှုပ်ရှားခွင့်၏ နိုင်ငံရေးရည်ရွယ်ချက်မှာ ပြည်သူများတွေ့ဆုံကာ နိုင်ငံရေးကိစ္စများ ဆွေးနွေးနိုင်ရန်၊ မကျေနပ်ချက်များကို ဝေဖန်ထောက်ပြနိုင်ရန်နှင့် နိုင်ငံရေးရာကိစ္စများနှင့် ပတ်သက်၍ စုဝေးသူတို့ လိုလားသည်ကို အဆိုပြုရန်တို့ကို ဆောင်ရွက်နိုင်ရန်ဖြစ်သည်။ ထိုသို့ စုဝေးဆောင်ရွက်ခွင့်များတွင် နိုင်ငံရေးအစည်းအဝေးများမဟုတ်သော ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာပွဲတော် များနှင့် စာပေနဲ့သို့သော ကိစ္စများလည်း ပါသည်။ အရှေ့တောင်အာရှရှိ အချို့နိုင်ငံများတွင် စုဝေးလှုပ်ရှားခွင့်ကို ဆိုးရွားစွာ တင်းကျပ်ထားသည်။ သို့သော်လည်း အစိုးရတို့က သတ်မှတ်ထား သော စည်းကမ်းချက်တိုင်းကမူ လူ့အခွင့်အရေးနှင့်ဝိရောဓိဖြစ်နေသည်ဟုမထင်ရပေ။ ကျိုးကြောင်း

ဆီလျော်သော ဥပဒေများနှင့် ရည်ရွယ်ချက်များသည် လူ့အများစုဝေးလှုပ်ရှားရာ၌ ငြိမ်းချမ်းမှုကို စိုးမိုးစေသည်ဟု ထင်စရာဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် လက်တွေ့ကျင့်သုံးရာတွင်မူ လူ့အများ လမ်းမပေါ်တွင် စုဝေးနိုင်သည့်အခြေအနေကို များစွာကွပ်ညှပ်ပစ်သည်။ အရှေ့တောင်အာရှရှိနိုင်ငံတိုင်းတွင် လူ့အများ စုဝေးမည်ဆိုပါက အာဏာပိုင်များထံ ကြိုတင်အကြောင်းကြားထားဘဲ စီစဉ်ခွင့်မရှိပေ။ ထိုအာဏာပိုင်များလက်ထက်တွင်လည်း လူ့အများစုဝေးခွင့်ကို ငြင်းပယ်နိုင်သည့်လုပ်ပိုင်ခွင့်များ များစွာ ပေးထားသည်။ အရှေ့တောင်အာရှတွင် အတင်းကျပ်ဆုံး ပိတ်ပင်ထားသည့်နိုင်ငံမှာ စင်ကာပူနှင့် ဗီယက်နမ်တို့ ဖြစ်ကြသည်။ ထိုနိုင်ငံများတွင် ဆန္ဒပြသူများမှာ ပုံမှန်လိုပင် အဖမ်းခံရခြင်း၊ အကျဉ်းချထားခြင်းတို့ ခံရလေ့ရှိသည်။

စုရုံးလှုပ်ရှားရန်အခွင့်အရေးကို အစိုးရကချိုးဖောက်နိုင်ပြီး လူ့မြင်ကွင်းတွင် မိမိတို့ ဆိုလိုသည်ကို အနုပညာအတတ်ပညာဖြင့် တင်စားသရုပ်ဆောင်ပြခြင်းမျိုးကိုပင် ဖမ်းဆီးသည့်အမှုများ ရှိသည်။ ဤစာအုပ်အဖုံးတွင် ထိုကဲ့သို့ သရုပ်ပြမှု နမူနာနှစ်ခုကို အသုံးပြုထားပါသည်။ အပေါ်ဘက်မှရုပ်ပုံသည် ထိုင်းစစ်အစိုးရကို နိုင်ငံရေးအရဆန့်ကျင်သည့် အထိမ်းအမှတ် သင်္ကေတအနေဖြင့် လူ့မြင်ကွင်းတွင် ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့်လူ့အခွင့်အရေးစာအုပ်ကို ဖတ်ရှုနေပုံဖြင့် ထိုင်းနိုင်ငံတွင် ပြည်သူတို့၏ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုမှုများ ကန့်သတ်ခံရပုံကို သရုပ်ဖော်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဒုတိယတစ်ပုံမှာ လာအို အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်း ခေါင်းဆောင်တစ်ဦးဖြစ်သော ဆွန်ဘက်ဆွမ်ဖုန်း (၎င်းအား ဗီယက်ကျင်း ကားလမ်းပေါ်တွင် ၂၀၁၂ ခုနှစ်က နောက်ဆုံးမြင်ခဲ့ရသည်) ပျောက်ဆုံးသွားမှုနှင့်ပတ်သက်၍ လာအိုအစိုးရက မည်သို့မျှ အရေးတယူလုပ်ခြင်းမရှိသည်ကို ဆန့်ကျင်သော လူထုဆန္ဒပြမှုဖြစ်သည်။ ထိုပုံနှစ်ခုလုံးတွင် ပါရှိသော လူထုလှုပ်ရှားမှုပုံရိပ်များသည် လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ပတ်သက်နေကြသည်။

မကြာသေးခင်နှစ်များတွင် လူ့အများစုဝေးစီတန်းခွင့်မှာ မည်မျှအတိုင်းအတာအထိ ပြုလုပ်လျှင် အလွန်အကျွံဟု ဆိုရမည်နည်းဟု မေးခွန်းထုတ်စရာဖြစ်ခဲ့သည်လည်းရှိ၏။ ဥပမာ-အာရပ်နိုင်ငံများတွင် ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သော အာရပ်နေ့ဦးဟုဆိုသည့် လူထုဆန္ဒပြပွဲကြီးများသည် ၂၀၁၁ မှ ၂၀၁၃ ကာလအတွင်း ထိုဒေသအတွင်းရှိ အစိုးရများစွာကို ပြုတ်ကျစေခဲ့သည်။ အလားတူပင် အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများတွင်လည်း အစိုးရကဆန္ဒပြသော လူအုပ်ကြီးများပေါ်ထွက်လာသည်ကို တွေ့မြင်ခဲ့ရသည်။ ဘန်ကောက်မြို့ရှိဆန္ဒပြပွဲများနှင့် ဘာ့ဆီ Bersih လူထုဆန္ဒပြမှုတို့မှာ သာဓကဖြစ်သည်။ ထိုလူထုဆန္ဒပြပွဲများက လူ့အများစုဝေးဆောင်ရွက်ရန် လူ့အခွင့်အရေးကို မည်သည့်အတိုင်းအတာအထိ သုံးသင့်သည်ကို မေးစရာဖြစ်ခဲ့သည်။ ဥပမာ - ဘန်ကောက်ရှိ ဆန္ဒပြသူများသည် နိုင်ငံတကာလေဆိပ်ကြီးကို သိမ်းယူပိတ်ဆို့ထားလိုက်သောကြောင့် ခရီးသွားများသည် ထိုင်းလေဆိပ်သို့ ပြန်မဝင်နိုင်တော့သလို ထိုင်းနိုင်ငံကို ထွက်ခွာသွားရန်လည်း အခက်အခဲရှိခဲ့ရသည်။ ထိုပိတ်ဆို့မှုကြောင့် ခရီးသည်ထောင်ပေါင်းများစွာ၏ ခရီးစဉ်များ ထိခိုက်ခဲ့ရသည်။ အလားတူပင် ဆန္ဒပြသူများက လမ်းမများကိုပိတ်ထားကြသောအခါ အများပြည်သူ၏ အသွားအလာကို ပိတ်ဆို့ဖျက်ဆီးခြင်းများ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်။ သို့ဖြစ်ရာ လူ့အများစုဝေးစီတန်းခွင့်ကြောင့် ဖြစ်လာနိုင်သည့် ထိခိုက်ပျက်စီးမှုများနှင့် လူ့စုလူဝေးအားဖြင့် အခြားသူများ၏ အခွင့်အရေးကို နှောင့်ယှက်ထိပါးခြင်း၊ ချိုးဖောက်ခြင်းမျိုးမဖြစ်စေရေးကို နှိုင်းဆချင့်ချိန်ကြရန် လိုသေးသည်။ ICCPR တွင်မူ ထိုအခွင့်အရေးများအား စည်းကမ်းဘောင်သတ်မှတ်ကာ ကျင့်သုံးစေသည်။ ဥပမာ-

ဘာ့ဆီလှုပ်ရှားမှု
ဘာ့ဆီဟူသော မလေးစာလုံးမှာ သန့်ရှင်းခြင်းဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။ ဤလူထုလှုပ်ရှားမှုသည် အပတ်လိုက်စားသည့်အစိုးရကို ဆန့်ကျင်ပြီး ညစ်ပတ်သည့် နိုင်ငံရေးသမိုင်းမှောက်ကာ သန့်ရှင်းသည့်အစိုးရဖြစ်လာရေးကို တောင်းဆိုသည်။

ဆန္ဒထုတ်ဖော်ခြင်းများမှာ ငြိမ်းချမ်းရမည်။ အကယ်၍ နိုင်ငံများအနေဖြင့် အလားတူ စည်းကမ်းချက်များကို ထုတ်ပြန်လျှင် ထိုစည်းကမ်းချက်များမှာ လောကပါလတရားများ စောင့်ရှောက်ရေး၊ ပြည်သူတို့ဘေးကင်းလုံခြုံမှုရှိရေး၊ အခြားသူတို့၏ အခွင့်အရေးများကို မထိပါးစေရေး အစရှိသည့် ဥပဒေရေးရာအရ ကန့်သတ်ချက်များ ပါဝင်နေကြမည်ဖြစ်သည်။ (အခန်း ၃ တွင် ဖော်ပြထားသကဲ့သို့ပင်)

ဆွေးနွေးခြင်းနှင့် အပြန်အလှန်ဝေဖန်ခြင်း

လူအများ စုရုံးစည်းဝေးရန် အခွင့်အရေးကို ကန့်သတ်ခြင်း

၂၀၀၈ ခုနှစ်တွင် ဆန္ဒပြသူများက ဘန်ကောက်အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလေဆိပ်ကြီးကို သိမ်းယူပိတ်ဆို့ခဲ့ရာ ခရီးသည်များ၊ နိုင်ငံတကာ ကမ္ဘာလှည့်ခရီးသွားများ ပိတ်မိခဲ့ကြသည်။ ဆန္ဒပြသူများကမူ လေဆိပ်ကို ရွေးချယ်ပြီးပိတ်ဆို့ခြင်းမှာ ၎င်းတို့တောင်းဆိုနေသောအချက်များကို နိုင်ငံတကာက အာရုံစိုက်လာစေရန်ဖြစ်သည်ဟုဆိုသည်။ ထိုင်းနိုင်ငံ၏ နိုင်ငံရေးပြဿနာတွင် ပိတ်ဆို့ခံနေကြရသော ကမ္ဘာလှည့်ခရီးသည်များမှာ ထိုင်းအစိုးရအကြောင်းကို သိရှိလှသူများမဟုတ်သလို ပြန်ရောက်သင့်သည့်အချိန်တွင် မိသားစုများနှင့် လုပ်ငန်းခွင်များထံ အရောက်မပြန်နိုင်သူများ ဖြစ်ကြသည်။

မေးခွန်း

- ဤကဲ့သို့သော လူထုစုဝေးမှုများကို ခွင့်ပြုသင့်ပါသလား။ ထိုကဲ့သို့သော ဆန္ဒပြသူများကို အစိုးရက တားဆီးသင့်ပါသလား။
- ဆန္ဒပြသူများသည် စုဝေးလှုပ်ရှားနိုင်သည့်လူ့အခွင့်အရေးကို ကျင့်သုံးနေကြပြီးအစိုးရကို ဖိအားပေးနိုင်အောင် တက်ကြွစွာကြိုးစားနေကြသော်လည်း ထိုသူတို့မှာ အိမ်ပြန်ခရီးဆက်ရန် ရှိသော ခရီးသည်တို့၏လူ့အခွင့်အရေးကို ထိခိုက်စေသည်မဟုတ်ပါလော။

၁၅.၂.၂ ပြည်သူ့ရေးရာကိစ္စများတွင် ပါဝင်ခွင့်ရှိခြင်း

ဤအခွင့်အရေးကို ကွဲပြားခြားနားသော နည်းလမ်းနှစ်မျိုးဖြင့် ဖော်ပြနိုင်သည်။ ပြည်သူတစ်ဦးသည် အစိုးရအဖွဲ့တွင် ရာထူးရာခံဖြင့် ပါဝင်နိုင်ခွင့်နှင့် ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံဖြစ်ခွင့် ရှိရမည်။ နိုင်ငံသားတို့သည် ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံအစိုးရတစ်ရပ်၏ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအဖြစ် ပါဝင်နိုင်ခွင့်ရှိသည်။ နိုင်ငံရေးသမားတစ်ဦးဖြစ်ရန် အခွင့်အရေးရှိ မရှိ ဆိုသည်ကမူ အငြင်းအခုံနှင့် မကင်းသည့်ကိစ္စဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် အစိုးရရာထူးတစ်ခုရယူရန် ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံဖြစ်ခွင့် ကမူ ခိုင်လုံသည့် လူ့အခွင့်အရေးတစ်ခု ဖြစ်သည်။ ပြည်သူ့ရေးရာကိစ္စများတွင် ပါဝင်ခြင်းဆိုရာ၌ ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲတစ်ခုတွင် ပါဝင်ခြင်း၊ လူထုစည်းဝေးပွဲများတွင်ပါဝင်ခြင်း အစရှိသည်တို့ ပါဝင်မည်။ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံဖြစ်ခွင့်မှာ နိုင်ငံတိုင်းလိုလိုတွင် သတ်မှတ်ထားလေ့ရှိသော စည်းကမ်းများနှင့်ကိုက်ညီမှသာ ဖြစ်နိုင်သည်။ အချို့သော မြင်တွေ့နေကျစည်းကမ်းချက်များမှာ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ရန် နိုင်ငံသားဖြစ်ရခြင်း၊ အသက်ကန့်သတ်ထားခြင်းနှင့် နိုင်ငံ

အတွင်းနေထိုင်ခဲ့သည့် သက်တမ်းကို သတ်မှတ်ထားခြင်း အစရှိသည်တို့ပါဝင်သည်။ အချို့သော စည်းကမ်းများကမူ မေးခွန်းထုတ်စရာဖြစ်သည်။ ဥပမာ - ဘွဲ့ရသူသာ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံ ဖြစ်ခွင့်ရှိခြင်း (ထိုင်းနိုင်ငံတွင် ဤစည်းကမ်းရှိခဲ့ဖူးသည်)၊ နိုင်ငံရေးပါတီတစ်ခု၏ ပါတီဝင်ဖြစ်ခြင်း (ဗီယက်နမ်) နှင့် ဘာသာတရားတစ်ခုခုတွင် သက်ဝင်ယုံကြည်ခြင်း (ဘရူနိုင်း)၊ စစ်သားဖြစ်ခြင်း (မြန်မာပါလီမန်၏ ၂၅ ရာခိုင်နှုန်း)။ ထိုအခါ အဆိုပါစည်းကမ်းများမှာ တရားမျှတမှုရှိ မရှိကို မေးခွန်းထုတ်စရာဖြစ်ပြီး မည်သည့်အခြေအနေမျိုးတွင် ၎င်းတို့ကို ခွဲခြားဆက်ဆံမှုရှိသော ကန့်သတ် ချက်များဟု ခေါ်ဆိုကြမည်နည်း။

ဆွေးနွေးခြင်းနှင့် အပြန်အလှန်ဝေဖန်ခြင်း

နိုင်ငံရေးသမားတစ်ဦးအဖြစ် ရပ်တည်ရန် လူ့အခွင့်အရေးဟူ၍ ရှိပါသလား။

အစိုးရတစ်ခု၏ ရာထူးရယူရန်အခွင့်အရေးနှင့် အစိုးရတစ်ခုထဲ ပါဝင်နိုင်ရန် ရွေးကောက်တင် မြှောက်ခံပိုင်ခွင့်တို့မှာ ကောင်းစွာ တွင်ကျယ်သုံးစွဲနေကြသော်လည်း လူတစ်ဦးတစ်ယောက်၏ နိုင်ငံရေးသမားတစ်ဦးအဖြစ် ရပ်တည်ခွင့်ဆိုသော် ကိစ္စမှာ များစွာအငြင်းပွားစရာဖြစ်သည်။ ICCPR အရ လူတစ်ဦးမှာ ‘နိုင်ငံ၏အရေးကိစ္စများ’တွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခွင့်ရှိရမည်ဟု ဖော်ပြ ထားသည်။ ဤစကားလုံးဖွဲ့စည်းပုံမှာ ကမ္ဘာအရပ်ရပ်ရှိ နိုင်ငံရေးစနစ်အသီးသီးကို ထင်ဟပ်နိုင် အောင် တမင်ပင် တိကျပြတ်သားခြင်းမရှိ ကျယ်ပြောစွာဖွဲ့ဆိုထားသည်။ နိုင်ငံတကာအဆင့်အတန်း အရ နိုင်ငံ၏အရေးကိစ္စများတွင် ပါဝင်ခွင့်ဆိုသည်မှာ လူတစ်ဦးအနေဖြင့် ရာထူးရာခံတစ်ခုအတွက် ရွေးကောက်ခံပိုင်ခွင့်ရှိရမည်ဟုဆိုသော်လည်း လက်တွေ့တွင်မူ နိုင်ငံတစ်ခုစီက နိုင်ငံရေးနယ်ပယ် တွင် ပါဝင်နိုင်ရန် နိုင်ငံသားတစ်ယောက်ကို မည်မျှအထိ လမ်းဖွင့်ပေးထားသည်ဟူသော အချက် ပေါ်တွင် မူတည်သည်။ အချို့နိုင်ငံစနစ်များတွင် အစိုးရရာထူးများအတွက် ခန့်ထားရန် ပုဂ္ဂိုလ်များ ကို ရွေးကောက်ပွဲအားဖြင့် ဆုံးဖြတ်သည် (ဥပမာ - ပါတီခေါင်းဆောင်၊ မြို့တော်ဝန်များနှင့် တရားသူကြီးများ)။ သို့ရာတွင် ICCPR ၌ နိုင်ငံရေးသမားတစ်ဦးအတွက်နေရာ သို့မဟုတ် နိုင်ငံရေး ခေါင်းဆောင်တစ်ဦးကို မဲဖြင့်ဆုံးဖြတ်ရန်လိုသည်ဟု မပါရှိသလို၊ နိုင်ငံတော်ခေါင်းဆောင်ကို ပြည်သူ များ၏ရင်မှ မဲဖြင့်သာ ရွေးချယ်အတည်ပြုရမည်ဖြစ်သောကြောင့် နိုင်ငံတော်ခေါင်းဆောင်မှာ ရွေးကောက်ခံပုဂ္ဂိုလ်သာ ဖြစ်သင့်ကြောင်းဟူ၍ သတ်မှတ်ထားခြင်းမရှိပေ။ ထို့ပြင် နိုင်ငံရေး အာဏာကိုရယူထားသူများသည်လည်း ရွေးကောက်ပွဲရလဒ်အရ အနိုင်ရထားသူများဖြစ်ရမည် ဟုလည်း မပါရှိပေ။ ဥပမာ - ပါလီမန်စနစ်များတွင် ဝန်ကြီးချုပ်ကို ပြည်သူများက မဲဖြင့် တိုက်ရိုက် ရွေးချယ်သည်မဟုတ်ဘဲ အနိုင်ရသောပါတီက တင်မြှောက်သောသူသာဖြစ်သည်။

၁၅.၂.၃ ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုလုပ်ငန်းများတွင် ဝန်ထမ်းအဖြစ် ပါဝင်နိုင်ရန် အခွင့်အရေး

ဤအခွင့်အရေးတွင် အစိုးရထဲတွင် အလုပ်လုပ်ခွင့်နှင့် အစိုးရရာထူးကို ယူခွင့်တို့ပါ အကျုံးဝင်သည်။ အဆိုပါအလုပ်များထဲတွင် (ဥပမာ - တရားသူကြီးများ၊ ရဲများ၊ အစိုးရရပ်မြင် သံကြားမှ အသံလွှင့်သူများ၊ ကျောင်းဆရာများ၊ ပြည်သူ့ဝန်ထမ်းများ အစရှိသည်တို့ ပါဝင်သည်။ အစိုးရက အလုပ်တာဝန်နှင့် ထိုက်သင့်သော ကန့်သတ်မှုအချို့ကို လျှောက်ထားသူအတွက် ပြဋ္ဌာန်း ထားနိုင်သော်လည်း ဖြစ်သင့်သည့်အခြေအနေမှာ ထိုအလုပ်များကို လူတိုင်းဝင်ရောက်လုပ်ကိုင်

ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုလုပ်ငန်း

ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုလုပ်ငန်းများတွင် အစိုးရက ဖွင့်လှစ်ပေးထားသော ဆေးရုံနှင့်ကျောင်းများသာမက အစိုးရထံရှိ အလုပ်အကိုင်များလည်း ပါဝင်သည်။

ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုလုပ်ငန်းများတွင် ကျောင်းဆရာများနှင့် ရဲသားများ ပါဝင်သည်။ အချို့သော နိုင်ငံများတွင် 'ပြည်သူ့ဝန်ထမ်း' သို့မဟုတ် 'အစိုးရဝန်ထမ်း' ဟု ခေါ်တွင်လေ့ရှိသည်။

နိုင်ငံရမည်ဖြစ်သည်။ အစိုးရအနေဖြင့် အချို့သောရာထူးများမှာ ပင်မနိုင်ငံရေးပါတီကြီးမှ ဖြစ်မှသာလျှင် ရယူခွင့်ရှိရမည်။ အမျိုးသားသာလျှင် လျှောက်ထားခွင့်ရှိသည် (သို့မဟုတ်) အမျိုးသမီးသာလျှင် လျှောက်ထားခွင့်ရှိသည် အစရှိသဖြင့် ကန့်သတ်ထားခြင်းတို့ရှိခဲ့လျှင် ထိုအခွင့်အရေး ချိုးဖောက်ခံရသည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ အဆိုးဆုံးချိုးဖောက်မှုမှာ နိုင်ငံရေးခံယူချက်ကြောင့် အလုပ် ဖြုတ်သောအခါတွင် ဖြစ်သည်။ ဤအခွင့်အရေးကို မချိုးဖောက်ခြင်းအားဖြင့် အစိုးရသည် ပြည်သူ တို့ကို လူ့မလိုင်အလွှာတို့က အစိုးရရာထူးများကို လက်ဝါးကြီးအုပ်ထားမည့်အရေးမှ ကာကွယ်ပေး သည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် အစိုးရဝန်ထမ်းများသည် မိမိတို့ တာဝန်ထမ်းဆောင်နေသော လူ့အဖွဲ့အစည်းကို ကိုယ်စားပြုနေသူများဖြစ်ရမည်။ တိုင်းရင်းသားမျိုးနွယ်စုငယ်များနှင့် ဌာနေ တိုင်းရင်းသားအစုအဖွဲ့ (ထိုသူတို့မှာ အစိုးရဝန်ထမ်းဖြစ်နိုင်ရန် ခဲယဉ်းလှသည်) များကို ဖယ်ချန် ထားခြင်းမပြုရပါ။ အိန္ဒိယကဲ့သို့သောနိုင်ငံများသည် ထိုကဲ့သို့ လူတန်းစားကွဲပြားမှုကြောင့် အုပ်စု ငယ်များ ချန်လှပ်ထားခံရသည့် ပြဿနာကိုကိုင်တွယ်ရန် ကြိုးစားခဲ့သည်။ ထိုအမျိုးအနွယ်၊ ဇာတ် စနစ်အရ ဖယ်ကြည့်ခံရသူများ၊ တိုင်းရင်းသားလူနည်းစုများအတွက် အစိုးရဝန်ထမ်းအဖြစ် မိမိ လူ့အဖွဲ့အစည်းကို ကိုယ်စားပြုတာဝန်ထမ်းဆောင်နိုင်ရန် အစိုးရဝန်ထမ်းနေရာ မည်ရွေ့မည်မျှကို ပုံသေချန်ထားရန် စီစဉ်ပေးခြင်းမျိုးဖြစ်သည်။

၁၅.၂.၄ မဲပေးခွင့်

ဒီမိုကရေစီ၏ အခြေခံအုတ်မြစ်မှာ အစိုးရက ပြည်သူတို့၏အကျိုးကို သယ်ပိုးမည်ဖြစ်ပြီး အစိုးရသည် ပြည်သူတို့၏ဆန္ဒကို ကိုယ်စားပြုကာ ပြည်သူတို့က တိုင်းပြည်ကို မည်သို့အုပ်ချုပ်မည် ဆိုသည်ကို ရွေးချယ်ပိုင်ခွင့်ရှိသည်။ 'ပြည်သူတို့ဆန္ဒ'ကို ကိုယ်စားပြုသည်ဆိုသော စကားရပ်မှာ ဥရောပ၏ အလင်းပွင့်ခေတ်မှာ ပေါက်ဖွားလာခြင်းဖြစ်ပြီး တစ်ကမ္ဘာလုံးတွင် မွေးစားစကားလုံး အဖြစ် အသုံးပြုလျက်ရှိကြသည်။ 'ဆန္ဒ'ဆိုသော စကားလုံးကို အများက လက်ခံထားသည်မှာလည်း အရေးကြီးသော နိုင်ငံသားတို့အတွက် လူ့အခွင့်အရေးတစ်ရပ်အဖြစ်ဟူ၍ ဆိုနိုင်သည်။ သို့ရာတွင် မည်သူကို မဲပေးခွင့်ရှိသည်ဟူသောကိစ္စကိုမူ နိုင်ငံအသီးသီးက ကွဲပြားစွာ သတ်မှတ်လေ့ရှိကြသည်။ နိုင်ငံရေးစနစ်များသည် အမျိုးမျိုးကွဲပြားတတ်ကြရာ မဲပေးသည်ဆိုရာ၌လည်း ပြည်သူတို့ရွေးချယ် ပေးရသော ရာထူးနေရာအမျိုးအစားများမှာ တူညီလေ့မရှိပါ။ အကြမ်းအားဖြင့် ဆန္ဒမဲပေးပိုင်ခွင့်ဟု ဆိုရာတွင် မည်သည့်ရာထူးကို ရွေးချယ်ရန်ဟူ၍ တိတိကျကျပြဋ္ဌာန်းထားခြင်းမရှိဘဲ ရွေးကောက်ပွဲ အမျိုးအစားပေါ်တွင်သာ မူတည်သည်။ အချို့နိုင်ငံရေးစနစ်များက တိုင်းပြည်ခေါင်းဆောင်နေရာကို ရွေးကောက်တင်မြှောက်ကြပြီး အချို့စနစ်များတွင်မူ ထိုပုဂ္ဂိုလ်မှာ အရွေးကောက်ခံမဟုတ်ပါ။ အများအားဖြင့် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်အတွင်းသို့ရောက်ရှိမည့် နိုင်ငံရေးသမားများကိုမူ မဲပေးရွေးချယ် ရလေ့ရှိသည်။

မဲပေးပိုင်ခွင့်တွင် ဆန္ဒမဲများ၏ အစစ်အမှန်ဖြစ်မှု လိုအပ်ပါသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ ပြည်သူတို့ သည် မဲဆန္ဒများပေးသောအခါ တရားမျှတသော ရွေးကောက်ပွဲဖြစ်သင့်သည်။ ICCPR ပါ နိုင်ငံသား များ၏အခွင့်အရေးကို အောက်တွင် ဆွေးနွေးထားပါသည်။ မဲပေးပိုင်ခွင့်ဆိုသည်မှာ တရားမျှတမှု မရှိဟုယူဆနိုင်သော ရွေးကောက်ပွဲများအတွက် အလဟဿဖြစ်ရသော အခွင့်အရေးသာဖြစ်သည်။ ထိုကဲ့သို့သော ရွေးကောက်ပွဲများတွင် မဲပေးသူများအပေါ် ချုပ်ချယ်ကန့်သတ်မှုများ၊ ခွဲခြားဆက်ဆံ

ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်

အစိုးရ၏ မဏ္ဍိုင်ကြီးတစ်ရပ်ဖြစ်ပြီး ရွေးကောက်ခံနိုင်ရေးသမားများဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည်။ ထိုနိုင်ငံရေးသမားများက ဥပဒေများကို ရေးသားကာ အချေအတင်ဆွေးနွေးပြင်ဆင်ပြီး ဥပဒေများအဖြစ်ထုတ်ပြန်ကြသည်။ နိုင်ငံရေးစနစ်အမျိုးအစားပေါ် မူတည်၍ ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်ကို အမျိုးမျိုးခေါ်ဆိုကြရာ သီးနှံတိုက်လည်းကောင်း၊ လွှတ်တော်ဟူ၍လည်းကောင်း ခေါ်ဆိုကြသည်။ အချို့ကမူ အထက်လွှတ်တော်နှင့် အောက်လွှတ်တော်ဟူ၍ ခွဲထားသည်။

ခြင်းများ ရှိနေတတ်သောကြောင့်ဖြစ်သည်။ အခြားသောပုံစံဖြင့် နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများမှာ ပို၍ပြောင်ကျတတ်သေးသည်။ ဥပမာ - စစ်တပ်က အာဏာသိမ်းယူလိုက်သောကြောင့်ဖြစ်စေ၊ ဒီမိုကရေစီမကျသော အစိုးရတစ်ရပ်က တက်လာခြင်းကြောင့်ဖြစ်စေ နိုင်ငံသားတို့၏ မဲပေးခွင့်ဆုံးရှုံးသွားခြင်းမျိုးဖြစ်သည်။ နိုင်ငံများအားလုံးက မဲပေးပိုင်ခွင့်ကို ပုံစံအမျိုးမျိုးဖြင့် သတ်မှတ်ကြရာ အသက်အရွယ်ကို ကန့်သတ်ထားခြင်းနှင့် နိုင်ငံသားဖြစ်မှသာ မဲပေးပိုင်ခွင့်ရှိခြင်းတို့ကို နိုင်ငံတိုင်းလိုလိုပင် သတ်မှတ်ထားကြပါသည်။ ပြည်ပသို့ရောက်ရှိနေသော နိုင်ငံသားများအနေဖြင့် မဲပေးခွင့်ရှိမရှိ (သို့မဟုတ်) အကျဉ်းကျနေသူများ မဲပေးခွင့်ရှိမရှိဆိုသည်ကို အချို့နိုင်ငံများတွင် အငြင်းပွားနေဆဲဖြစ်သည်။ ဒီမိုကရေစီကို ဆွေးနွေးသောအပိုင်းတွေ အဆိုပါအချက်များကို အသေးစိတ်ဆွေးနွေးသွားပါမည်။

၁၅.၃ ဒီမိုကရေစီကိုနားလည်ခြင်း

ဒီမိုကရေစီဆိုသောအကြောင်းအရာမှာ အငြင်းအခုံဖြစ်ပွားမှုများ ရောက်ရှိလာတတ်သောနေရာဖြစ်သည်။ ဒီမိုကရေစီကို အကောင်းဆုံးနိုင်ငံရေးစနစ်ဟု ယူဆထားကြသည့်တိုင်တွင် ဒီမိုကရေစီတွင် ပြဿနာများနှင့် စိန်ခေါ်မှုများစွာရှိသည်။ ဒီမိုကရေစီနှင့် လူ့အခွင့်အရေးတို့ကြား ဆက်စပ်မှုကို မရှင်းလင်းရသေးမီ ဒီမိုကရေစီမှာ အဘယ်ကြောင့် အရေးကြီးသည့် နိုင်ငံရေးအတွေးအခေါ်တစ်ရပ်ဖြစ်ရသည်ကို ဆန်းစစ်လျှင် ကောင်းပါမည်။ အရှေ့တောင်အာရှတလွှားတွင် ဒီမိုကရေစီ၏အဓိပ္ပာယ်၊ တန်ဖိုးတို့နှင့်ပတ်သက်၍ အငြင်းအခုံများစွာဖြစ်နေကြဆဲဖြစ်သည်။ ဒီမိုကရေစီသည် ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပနိုင်လျှင် ပြည့်စုံပါပြီလား။ သို့မဟုတ် ဒီမိုကရေစီရှိသောနေရာတွင် ပြည်သူတို့၏ နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးနှင့် နိုင်ငံရေးအရ ရပိုင်ခွင့်များကို ဖြည့်ဆည်းပေးရန် လိုသေးသည်မဟုတ်ပါလား။ ဒီမိုကရေစီသည် အကောင်းဆုံးနိုင်ငံရေးစနစ်ဆိုသည်မှာ မှန်၏လော။ ဤဒေသတလွှားရှိ နိုင်ငံများတွင်မူ အစိုးရတို့သည် ဒီမိုကရေစီကို ကိုယ့်နည်းကိုယ့်ဟန်ဖြင့် အဓိပ္ပာယ်ပြန်ဖွင့်ခဲ့ကြသည်။ အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံက Guided democracy ထိန်းကျောင်းခံ ဒီမိုကရေစီဟုဆိုပြီး မြန်မာနိုင်ငံကမူ ဒီမိုကရေစီသို့သွားရန် Roadmap to democracy လမ်းပြမြေပုံကို ရေးဆွဲခဲ့သည်။ ထိုဝေါဟာရ နှစ်ခုစလုံးမှာ ဒီမိုကရေစီတွင် စိန်ခေါ်မှုများရှိနေသည်ဟု ဆင်ခြေပေးရန် သုံးသော အသုံးအနှုန်းများဖြစ်ခဲ့ကြသည်။

သာဓက

ဒီမိုကရေစီကို အရှေ့တောင်အာရှအတိုင်း သုံးသပ်ခြင်း

ထိန်းကျောင်းခံဒီမိုကရေစီ

ထိုစကားလုံးကို နိုင်ငံရေးသိပ္ပံပညာရှင် ဝေါတာလစ်မန်းက ၁၉၂၀ ကျော်နှစ်များတွင် စတင်သုံးစွဲခဲ့သော်လည်း ဆယ်စုနှစ်အနည်းငယ်ခန့်ကမူ အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံရှိ စစ်အုပ်ချုပ်ရေးနှင့် ပတ်သက်သောဝေါဟာရတစ်ခုအဖြစ် လူသိများလာခဲ့သည်။ ထို့နောက်ရုရှားသည်လည်း ထိုအသုံးအနှုန်းကို မကြာသေးခင်က မွေးစားခဲ့သေးသည်။ ထိန်းကျောင်းခံဒီမိုကရေစီဆိုသည်မှာ စစ်တပ်နှင့် စီးပွားရေးအင်အားစုများက ကြီးပွားနေကြပြီး ဒီမိုကရေစီစနစ်တစ်ရပ်ကို အားနည်းစေအောင်

ပါဝါကို ကစားထားပြီး အစိုးရ၏လုပ်ပိုင်ခွင့်များကို ဒီမိုကရေစီစံများနှင့် ဆန့်ကျင်စွာသုံးစွဲနေကြပြီး ပြည်သူတို့၏ နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးများလည်း ချညှဲနေသည့်အခြေအနေဟု နားလည်နိုင်ပါသည်။ အာဏာလက်ဝယ်ရှိထားသူတို့ကမူ ပဋိပက္ခများနှင့် မငြိမ်သက်မှုများကို ထိန်းသိမ်းနိုင်ရန် ဒီမိုကရေစီကို ထိန်းသိမ်းထားရပါသည်ဟု ဆိုကြသည်။

ဒီမိုကရေစီသို့ လမ်းပြမြေပုံ

မြန်မာနိုင်ငံအစိုးရက ဒီမိုကရေစီအင်အားစုများကို အာဏာလွှဲပြောင်းပေးရန် အချိန် ဆွဲထားခဲ့ခြင်းကို အကြောင်းပြရန်အတွက် ထိုအခေါ်အဝေါ်ကို သုံးစွဲခဲ့ပါသည်။ ဒီမိုကရေစီကို သွားရာလမ်းတွင် အဆင့် ၇ ဆင့်ကို ပြီးမြောက်အောင် ဦးစွာဆောင်ရွက်ရမည်ဟု ဆို၏။ ၂၀၀၃ ခုနှစ်တွင် စတင်ကြေညာခဲ့ပြီး ထိုခုနှစ်ဆင့်တွင် အမျိုးသားညီလာခံကျင်းပရေး၊ ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံ အခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးနှင့် ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပရေးတို့ပါဝင်ခဲ့သည်။ လမ်းပြမြေပုံကို စစ်အစိုးရ ၏ သက်တမ်းကိုရှည်အောင် ဆန့်ထုတ်နိုင်ရန် အကြောင်းပြချက်အဖြစ်သုံးခဲ့သည့် အစီအမံတစ်ရပ် ဖြစ်ခဲ့ပါသည်။ ၂၀၁၅ ခုနှစ်တွင် ထိုလမ်းပြမြေပုံမှ အဆင့်ခုနစ်ခုလုံး ပြီးမြောက်ခဲ့ပြီဟု ဆိုသော် လည်း အစိုးရထဲတွင် စစ်သားတို့၏နေရာအားလုံးကို ဖယ်ပေးသွားခဲ့ခြင်းမရှိပါ။

လူ့အခွင့်အရေးအတွက် ပါဝင်လှုပ်ရှားနေသူများအားလုံးက လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ဒီမို ကရေစီမှာ အပေါင်းလက္ခဏာဆောင်သော ပေါင်းကူးယှက်နှွယ်မှုတို့ရှိကြသည်ဟု လက်ခံထားကြ သည်။ ဒီမိုကရေစီစနစ်တွင် ပြည်သူ့အသံများကို ကြားသင့်ကြားထိုက်သူများနားသို့ ပို့ပေးနိုင်သည့် အခြေအနေဖြစ်ထွန်းပြီး ပြည်သူ့အကျိုးကိုကိုယ်စားပြုသည့် နိုင်ငံရေးစနစ်ကိုလည်း ဖန်တီးနိုင်သည် ဖြစ်ရာ လူ့အခွင့်အရေးကို အကာအကွယ်ပေးနိုင်သည့် အကောင်းဆုံး နိုင်ငံရေးစနစ်တစ်ရပ် ဖြစ်သည်ဟု ယုံကြည်ကြသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ နိုင်ငံသားတစ်ဦးချင်းစီသည် မိမိတို့၏လိုအပ်ချက်များ၊ မိမိတို့အရေးကိစ္စများနှင့် တန်ဖိုးများကို အသိနိုင်ဆုံးသူများ ဖြစ်ကြသောကြောင့် နိုင်ငံသားတို့၏ ပါဝင်မှုနှင့် ကိုယ်စားပြုမှုတို့အားဖြင့် အာဏာရှင်များက ပြည်သူ့ကိုလိုရာကြီးဆွဲခြင်းကို တွန်းလှန်နိုင် ကြမည်ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် နိုင်ငံရေးဖြစ်စဉ်များ၌ အတိုက်အခံတို့၏ အသံများရှိနေခြင်းက လူတစ်ဦး တစ်ယောက်တည်းက မိမိဖြစ်လိုရာ အာဂျင်ဒါအား ထိန်းချုပ်ကြိုးကိုင်သွားသည့် အဖြစ်မျိုးကို ရှောင်လွှဲနိုင်မည် ဖြစ်သည်။ အတိုက်အခံအသံတို့ တိတ်ဆိတ်နေပြီး ဆိုင်ရာပြည်သူများကို ကိုယ်စား ပြုသည့် စနစ်မရှိသည့်အခါ ဖိနှိပ်မှုများ၊ လူ့အခွင့်အရေးကို ချုပ်ချယ်မှုများသာ အဖတ်တင်သည်ကို မကြာခဏတွေ့မြင်ခဲ့ကြရသည်။

ဒီမိုကရေစီ စနစ်တစ်ရပ် အသက်ဝင်နေပုံကို နည်းလမ်းနှစ်မျိုးဖြင့် နားလည်နိုင်သည်။ ပထမနည်းလမ်းမှာ နှိုင်းယှဉ်လေ့လာသည့် နည်းလမ်းဖြစ်ပြီး အမျိုးမျိုးကွဲပြားသော ဒီမိုကရေစီစနစ် များကို အသေးစိတ်နှိုင်းယှဉ်ဆွေးနွေးခြင်းဖြစ်သည်။ ဒုတိယနည်းလမ်းမှာ ဝေဖန်ဆန်းစစ်မှုကဲပြီး ဒီမိုကရေစီစနစ်တစ်ရပ်က ပြည်သူတို့ကို ကိုယ်စားပြုမှုတွင် မည်မျှအောင်မြင်သနည်းဆိုသည့် အပေါ်တွင် အကဲဖြတ်ခြင်းဖြစ်သည်။ နှိုင်းယှဉ်သောနည်းတွင် ဒီမိုကရေစီစနစ်များကို အမျိုးအစား ခွဲခြားသည့်နည်းလမ်းများစွာရှိသည်။ အရိုးဆုံး ဒီမိုကရေစီစနစ်များတွင် ဒီမိုကရေစီ၏ အင်္ဂါရပ်များ ပါသည် ဆိုရုံမျှသာပါသည်။ ထိုမော်ဒယ်ကို ရှုန်းပေတာ မော်ဒယ်ဟုလည်းခေါ်သည်။ စီးပွားရေး

ဗဟုဝါဒ
 ကျွဲပြားစုံလင်မှုကို
 အသိအမှတ်ပြုရန်နှင့်
 လက်ခံကျင့်သုံးကြရန်
 ဗဟုဝါဒက အားပေးသည်။
 နိုင်ငံရေးဗဟုဝါဒ
 ထွန်းကားသည် ဆိုရာတွင်
 ကျွဲပြားခြားနားသောလိင်များ၊
 မျိုးနွယ်စုများ၊ အဆင့်အတန်းများ၊
 နယ်ပယ်များ အစရှိသည်ဖြင့်
 အစုံစုံသော ကျွဲပြားစုံလင်သည့်
 နောက်ခံများဖြင့် နိုင်ငံရေးတွင်
 ပါဝင်ခွင့်ရှိခြင်းကိုဆိုသည်။

ပညာရှင် ကျိုးဆက်ပျံ့နှံ့ပေးတာမှာ စီးပွားရေးသိအိုရီများဘက်တွင် ပို၍လူသိများသည်။ အရှင်းဆုံး ပုံစံ ဒီမိုကရေစီစနစ်များတွင် လူအများပါဝင်မှုမှာ နိုင်ငံအရေးနှင့်ပတ်သက်၍ ကျွမ်းကျင်သည် ဆိုသော လူပုဂ္ဂိုလ်များကို အစိုးရတစ်ရပ် ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်နိုင်ရန် ရွေးချယ်ပေးခြင်းတစ်ခုတွင်သာ မြင်တွေ့နိုင်သည်။ အခြားသော ဒီမိုကရေစီမော်ဒယ်များကို သုံးသပ်ရာတွင်မူ ပြည်သူမည်ရွေ့မည်မျှ ပါဝင်ခွင့်ရှိသနည်း၊ ပြည်သူတို့၏ပါဝင်ပုံပါဝင်နည်းများမှာ မည်သို့ဖြစ်သနည်း၊ သို့မဟုတ် အာဏာကို မည်သို့ခွဲဝေအုပ်ချုပ်ကြသနည်း၊ ဗဟုဝါဒ၏ ပင်မလက္ခဏာရပ်များကို မည်မျှအထိတွေ့ ရှိနိုင်သနည်း အစရှိသည့် အချက်များကိုပါ ကျယ်ပြန့်စွာ အသေးစိတ် ထည့်သွင်းစဉ်းစားကြသည်။ ပြည်သူတို့ ပါဝင်ကာ စေ့ငုချင့်ချိန်တိုင်းတာမှုကိုဗဟိုပြုသည့် ဒီမိုကရေစီများတွင်မူ ပြည်သူတို့၏အခန်းကဏ္ဍမှာ ရွေးကောက်ပွဲတွင်သာ ပါဝင်သည်မဟုတ်။ အစိုးရက ဆုံးဖြတ်စရာရှိသော ကိစ္စများတွင်လည်း ပြည်သူတို့ ပါဝင်နေခွင့်ရှိသည့်အချက်ကိုကြည့်ကြသည်။ ထိုကဲ့သို့သော ဒီမိုကရေစီတွင် အရေးကြီး သော ပြဿနာမှာ ပြည်သူတို့က ပါဝင်ငြင်းခုံနိုင်ခြင်း၊ ဒီမိုကရေစီကျကျ ဆုံးဖြတ်ချက်များချမှတ်နိုင်ခြင်း ကို ထည့်သွင်းထားခြင်းဖြစ်သည်။ အမျိုးမျိုးသော ဒီမိုကရေစီစနစ်များမှာ အမည်အမျိုးမျိုးဖြင့် တည်ရှိကြရာ ရွေးကောက်ပွဲအခြေပြုဒီမိုကရေစီ၊ ဘုံသဘောတူညီမှုအခြေပြုဒီမိုကရေစီ၊ ပြည်သူတို့ ပါဝင်စဉ်းစားဆုံးဖြတ်ခွင့်ရှိသော ဒီမိုကရေစီ၊ လစ်ဘရယ် ဒီမိုကရေစီ အစရှိသည်တို့လည်း ပါဝင်ကြ သည်။

ဒီမိုကရေစီကို လေ့လာရာတွင် အချို့က အရည်အသွေးကို အထူးပြုလေ့လာကြသည်။ အရည်အသွေးကို မည်သို့အကဲဖြတ်နိုင်မည်နည်း။ တိုင်းတာသော သုံးနေကျနည်းလမ်းများတွင် ပြည်သူတို့၏ ပါဝင်မှု၊ တရားဥပဒေ စိုးမိုးရေးအပါအဝင် အစိုးရ၏တာဝန်ခံမှုနှင့် ယှဉ်ပြိုင်မှုများကို ထည့်သွင်းလေ့ရှိသည်။ ထိုနည်းလမ်းများတွင် လူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေကိုလည်း အကဲဖြတ်စရာ တစ်ခုအဖြစ် ထည့်သွင်းကြသည်။ ခြုံ၍ဆိုရသော် ဒီမိုကရေစီအဆင့်အတန်းမှာ ဒီမိုကရေစီဟု ဆိုနိုင်လောက်ရုံ အဖျင်းဆုံးစနစ်တွင်ဖြစ်စေ၊ အသွင်သဏ္ဍာန်အားဖြင့်သာ ရပ်တည်နိုင်သော ဒီမိုကရေစီဖြစ်စေ၊ လူ့အခွင့်အရေးသည် ပြည်သူများပါဝင်နိုင်ရန် အခွင့်ပိုသော အနေအထား ကြောင့် ဒီမိုကရေစီကို ဖြစ်ထွန်းစေသည်။

ဆွေးနွေးခြင်းနှင့် အပြန်အလှန်ဝေဖန်ခြင်း

အရှေ့တောင်အာရှရှိ ဒီမိုကရေစီမော်ဒယ်များ - ဖြစ်ကတတ်ဆန်း ဒီမိုကရေစီလော - ပြည်သူအများ ပါဝင် နိုင်သည့် ဒီမိုကရေစီလော။

ဖြစ်ကတတ်ဆန်းဒီမိုကရေစီသဘောတွင် ပြိုင်ပွဲ (အများအားဖြင့်ရွေးကောက်ပွဲ)ကျင်းပရုံ သက်သက် ထက်မပိုသော ဒီမိုကရေစီဖြစ်သည်။ ပြည်သူအများ၏ အပြော၊ အတွေးနှင့် အငြင်းအခုံများကို အရေးတကြီးကိစ္စဟု မယူဆချေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် လူအတော်များများကို အသိပညာ လုံလောက်အောင်မရှိဟု ထင်သောကြောင့်ဖြစ်သည်။ သို့မဟုတ် ပြည်သူ့အရေးကိစ္စထက်စာလျှင် တစ်စုံတစ်ယောက်၏ အရေးကိစ္စကို အရေးတယူဆောင်ရွက်နေရသောကြောင့်ဖြစ်သည်။ နိုင်ငံရေး မှာ နိုင်ငံရေးကို တတ်ကျွမ်းသူများနှင့်သာ ဆိုင်သောကိစ္စဖြစ်သောကြောင့် ထိုသူတို့နှင့်သာ လွှဲထား သင့်သည်။

အများပါဝင်နိုင်သော ဒီမိုကရေစီနှင့် စေ့ငှချင့်ချိန်တိုင်းဆွဲပေးသော ဒီမိုကရေစီသဘောတွင် ပြည်သူတို့၏တက်ကြွသော လှုပ်ရှားဆောင်ရွက်မှုကို နှစ်သက်သည်။ ပြည်သူတို့သည် နိုင်ငံအရေး ချင့်ချိန်တိုင်းဆွဲမှုများတွင်ပါဝင်နိုင်ပြီး တိုင်းပြည်ကိုအုပ်ချုပ်ရာတွင် မည်သို့မည်ပုံ စီမံသင့်ကြောင်း အကြံဉာဏ်များပေးနိုင်ကြသည်။ ရောဘတ်ဒါးလ်၏ ပေါ်လီအာခီ (polyarchy) ဟုခေါ်သော လူအများ ('poly') က ဝိုင်းဝန်းတိုင်းပြည်ကိုအုပ်ချုပ်ခြင်း ('archy')မှာ နမူနာတစ်ခုဖြစ်သည်။ ပေါ်လီအာခီတွင် အစိုးရသည် တိုင်းပြည်ပြည်သားတို့အားလုံးကို အပြည့်အဝအရေးတယူ တုံ့ပြန်ရ သည်။ ပြည်သူအများတွင် စေ့ငှချင့်ချိန်တိုင်းဆွဲရုံနေခြင်းက ထိုဒီမိုကရေစီစနစ်၏ အနှစ်သာရ ဖြစ်သည်။ လူအများတွေ့ဆုံကြ၊ ဆွေးနွေးကြ၊ အစိုးရ၏ အဆုံးအဖြတ်များအပေါ် အငြင်းအခုံ ပြုကြခြင်းကို ဤစနစ်က မျှော်လင့်သည်။

ကိုယ်စားပြုဒီမိုကရေစီတွင် ပြည်သူများက မိမိတို့ကို ကိုယ်စားပြုပေးမည့်သူများကို ရွေးချယ်ပေးပြီး ထို ကိုယ်စားလှယ်များကသာ တိုင်းပြည်ကို အုပ်ချုပ်စီမံကြခြင်းပြုသည်။ ပြည်သူတို့သည် မိမိတို့၏ ကိုယ်စားလှယ်များကို ရွေးချယ်သည့်လုပ်ငန်းတွင် တက်ကြွစွာပါဝင်ကြသော်လည်း တိုင်းပြည်ကို အကောင်းဆုံးအုပ်ချုပ်ရန်အလုပ်ကိုကား ထိုသူတို့နှင့်သာ ယုံကြည်စွာလွှဲအပ်ထားသော စနစ် ဖြစ်သည်။

မေးခွန်းများ

- မည်သည့်မော်ဒယ်က ပိုကောင်းသနည်း။
- ယေဘုယျအားဖြင့် ပြည်သူတို့သည်အစိုးရတစ်ခုနှင့် ထိတွေ့ဆက်ဆံရလောက်အောင် စိတ်ဝင်စားသည့်အပြင် အသိအမြင်လည်း ကြွယ်ဝသည်ဟု ထင်ပါသလား။
- အစိုးရများအနေဖြင့် တစ်စုံတစ်ရာမပြုလုပ်မီ ပြည်သူလူထုတစ်ရပ်လုံး၏ အမြင်ကိုနားထောင်ရန် ဖြစ်နိုင်ပါသလား။
- စေ့ငှချင့်ချိန် တိုင်းဆွဲပေးထားခြင်းကြောင့် ရှည်လျားသည့် ငြင်းခုံပွဲများဖြစ်လာပြီး အဆုံးအဖြတ်များ မချမှတ်နိုင်ဘဲဖြစ်ခြင်း (သို့မဟုတ်)ရပ်ရွာထဲတွင် ထိပ်ပိုင်းခေါင်းဆောင်တို့ကြား၌ သဘောတူညီမှုတစ်ရပ်ကို မတည်ဆောက်နိုင်ဘဲ ဖြစ်နေပါသလား။
- တိုင်းပြည်အရေးကို နိုင်ငံရေးသမားများလက်တွင်သာ ဆုံးဖြတ်ပိုင်ခွင့်များ အပ်နှင်းထားခြင်း မှာ အန္တရာယ်ရှိနိုင်ပါသလား (သို့မဟုတ်) ထိုသူတို့သာလျှင် အကောင်းဆုံး ဆုံးဖြတ်နိုင်သူများ ဖြစ်နေကြပါသလား။
- မည်သည့် ဒီမိုကရေစီမော်ဒယ်က လူ့အခွင့်အရေးကို အလေးစားဆုံးဖြစ်သနည်း။

ဒီမိုကရေစီ စနစ်တစ်ခုအလုပ်ဖြစ် မဖြစ် ဆိုသည်ကို အချို့သော စရိုက်လက္ခဏာများနှင့် အလေ့အထများကို ရှာဖွေလေ့လာကာ တိုင်းတာကြည့်ရန် ဖြစ်နိုင်ပါသလား။ ဒီမိုကရေစီပုံစံများစွာ မှာ သမ္မတဦးဆောင်သော နိုင်ငံသို့မဟုတ် ပါလီမန်စနစ်ဖြင့် လည်ပတ်နေသောနိုင်ငံ အသွင်ဖြင့် တည်ရှိနေကြသည်။ ထိုနိုင်ငံအားလုံးသည် အကောင်းဆုံးစံဟု ဆိုနိုင်လောက်သော အခြေအနေ အချို့ဖြစ်ထွန်းလာရန် ရည်မှန်းကာ ဒီမိုကရေစီကိုတည်ဆောက်ကြသည်။ သို့ရာတွင် ဒီမိုကရေစီ အများစုမှာ ထိုတောင့်တသော စံအခြေအနေသို့ရောက်လေ့မရှိပါ။ သို့တိုင်အောင် ထိုအကောင်းဆုံး

စံများ ထားရှိခြင်းက ပြည်သူတို့ကို အုပ်ချုပ်ရာတွင် အထောက်အကူပြုသည်။ စံအခြေအနေ တစ်ရပ်မှာ ပြည်သူတို့၏ ပါဝင်နိုင်မှုဖြစ်သည်။ ပြည်သူတို့အနေဖြင့် ပါဝင်ဆွေးနွေးနိုင်ခြင်း၊ အချေအတင် ငြင်းခုံနိုင်ကြခြင်းနှင့် အစိုးရ၏လုပ်ရပ်ကို ဝေဖန်နိုင်ကြခြင်းတို့သည် ပြည်သူတို့ ပါဝင်နိုင်မှုများဖြစ်သည်။ ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံကောင်းတစ်ခုတွင် အစိုးရလမ်းစဉ်နှင့် စိတ်ဝမ်းကွဲနေသူ တို့ကို သည်းခံနိုင်ရမည်။ အလားတူပင် ဒီမိုကရေစီတို့သည် စိတ်ကူးအကြံဉာဏ်များ စီးဆင်းနေမှု၊ သတင်းအချက်အလက်များစီးဆင်းနေမှုနှင့် အတွေးအမြင်များ ပေါ်ထွက်နေမှုတို့ကို တားမြစ်မည့် အစား ဖြစ်ထွန်းအောင်လှုံ့ဆော်ရမည်။ ဒီမိုကရေစီအင်စတီကျူးရှင်းများသည် ပြည်သူတို့ကြားတွင် ဖြစ်ပျက်နေသည်များကို ကောင်းကောင်းသိနေသော ရွေးကောက်ခံကိုယ်စားလှယ်များအပေါ်တွင် အမှီသဟဲပြုနေရကား ပို၍စုံလင်ကွဲပြားသော အတွေးအခေါ်များ၊ အချင်းချင်းဆန့်ကျင်ဖက် ဖြစ်နေ သော ရှုထောင့်များကို ရှင်သန်ခွင့်ပေးကြရမည်။ ပြည်သူများကြားမှ အဖြစ်အပျက်များကို မသိတော့ သော ကိုယ်စားလှယ်သည် ရပ်ရွာနှင့်တိုင်းပြည်အတွက် အသင့်တော်ဆုံးဖြစ်သည်များကို ဒီမိုကရေစီ စနစ်၏ အနှစ်သာရသဘောအတိုင်း ဖြစ်ထွန်းအောင် မဆောင်ရွက်ပေးနိုင်တော့ပေ။

နောက်ထပ်တွေ့ရသော ဒီမိုကရေစီစံတစ်ခုမှာ တရားမျှတသော အာဏာခွဲဝေမှုရှိခြင်း ဖြစ်သည်။ ဒီမိုကရေစီ၏ စရိုက်လက္ခဏာမှာ အာဏာကိုခွဲဝေကျင့်သုံးပြီး နိုင်ငံတော်၏ မဏ္ဍိုင်ကြီး များသည် တစ်ဦးကိုတစ်ဦး စောင့်ကြည့်ထိန်းညှိပေးနိုင်သောကြောင့် တစ်နေရာတည်း တစ်ပါတီ တည်း တစ်ဦးတစ်ယောက်တည်းတွင် အာဏာစုစည်းမိနေခြင်းမျိုး မဖြစ်တော့ခြင်းဖြစ်သည်။ အာဏာခွဲဝေကျင့်သုံးခြင်းသည် အစိုးရအတွင်း၌သာ ဖြစ်ပေါ်သည်မဟုတ်ပေ။ နိုင်ငံအတွင်းရှိ ဒေသအသီးသီးနှင့် အုပ်စုအသီးသီးတို့ကြားတွင်လည်း အာဏာခွဲဝေကျင့်သုံးခြင်းရှိရမည်။ ဥပမာ- စီးပွားရေး၊ အစိုးရဝန်ထမ်းများနှင့် အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်းတို့ကြားတွင်လည်း ထိုနည်းတူပင် ဖြစ်သည်။ အာဏာခွဲဝေကျင့်သုံးခြင်းဟုဆိုလျှင် လွတ်လပ်သော တရားရေးမဏ္ဍိုင်မှာ အာဏာ ခွဲဝေမှု၏ ပြယုဂ်တစ်ခုဖြစ်သကဲ့သို့ အာဏာခွဲဝေပုံကို စောင့်ကြည့်ထိန်းမတ်ရသည့် မဏ္ဍိုင်တစ်ခု လည်း ဖြစ်သည်။ တရားဥပဒေစိုးမိုးအောင်ဆောင်ရွက်နိုင်သည့် လွတ်လပ်သော တရားရေးမဏ္ဍိုင် မရှိပါက လူ့အခွင့်အရေးလည်း အကာအကွယ် မရနိုင်တော့ပေ။ လူ့အခွင့်အရေးသည် မည်သည့် နိုင်ငံရေးစနစ်တွင်မဆို လေးစားလိုက်နာခြင်း၊ ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ခြင်းကို ရရှိနိုင်သော်လည်း ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံများတွင် ပို၍အကာအကွယ်ရသည်ကို မှတ်သားထိုက်၏။ လာမည့်အခန်းတွင် ဒီမိုကရေစီအသွင်ပြောင်းခြင်းဖြစ်စဉ်များကို ဆက်လက်ဆွေးနွေးသွားပါမည်။

၁၅.၃.၁ ဒီမိုကရေစီအသွင်ပြောင်းခြင်း

ဒီမိုကရေစီမှာ အကောင်းဆုံးတိုင်းပြည်အုပ်ချုပ်ခြင်းပုံစံ ဟုတ်ပါသလားဟု မကြာသေးခင် နှစ်များအထိ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံအချို့က မေးခွန်းထုတ်နေကြဆဲဖြစ်သည်။ စစ်တပ်က ဦးဆောင်သော အုပ်ချုပ်ရေးပုံစံများက ဒီမိုကရေစီထက် ပိုကောင်းသည်ဟူ၍လည်း ဆိုခဲ့ကြသေး သည်။ ယနေ့ကာလထိတိုင်အောင်ပင် အရှေ့တောင်အာရှဒီမိုကရေစီ၌ နိုင်ငံသားတို့က မိမိတို့၏ နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးအတွက် အစိုးရကိုစိန်ခေါ်နေသော ဒေသန္တရအဆင့်များတွင်ပါ အချိန်ယူရ သော ဒီမိုကရေစီအသွင်ပြောင်းခြင်း ဖြစ်လာပြီးနောက်မှသာ ဒီမိုကရေစီဆန်သည့် အကောင်း ဆုံးအုပ်ချုပ်ရေးဖြစ်လာနိုင်သည်ဟု မှတ်ယူထားကြသေးသည်။ ထို့ပြင် ဤဒေသ၏ ဒီမိုကရေစီကို

ဒီမိုကရေစီအသွင်ပြောင်းခြင်း

ဒီမိုကရေစီအသွင်ပြောင်းခြင်း ဆိုသည်မှာ နိုင်ငံတစ်ခု ဒီမိုကရေစီနိုင် ဖြစ်လာခြင်းကို ဆိုသည်။ ဒီမိုကရေစီအသွင်ပြောင်းခြင်းမှာ ပုံစံအမျိုးမျိုးဖြစ်နိုင်သည်။ တော်လှန်ရေးကြောင့် ရုတ်တရက် အစိုးရအပြောင်းအလဲ ရှိသွား ခြင်းကြောင့်ဖြစ်နိုင်သလို လေးတွဲသော ခပ်ဖြည်းဖြည်း ပြောင်းလဲယူသည့်ပုံစံများလည်း ရှိသည်။

အခြားနိုင်ငံများနှင့် နိုင်ငံတကာအဖွဲ့အစည်းများကပါ နိုင်ငံတကာအဆင့်မှ ဖိအားပေးခြင်း၊ တိုက်တွန်းခြင်းတို့ကိုပြုပြီး ဒီမိုကရေစီအသွင်ပြောင်းခြင်းကို အချိန်ယူပြီးမှ ဒီမိုကရေစီ ဖြစ်လာနိုင်မည်ဟု မြင်ကြသည်။

ဒီမိုကရေစီအသွင်ပြောင်းခြင်းကြောင့် သိသာထင်ရှားသော အကျိုးဆက်နှစ်ခုရှိနိုင်သည်။ နံပါတ်တစ် - ဒီမိုကရေစီအသွင်ပြောင်းခြင်းကို နိုင်ငံခြားတိုင်းပြည်များနှင့် နိုင်ငံတကာအဖွဲ့အစည်းများအပါအဝင် နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းက ချီးကျူးကြမည်။ နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းမှာ ဒီမိုကရေစီအသွင်ကူးပြောင်းရေးကို ဆောင်ရွက်နေသောနိုင်ငံများအား အကူအညီပေးရန် များစွာ စိတ်အားထက်သန်ခဲ့ကြသည်။ နိုင်ငံခြားအကူအညီများ၊ နိုင်ငံရေးနှင့် စီးပွားရေးအရ ဆက်ဆံမှုများဖြင့် ကူညီလေ့ရှိသည်။ စစ်ရေးအကူအညီပင် ပေးသည်လည်းရှိသည်။ ဥပမာ - မြန်မာနိုင်ငံသည် ဒီမိုကရေစီအသွင်ပြောင်းခြင်း ဖြစ်ပေါ်နေသောနိုင်ငံဖြစ်သောကြောင့် နိုင်ငံတကာအကူအညီနှင့် ထောက်ခံမှုများစွာ ဆွဲဆောင်နိုင်ခဲ့သည်။ နံပါတ်နှစ်- ကမ္ဘာပေါ်ရှိ နိုင်ငံအများစုမှာ နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းအလယ်တွင် မျက်နှာမငယ်စေရန် ဒီမိုကရေစီနှင့် ဆက်စပ်လေ့ရှိကြသည်။ ဥပမာ မြောက်ကိုရီးယားကဲ့သို့သော နိုင်ငံကပင်လျှင် ကိုရီးယား ဒီမိုကရက်တစ် ပြည်သူ့သမ္မတနိုင်ငံဟု ခေါ်ဆိုသည်။ နိုင်ငံတိုင်းက ဒီမိုကရေစီကို ရေလဲသုံးနေကြပြီး ဒီမိုကရေစီကိုငြင်းပယ်သည့်နိုင်ငံဟူ၍ အနည်းငယ်မျှသာရှိသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် နိုင်ငံတိုင်းမှာ နိုင်ငံသားတို့၏အကျိုးကို စောင့်ရှောက်သော တိုင်းပြည်ဟူ၍ အထင်ခံလိုသောကြောင့်လည်းဖြစ်သည်။ တိုင်းပြည်တိုင်းက ဒီမိုကရေစီကို လိုလားသည်ဟု ဆိုခြင်းမှာလည်း မဖြစ်နိုင်ဟူ၍မရှိ၊ ဒီမိုကရေစီမှာ အဓိပ္ပာယ်တစ်မျိုးတည်း ရှိသည်မဟုတ်၊ အမျိုးမျိုးရှိကြသည်။

အရှေ့တောင်အာရှ၏ ဒီမိုကရေစီလမ်းကြောင်းကိုကြည့်လျှင် လွန်ခဲ့သော ဆယ်စုနှစ်များတွင် အတန်ငယ်မျှ တိုးတက်ခဲ့သည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ အခန်း ၈ တွင် ဖော်ပြထားသည့်အတိုင်း ၁၉၄၀ ကျော်နှစ်များတွင် ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံများနှင့် ရွေးကောက်ပွဲများရှိခဲ့ကြသော်လည်း ၁၉၈၀ နှင့် ၁၉၉၀ ကျော်ကာလများမှ ပြည်သူ့အာဏာကိုတောင်းဆိုသော ဆန္ဒပြပွဲများ မပေါ်ပေါက်လာသေးမီအထိ ဒီမိုကရေစီအုတ်မြစ်ကို ခိုင်မာစွာချနိုင်ခဲ့သည်ဟု မဆိုနိုင်ပေ။ အစိုးရများသည် မိမိတို့ဘာသာ ဒီမိုကရက်တစ်အစိုးရများဟု ကင်ပွန်းတပ်သော်လည်း နိုင်ငံသားများအတွက် လူ့အခွင့်အရေး တိုးတက်လာအောင် ဆောင်ရွက်ပေးခြင်းမရှိခဲ့ပေ။ ဒီမိုကရေစီမထွန်းကားခဲ့ခြင်း၏ ပထမအကြောင်းရင်းမှာ နိုင်ငံများအနေဖြင့် မည်မျှပင် ဒီမိုကရက်တစ်ဖြစ်ပါသည်ဟု ဆိုနေစေကာမူ အပြောနှင့်အလုပ်ဆန့်ကျင်ဘက်သာ ဖြစ်သည်။ ဒုတိယအကြောင်းရင်းမှာ ဒီမိုကရေစီသို့ ကူးပြောင်းခြင်းကပင်လျှင် ခက်ခဲပြီး ကြမ်းတမ်းသောလမ်းကို မကြာခဏ လျှောက်ရလေ့ရှိသည်။ နိုင်ငံများသည် စစ်အုပ်ချုပ်ရေးအောက်တွင် ငြိမ်ဝပ်ပိပြားနေခဲ့ရပြီးနောက် နိုင်ငံရေးအာဏာအတွက် ယှဉ်ပြိုင်သူများပေါ်ထွက်လာပြီး ရွေးကောက်ပွဲသို့ဝင်ရောက်ကြသည့်ဖြစ်စဉ်မှာ ဆန္ဒပြဆန့်ကျင်မှုများနှင့် ပဋိပက္ခများပြင်းနေလေ့ရှိသည်။ စစ်အာဏာရှင်စနစ်ထက်စာလျှင် ဒီမိုကရေစီသည် ပို၍ကြမ်းတမ်းခက်ထန်စွာ ကိုင်တွယ်သည့်ဖြစ်စဉ်များ လျော့နည်းသော်လည်း အကူးအပြောင်းကာလတွင် အကြမ်းဖက်မှုများမဖြစ်ဟု အာမခံနိုင်လေ့မရှိပါ။

၁၅.၃.၂ အရှေ့တောင်အာရှ လက်ရှိ ဒီမိုကရေစီအကူးအပြောင်း၏ အခင်းအကျင်း

အခန်းရှစ်တွင် ဟန်တင်တန်၏ ဒီမိုကရေစီလှိုင်းများသီအိုရီကိုသုံးလျက် အရှေ့တောင် အာရှ၏ ဒီမိုကရေစီကူးပြောင်းမှုအခြေအနေကို ဆွေးနွေးပြီး ဖြစ်ပါသည်။ အရှေ့တောင်အာရှသည် ၁၉၈၀ ကျော် ဆယ်စုနှစ်ဝက်ကာလတွင် ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံ နှစ်ခုသာရှိခဲ့ရာမှ ၂၀၀၀ ခုနှစ် အကျော် အစောပိုင်းကာလများတွင် ခုနှစ်နိုင်ငံအထိ တိုးလာခဲ့ပါသည်။ ဤဒေသတွင် ဒီမိုကရေစီကူးပြောင်း မှုများ နွေးကွေးလွန်းခဲ့သည့်သဘောရှိသည်။ ဒီမိုကရေစီ၏ အဆင့်အတန်းကို အကဲဖြတ်ရန် တစ်နည်းမှာ လယ်ရီဒိုင်းမွန်းက အဆိုပြုခဲ့သော ဒီမိုကရေစီအဆင့် ခွဲခြားပုံကိုလည်း အသုံးပြုနိုင် သည်။ ရွေးကောက်ပွဲအခြေပြု ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံများ electoral democracies ၊ လစ်ဘရယ် ဒီမို ကရေစီနိုင်ငံများ liberal democracies ၊ တစ်ဝက်တစ်ပျက်ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံများ pseudo-de-mocracies နှင့် အတိုက်အခံမရှိ စိုးမိုးနေသော အာဏာရှင်နိုင်ငံများဟု ခွဲခြားသတ်မှတ်ထားသည်။

လစ်ဘရယ် ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံများမှာ ဒီမိုကရေစီစစ်စစ်နှင့် အနီးစပ်ဆုံးဖြစ်သည်။ ဤအမျိုး အစားတွင် ပုံမှန်ကျင်းပသော အာဏာအတွက် ယှဉ်ပြိုင်ခြင်းဖြစ်သည့် ရွေးကောက်ပွဲများရှိသည့် အပြင် စစ်တပ်အပါအဝင် မည်သည့်နိုင်ငံရေးအင်အားစုကမျှ နိုင်ငံ၏အာဏာကို အခွင့်ထူးခံအဖြစ် နေရာယူခံစားခွင့်မရှိပေ။ နိုင်ငံရေးတွင် ပြည်သူတို့ပါဝင်မှုဟုဆိုသော် ပုံမှန်ရွေးကောက်ပွဲများ ရှိနေခြင်းထက် ပိုပါသည်။ တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးအပါအဝင် အစိုးရ၏အာဏာကို စောင့်ကြည့် အကဲဖြတ်ထိန်းညှိပေးနိုင်သည့်လုပ်ငန်းကို ကောင်းစွာ ဆောင်ရွက်နိုင်ရမည်ဖြစ်သည်။ ဖိလစ်ပိုင်၊ အရှေ့တီမောနှင့် အင်ဒိုနီးရှား အစရှိသည့်နိုင်ငံများကို လစ်ဘရယ်ဒီမိုကရေစီ စာရင်းထဲသို့ ထည့် သွင်းကြလေ့ရှိသည်။

ရွေးကောက်ပွဲအခြေပြု ဒီမိုကရေစီ (ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ ရှိနေခြင်း ကြောင့် အပေါ်ယံအသွင်သဏ္ဍာန်အားဖြင့် ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံဟု ခေါ်နိုင်ရုံသာ)သည် မည်ကာမထွ ဒီမိုကရေစီဟု ဆိုရမည်။ ပုံမှန်ကျင်းပသော ရွေးကောက်ပွဲများတွင် ပါတီများနှင့် နိုင်ငံရေးသမား များက အာဏာအတွက် ပါဝင်ယှဉ်ပြိုင်ကြမည်။ သို့ရာတွင် ပြည်သူလူထု၏ပါဝင်မှုကို ရွေးကောက်ပွဲ တွင် မဲထည့်နိုင်သည်ဆိုရုံမျှဖြင့် ထိုရွေးကောက်ပွဲများသည် ဒီမိုကရေစီရမည်ဟု အာမခံနိုင်မည် မဟုတ်ပေ။ မလေးရှားနှင့် စင်ကာပူကဲ့သို့သော နိုင်ငံများကိုမူ ရွေးကောက်ပွဲအခြေပြု ဒီမိုကရေစီ နိုင်ငံများအဖြစ် သတ်မှတ်ကောင်းသတ်မှတ်နိုင်ကြမည်။

တစ်ဝက်တစ်ပျက်ဒီမိုကရေစီမှာ အာဏာရှင်နိုင်ငံများက ဒီမိုကရက်တစ် တန်ဖိုးများကို ဟန်ပြမွေးစားထားသော အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့် ဒီမိုကရေစီ လုပ်ငန်းအဆင့်ဆင့်ကို ဒီမိုကရေစီ တည်းဟူသော မျက်နှာဖုံးကိုစွပ်ထားသောစနစ်ကို ခေါ်သည်။ ကမ္ဘောဒီးယားနှင့် မြန်မာတို့မှာ တစ်ဝက်တစ်ပျက်ဒီမိုကရေစီများဟု သတ်မှတ်ကောင်း သတ်မှတ်နိုင်ကြမည်။ အဘယ်ကြောင့် ဆိုသော် ကမ္ဘောဒီးယားတွင် CPP ကဲ့သို့ အာဏာကို သက်ဆိုးရှည်အောင် လုပ်ထားနိုင်သော အခြားပါတီများမရှိပေ။ မြန်မာနိုင်ငံတွင်လည်း လွှတ်တော်အတွင်း နေရာ ၂၅ ရာခိုင်နှုန်းခန့်ကို စစ်တပ်က ရယူထားရာ စစ်တပ်၏အာဏာမှာ ထင်ရှားနေမြဲဖြစ်သည်။

အတိုက်အခံမရှိ စိုးမိုးနေသော အာဏာရှင်နိုင်ငံများတွင် အတိုက်အခံနိုင်ငံရေးသမားများကို ဖိနှိပ်ထားပြီး ပြည်သူတို့၏ နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်ထားသော ဥပဒေများ သို့မဟုတ် နိုင်ငံရေးတွင် ပါဝင်လှုပ်ရှားမှုကို တရားမဝင်ဟု သတ်မှတ်ထားသည့် ဥပဒေများကြီးစိုးရာနိုင်ငံဖြစ်ရာ မည်သည့် အတိုက်အခံလှုပ်ရှားမှုမျှ အားကောင်းစွာ ရပ်တည်နိုင်ခြင်းမရှိသော အနေအထားရှိသည်။ ထိုကဲ့သို့သော အာဏာရှင်နိုင်ငံများသည် ဒီမိုကရက်တစ်ဆန်သော အင်စတီကျူးရှင်းများ၊ လုပ်ဆောင်ချက်များရှိနေသယောင် ပုံဖမ်းထားသော်လည်း အဖျင်းဆုံး ဒီမိုကရေစီစံများနှင့်ကိုက်ညီသော နိုင်ငံတစ်ခုအဖြစ် တည်ဆောက်ရန် အုတ်မြစ်တို့ပင် မရှိပေ။ ဥပမာ - လွတ်လပ်သော အတိုက်အခံနိုင်ငံရေးပါတီကို မရှိနေခြင်း။ ထိုင်း၊ လာအို၊ ဘရူနိုင်းနှင့်ဗီယက်နမ်တို့သည် အတိုက်အခံနိုင်ငံရေးသမားများကို ရှင်းထုတ်ထားသော အာဏာရှင်နိုင်ငံများ ဖြစ်ကြသည်။ တစ်နည်းဆိုရသော် လစ်ဘရယ်ဒီမိုကရေစီမှာ တစ်ပါတီစနစ်ဖြင့်သာ တိုင်းပြည်ကို အုပ်ချုပ်နေသောနိုင်ငံများ (ဗီယက်နမ်နှင့်လာအို)၊ စစ်အစိုးရများ(ထိုင်းနိုင်ငံ)နှင့် သက်ဦးဆံပိုင်ဘုရင်စနစ်(ဘရူနိုင်း) အစရှိသည့်နိုင်ငံများတွင် မဖြစ်တည်နိုင်ပေ။

ဒီမိုကရေစီအသွင်ကူးပြောင်းမှုဖြစ်သည် ဆိုရုံမျှဖြင့်လည်း ဒီမိုကရေစီစနစ်တစ်ရပ် ထွန်းကားလာမည်ဟု မသေချာသေးပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ဒီမိုကရေစီအသွင်ကူးပြောင်းမှုသည် ဒီမိုကရေစီရင့်ကျက်မှုဆီသို့ အလိုအလျောက် ရွေ့လျားဖြစ်ထွန်းလာသည် မဟုတ်ပေ။ ဒီမိုကရေစီအသွင်ကူးပြောင်းမှုဖြစ်စဉ်ကို ကြိုတွေ့ရသောနိုင်ငံများ၌ ဒီမိုကရေစီရင့်ကျက်သည့် ဖြစ်စဉ်ကောင်းစွာဖြစ်ပေါ်လာမှုမရှိခြင်းနှင့် အာဏာရှင်တို့၏ ပြောင်းလဲလိုစိတ်မရှိခြင်းတို့ နှစ်ခု ပေါင်းဆုံမိသွားသောအခါမျိုးတွင် ဒီမိုကရေစီအသွင်ကူးပြောင်းမှုအပေါ် အဆိုးမြင်ခြင်းများ ဖြစ်ပေါ်လာတတ်သည်။ ဥပမာ - ကမ္ဘောဒီးယားနိုင်ငံတွင် ဒီမိုကရေစီ စတင်ကျင့်သုံးပြီး ငါးနှစ်မပြည့်မီတွင်ပင် ဝန်ကြီးချုပ်ဟွန်ဆန် လက်အောက်ခံ CPP ပါတီကို အာဏာပြန်လည်အပ်နှင်းပေးသည့် စစ်တပ်၏ အာဏာသိမ်းမှုဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်။ ထိုလုပ်ရပ်မှာ ၁၉၉၁ တွင် ချုပ်ဆိုခဲ့သော **ပါရီငြိမ်းချမ်းရေးစာချုပ်** အရသတ်မှတ်ထားသည့် အာဏာခွဲဝေကျင့်သုံးမှုပုံစံများကို ချိုးဖောက်လိုက်ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ ဟွန်ဆန်သည် အတိုက်အခံပါတီကို ဦးဆောင်သော ဘုရင်နီရိုဒွန်သီဟာနုကို ရုပ်ပြဘုရင်အဖြစ်သာ သတ်မှတ်ခဲ့ပြီး နိုင်ငံကို တစ်ပါတီတည်းက အုပ်ချုပ်နေသည့်စနစ်ကို ရအောင်ဖန်တီးခဲ့သည်။ ထိုင်းနိုင်ငံတွင်လည်း ၁၉၉၇ ခုနှစ်တွင် ဒီမိုကရေစီနည်းလမ်းကျသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ပြဋ္ဌာန်းနိုင်ခဲ့သော်လည်း လွန်ခဲ့သော ဆယ်စုနှစ်များအတွင်း ထိုင်းနိုင်ငံတွင် စစ်တပ်သည် နိုင်ငံရေးတွင် ကြိမ်ဖန်များစွာ ဝင်ရောက်စွက်ဖက်ခဲ့သည်။ ၁၉၉၉ ခုနှစ်အထိ ကာလအတွင်း ဒီမိုကရေစီကို နှစ်ကြိမ်မျှ ပြန်လည်အဖတ်ဆည်နိုင်ခဲ့သော်လည်း စစ်တပ်သည် ဒီမိုကရေစီနည်းကျကျ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားသော အစိုးရများလက်မှာ အာဏာကို ပြန်လည်သိမ်းယူခဲ့ကြသည်။ ဖိလစ်ပိုင်နှင့် အင်ဒိုနီးရှားနှစ်နိုင်ငံတွင်သာ ဒီမိုကရေစီကူးပြောင်းမှုဖြစ်စဉ်၌ နောက်ပြန်ဆုတ်ခြင်း မကြုံရသေးဘဲ ရှိသည်။ သို့ရာတွင် ဖိလစ်ပိုင်၌လည်း တရားဥပဒေပြင်ပ လုပ်ကြံကွပ်မျက်ခြင်းများရှိခဲ့ပြီး အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံရေးတွင်မူ လာဘ်ပေးလာဘ်ယူတွင်ပတ်သက်သည်ဟု စွပ်စွဲခံရသော ဖြစ်ပေါ်လာသော နိုင်ငံရေးအပြောင်းအလဲများရှိခဲ့သည်။ ထိုနိုင်ငံများရှိ ဒီမိုကရေစီသည်လည်း တောင့်တင်းခိုင်မာခြင်း ရှိသင့်သလောက်မရှိခဲ့ပေ။

ပဲရစ်ငြိမ်းချမ်းရေးစာချုပ် (၁၉၉၁)

ကမ္ဘောဒီးယားနိုင်ငံတွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သော ဆယ်စုနှစ်ချီကာ ကြာမြင့်ခဲ့သည့် လက်နက်ကိုင်ပဋိပက္ခများကို ရပ်စဲကြရန် တိုက်ခိုက်နေကြသော အုပ်စုများအကြား ချုပ်ဆိုခဲ့သည့် ငြိမ်းချမ်းရေးစာချုပ်တစ်ခုဖြစ်သည်။ ကမ္ဘောဒီးယားနိုင်ငံအစိုးရနှင့် အတိုက်အခံ ဖန်ရှင်ပက် Funcinpec နှင့် ခမာနီတို့ အပါအဝင် နိုင်ငံရေးအင်အားစုများ သုံးခုတို့ ပါဝင်လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့သည်။

အရှေ့တောင်အာရှ၏ ဒီမိုကရေစီ အသွင်ကူးပြောင်းမှုသည် ဝတ်မှုန်ကူးသည့်နှယ်

တစ်နေရာမှ တစ်နေရာသို့ ယုံ့နှံ့မသွားခဲ့ပါ။ အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံတွင် ၁၉၉၈ ခုနှစ်က ဒီမိုကရေစီအသွင် ကူးပြောင်းမှုဖြစ်ပေါ်ခဲ့သော်လည်း အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံများသို့ ကူးစက်မသွားခဲ့ပါ။ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံတွင် ပထမဆုံးဒီမိုကရေစီအသွင်ကူးပြောင်းမှုဖြစ်ပေါ်ခဲ့ချိန်မှစ၍ နှစ်ပေါင်း ၃၀ ကြာလာသည့် တိုင် အောင် ဒီမိုကရေစီကျင့်စဉ်များသည် အရှေ့တောင်အာရှ၏ အခြားနိုင်ငံများသို့ ယုံ့နှံ့မသွားခဲ့ပါ။ ဥပမာ - မြန်မာနိုင်ငံတွင် မကြာသေးခင်က ရွေးကောက်ပွဲတွင်အနိုင်ရခဲ့သည့် အတိုက်အခံပါတီကို အာဏာလွှဲပြောင်းပေးခဲ့သော်လည်း စစ်တပ်၏ထိန်းချုပ်မှုများသည် ရာနှုန်းပြည့်လျော့ပါးသွားပြီဟု မဆိုနိုင်ပေ။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဒီမိုကရေစီ၏ စရိုက်လက္ခဏာများပြည့်စုံအောင် မရှိသေးပါ။ ထို့ပြင် ဒီမိုကရေစီမျိုးစေ့မှာ အခြားအရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများတွင် အညွှန်ပင်ပေါက်လာခဲ့သည် မဟုတ်ပေ။ ဘရူနိုင်းဒါရူဆလင်နိုင်ငံသည် သက်ဦးဆံပိုင်စနစ်ဖြင့်သာ တည်ရှိနေပြီဖြစ်ပြီး ဗီယက်နမ်နှင့် လာအိုနိုင်ငံတို့မှာလည်း ကွန်မြူနစ်ပါတီများက တစ်ပါတီစနစ်ဖြင့် အုပ်ချုပ်နေသော နိုင်ငံများဖြစ်ကြသည်။ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအရ စင်ကာပူနှင့် မလေးရှားနိုင်ငံတို့သည် ဒီမိုကရေစီ အသွင်ယူထားသော အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့် လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ပုံများ ရှိနေကြသော်လည်း အသွင်သဏ္ဍာန်အားဖြင့်သာ ဒီမိုကရေစီတည်နေခြင်းဖြစ်ပြီး အနှစ်သာရအားဖြင့်မူ ထိုနိုင်ငံနှစ်ခုကို ဒီမိုကရေစီစစ်စစ်ဟု ခေါ်ဆိုရန်ခက်သည်။ အုပ်စိုးနေကြသော ပါတီကြီးများသာလျှင် နိုင်ငံရေးကို လွှမ်းမိုးထားပြီး နိုင်ငံသားတို့၏ နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးကို ထိန်းချုပ်ထားသည်။ ထိုနိုင်ငံများ လွတ်လပ်ရေးရပြီးကတည်းက ရွေးကောက်ပွဲတိုင်းတွင် ထိုပါတီကြီးများသာ အနိုင်ရလေ့ရှိပြီး အတိုက်အခံအနေနှင့်နိုင်ငံရေးတွင် လှုပ်ရှားရန်များစွာခက်ခဲ့သည်။

သို့ရာတွင် အပြောင်းအလဲများလည်း ရှိခဲ့ပါသည်။ အထူးသဖြင့် ဒေသတွင်းအဆင့်မှ ကြည့်လျှင်မူ အပြောင်းအလဲတို့ ဖြစ်ပေါ်လာခဲ့သည်ဟု ဆိုရပါမည်။ ၂၀၀၇ ခုနှစ် စင်ကာပူနိုင်ငံတွင် ကျင်းပသည့် ၁၃ ကြိမ်မြောက် အာဆီယံထိပ်သီးညီလာခံတွင် အာဆီယံနိုင်ငံများက အာဆီယံ ပဋိညာဉ်စာတမ်းကို ပြဋ္ဌာန်းခဲ့ကြသည်။ ထိုစာချုပ်က ဒီမိုကရေစီကို အခြေခံအဖြစ် အတိအလင်း ပြဋ္ဌာန်းခဲ့ကြသည်။ အာဆီယံတွင် ဒီမိုကရေစီစနစ်ဖြစ်ထွန်းလာရေးမှာ ရည်ရွယ်ချက်တစ်ရပ် ဖြစ်ကြောင်း ထိုစာချုပ်က ရေးသားခဲ့သည်။ အာဆီယံပဋိညာဉ်စာတမ်းမှာ အာဆီယံ၏ရပ်တည်မှုကို မူလနေရာမှ သိသိသာသာပင် ရွှေ့ပစ်ခဲ့သောစာချုပ်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ အာဆီယံနိုင်ငံများက ဒီမိုကရေစီကို မလိုတမာရှိခဲ့သော်လည်း အာဆီယံပဋိညာဉ်စာတမ်းမှာ ဒီမိုကရေစီလမ်းစဉ်ဘက်သို့ အာဆီယံနိုင်ငံများက စုပေါင်းရပ်တည်လိုက်ခြင်းဟုဆိုနိုင်သည်။ သို့ရာတွင် ဒီမိုကရေစီ၏ သဘောကို လက်ခံလာသည့်တိုင်အောင် အရှေ့တောင်အာရှ နိုင်ငံအများစုတွင် ဒီမိုကရေစီသည် စိန်ခေါ်မှု အပြည့်ဖြင့် သွားရမည့် ပန်းတိုင်လည်းဖြစ်သည်။

၁၅.၄ ဒီမိုကရေစီကိုရရန် လူ့အခွင့်အရေး

နိုင်ငံသားတို့၏ လူ့အခွင့်အရေးအားဖြင့် ဒီမိုကရေစီပြည့်ဝသော လူ့အဖွဲ့အစည်းကို တည်ဆောက်လာနိုင်မည်။ ထိုအခါ လူ့အခွင့်အရေးသည်လည်း ပို၍အားကောင်းလာမည်။ UDHR နှင့် ICCPR တို့တွင် ဒီမိုကရေစီဟူသောစကားလုံးကို မသုံးစွဲခဲ့သော်လည်း လူ့အခွင့်အရေး စာချုပ်များ ချုပ်ဆိုခဲ့သည့်တစ်လျှောက် ဒီမိုကရက်တစ်လူ့အဖွဲ့အစည်းဟူသော ဝေါဟာရကို သုံးစွဲခဲ့ကြပြီး လူ့အခွင့်အရေးကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရာတွင် ကျိုးကြောင်းဆီလျော်မှုရှိသော အကန့်အသတ်

ဖြစ်နေမှုများသည် ဒီမိုကရက်တစ်လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွက် လက်ခံနိုင်ဖွယ်ဖြစ်သည်ဟု မှတ်ယူခဲ့ကြသည်။ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ဒီမိုကရေစီတွင် ရှင်းလင်းစွာမြင်နိုင်သော ဆက်နွှယ်ချက်များ ရှိသော်လည်း လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ဒီမိုကရေစီကို ညီမျှခြင်းချ၍မရပါ။ သန့်ရှင်းသော သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်တွင် နေထိုင်နိုင်ရန်လူ့အခွင့်အရေး၊ ငြိမ်းချမ်းစွာနေထိုင်နိုင်ရေးအတွက် လူ့အခွင့်အရေးတို့ အကြောင်းကိုပြောလျှင် အငြင်းအခုံများ ရှိကြသကဲ့သို့ပင် လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ဒီမိုကရေစီမှာ ဘုံရည်မှန်းချက်ချင်းတူသော်လည်း ဒီမိုကရေစီရှိခြင်းကြောင့် လူ့အခွင့်အရေးရှိမည်ဟု မဆိုနိုင်ပါ။ ထို့ပြင် ဒီမိုကရေစီမှာ လူ့အခွင့်အရေးရှိလာရန် မဖြစ်မနေလိုအပ်သည့် အခြေအနေတစ်ရပ်ဟုလည်း မဆိုနိုင်ပါ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် မည်သည့်နိုင်ငံရေးစနစ်တွင်ဖြစ်စေ လူ့အခွင့်အရေးကို လေးစားရမည်ဖြစ်သောကြောင့်ဖြစ်သည်။ တစ်နည်းအားဖြင့် ဒီမိုကရေစီမဆန်သည့် အခြေအနေမျိုးတွင်ပင် လူ့အခွင့်အရေးကို အကာအကွယ်ပေးနိုင်သည်။ ဥပမာ - တိုင်းပြည်၏ အရေးပေါ်အခြေအနေနှင့် လက်နက်ကိုင်ပဋိပက္ခများ။

ဆွေးနွေးခြင်းနှင့် အပြန်အလှန်ဝေဖန်ခြင်း

ဒီမိုကရေစီကိုရရန် လူ့အခွင့်အရေး

UDHR တွင် ဒီမိုကရေစီကိုရရန် လူ့အခွင့်အရေးကို ‘အစိုးရ၏အာဏာမှာ ပြည်သူ့ဆန္ဒကို အခြေပြုရမည်။’ (အပိုဒ် ၂၁-၃)

မေးခွန်း

- ထိုအချက်က ဒီမိုကရေစီကိုခံစားနိုင်ရန် လူ့အခွင့်အရေးကို ဖြစ်တည်စေပါသလား။
- ပြည်သူ့ဆန္ဒကို အခြေပြုခြင်းအားဖြင့် ရပ်တည်သောအစိုးရတစ်ရပ် ဖြစ်သော်လည်း ထိုအစိုးရက ဒီမိုကရေစီကို မကျင့်သုံးခြင်းမျိုးလည်း ဖြစ်နိုင်ပါသလား။
- ရွေးကောက်ပွဲမှအပ ပြည်သူ့ဆန္ဒကိုထင်ဟပ်နိုင်သော အခြားနည်းလမ်းရှိပါသလား။

လူ့အခွင့်အရေးမှာ ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံတစ်ခုကိုဖြစ်စေသည့် အကြောင်းရင်းဖြစ်သလို ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံတစ်ခုကိုလည်း မွေးထုတ်ပေးနိုင်သည်။ လူ့အခွင့်အရေး ပိုမိုရရှိလာခြင်းသည် ပို၍ ဒီမိုကရေစီရှိသည့် နိုင်ငံတစ်ခုကိုဖြစ်စေပြီး လူတစ်ဦးချင်း၏အခွင့်အရေးများလည်း ကျွဲကူးရေပါ တိုးတက်လာနိုင်ကြသည်။ လူ့အခွင့်အရေးတွင်ပါရှိသည့် အဓိကကျင့်ဝတ်များသည် ဒီမိုကရေစီကို အခြေခိုင်စေသည့်အရာများဖြစ်ကြသည်။ ဥပမာ - တရားဥပဒေစိုးမိုးခွင့်၊ ပြည်သူ့အများပါဝင်ခွင့်၊ တန်းတူညီမျှနေထိုင်ခွင့်နှင့် ကိုယ့်ကြံ့ခိုင်မှုကိုယ်ဖန်တီးပိုင်ခွင့် အစရှိသည့် လူ့အခွင့်အရေး၏ စံနှုန်းများမှာ ဒီမိုကရေစီ၏ရေသောက်မြစ်များဖြစ်ကြသည်။ သို့ဖြစ်ရာ ဒီမိုကရေစီနှင့်လူ့အခွင့်အရေးမှာ ဆင်တူသောပန်းတိုင်များရှိသည်။ အခန်း ၁ တွင် ဖော်ပြထားသည့် အတိုင်းပင် ၁၉၉၃ ခုနှစ်တွင် ပြဋ္ဌာန်းခဲ့သော VDPA သည် လူ့အခွင့်အရေးနှင့်ပတ်သက်သော အငြင်းအခုံများစွာမှ ထွက်ပေါ်လာသော ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ သဘောတူညီမှုများလည်း ဖြစ်သည်။ ဒီမိုကရေစီနှင့်လူ့အခွင့်အရေးတို့ ဆက်နွှယ်နေကြပုံကို လက်ခံခဲ့သည့်အချက်ကို VDPA က ဤသို့ ညွှန်းထားသည်။

ဒီမိုကရေစီ၊ ဖွံ့ဖြိုးရေးနှင့်လူ့အခွင့်အရေးကို အကာအကွယ်ပေးမှုနှင့် အခြေခံလွတ်လပ်ခွင့်များမှာ တစ်ခုနှင့်တစ်ခု ပို၍ကြံ့ခိုင်စေသောအားများ ဖြစ်ကြသည်။ ပြည်သူတို့က နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေး၊ ယဉ်ကျေးမှုစနစ်များနှင့် ၎င်းတို့ဘဝ၏အခန်းကဏ္ဍအဖုံဖုံတွင် အပြည့်အဝ ပါဝင်နိုင်ခွင့်တို့အတွက် လွတ်လွတ်လပ်လပ်ဖော်ပြသော ဆန္ဒများအပေါ် ဒီမိုကရေစီက အခြေခံထားသည်။ နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းသည် ဒီမိုကရေစီ၊ ဖွံ့ဖြိုးရေးနှင့် လူ့အခွင့်အရေးကို အကာအကွယ်ပေးမှုနှင့် အခြေခံလွတ်လပ်ခွင့်များ တစ်ကမ္ဘာလုံးတွင် ခိုင်မာပြန့်ပွားလာစေရေး အားပေးသင့်ကြသည်။ (အပိုဒ် ၈)

အဆိုပါအပိုဒ်မှာ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ဒီမိုကရေစီတို့ကြားရှိနေသည့် ဆက်နွယ်မှုကို ဖော်ပြသည့် အတွေးအခေါ်များကို ပြန်လည်တင်ပြခြင်းဖြစ်ပြီး အဆိုပြုချက်အသစ်များကိုပါ ထည့်သွင်းထားသည်။ ဒီမိုကရေစီသည် ပြည်သူ့ဆန္ဒပေါ်တွင် အခြေတည်ရမည်ဖြစ်ကြောင်း UDHR က ဖော်ပြထားပြီးဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ဤအပိုဒ်က ထပ်မံ၍ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ဒီမိုကရေစီတို့မှာ ကိုင်းကျွန်းမှီ ကျွန်းကိုင်းမှီသဘောဖြစ်ကြပြီး အချင်းချင်း တုံ့ပြန်မှုအားကြောင့် အပြန်အလှန် တစ်ကဏ္ဍစီ ကိုပိုမို ခိုင်မာအားရှိလာသည်ကို ဖော်ပြသည်။ ယင်းသဘောတရားများမှာ တစ်ခုမရှိဘဲ တစ်ခု မရပ်တည်နိုင်ပေ။

ကိုင်းကျွန်းမှီ ကျွန်းကိုင်းမှီဖြစ်ခြင်း ဆိုသည်မှာ ဒီမိုကရေစီသည် လူ့အခွင့်အရေးရှိနေခြင်းကြောင့်သာ ရှင်သန်နိုင်သလို လူ့အခွင့်အရေးမှာလည်း ဒီမိုကရေစီရှိမှသာ တွင်ကျယ်သည်။ နိုင်ငံအများသည် ဒီမိုကရေစီစနစ်ကို မထောက်ခံပါဘဲ လူ့အခွင့်အရေးကိုတောင်းဆိုရန် မဖြစ်နိုင်ပေ။ တစ်နည်းအားဖြင့် ဤအဆိုမှာ ဒီမိုကရေစီသည်သာလျှင် တစ်ကမ္ဘာလုံးက လက်ခံသင့်သော စနစ်ဖြစ်သည်ဟု ငြင်းခုံရာကျပါသည်။ သို့သော် UDHR အပိုဒ် ၈ ၌ ဒီမိုကရေစီမှာ တိုင်းပြည်၏ အုပ်ချုပ်ပုံစနစ်နှင့် စီးပွားရေးနှင့်ပတ်သက်၍ ပြည်သူတို့က လိုလားအပ်သည်များအပေါ် အခြေခံကြရမည်ဟု ယေဘုယျအားဖြင့် ဖော်ပြထားသော်လည်း ဒီမိုကရေစီနှင့်ပတ်သက်၍ အကျယ်အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုထားခြင်းမရှိပေ။ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ဒီမိုကရေစီတို့ အချင်းချင်း ဆက်နွယ်နေကြသည်ဟုဆိုရာဝယ် လူ့အခွင့်အရေးအမျိုးအစားအားလုံး အကျုံးဝင်ပေသည်။ အကယ်၍ လူအုပ်စုတစ်စု၏ စီးပွားရေးနှင့်ယဉ်ကျေးမှုအခွင့်အရေးများ အကာအကွယ်မရပါက ထိုဒီမိုကရေစီမှာ မအောင်မြင်ဟု ဆိုရမည်။ ဒီမိုကရက်တစ် အင်စတီကျူးရှင်းများ ကျရှုံးသောအခါ ပြည်သူတို့၏ နိုင်ငံရေးနှင့် နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးများ၊ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအခွင့်အရေးများ ထိခိုက်မည်သာ ဖြစ်သည်။ VDP အသံတူညီချက်ကမူ ဒီမိုကရေစီ၊ ဖွံ့ဖြိုးရေးနှင့် လူ့အခွင့်အရေးတို့၏ တန်းတူအရေးကြီးကြပုံကို အသိအမှတ်ပြုခဲ့သည်။

အပြန်အလှန်ကြံ့ခိုင်စေခြင်း ဟူသော အဓိပ္ပာယ်တွင် လူ့အခွင့်အရေးကို အားကောင်းစေရန် ဒီမိုကရေစီကို အားပေးရန်သာရှိသည်။ အပြန်အလှန်အားဖြင့် လူ့အခွင့်အရေး အားကောင်းပါမှ ထိုဒီမိုကရေစီမှာ ကြံ့ခိုင်နိုင်မည်။ ဒီမိုကရက်တစ် လူ့အဖွဲ့အစည်းကဲ့သို့ အသံထွက်နိုင်သည်ဆိုလျှင် လူအများသည် မိမိတို့လိုအပ်သော၊ လိုလားသော လူ့အခွင့်အရေးကို ရအောင်ဆောင်ရွက်နိုင်ကြမည်။ ပြောင်းပြန်အားဖြင့် လူနည်းစုများကို ဒီမိုကရေစီဖြစ်စဉ်တွင် ဖယ်ထုတ်ထားပြီးဆိုလျှင် လူ့အခွင့်အရေးကိုလည်း ထိပါးတော့မည်သာဖြစ်သည်။ အရှေ့တောင်အာရှတစ်လွှားတွင် နိုင်ငံရေး

အရ အဖယ်ကျဉ်ခံရသောသူများသည် လူမှုစီးပွားကဏ္ဍတွင်လည်း အဖယ်ထားခံရသူများ ဖြစ်ကြသည်။ လူ့အခွင့်အရေးကသာလျှင် ဒီမိုကရေစီ ကြံ့ခိုင်စေသည်။ ဥပမာ - ပညာရေးဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေး၊ အမျိုးသမီးအခွင့်အရေးနှင့် လွတ်လပ်စွာသင်းဖွဲ့ တည်ထောင်လှုပ်ရှားခွင့်အစ ရှိသည်တို့ ရှိနေမှသာ ပို၍အသိအမြင် နှိုးကြားနေသောနိုင်ငံသားများကို မွေးထုတ်နိုင်ပြီး ဒီမိုကရေစီမှာကြွယ်ဝလာမည်။ အထူးသဖြင့် ပညာရေးကြောင့် နိုင်ငံရေးတွင် ပြည်သူများပါဝင်နိုင်မှုကို မြှင့်မားစေသည်။ ဥပမာ - အမျိုးသမီးတို့ပါဝင်မှုမြှင့်မားလာခြင်း၊ ထို့ပြင် နိုင်ငံရေးဖြစ်စဉ်များကို ပြည်သူတို့အား ပိုမိုအသိပညာပေးနိုင်ခြင်း၊ အသင်းအဖွဲ့များဖွဲ့စည်းလှုပ်ရှားခွင့်ရခြင်းတို့အားဖြင့် နိုင်ငံရေးပါတီများသည်လည်း ပိုမိုတက်ကြွလာကြမည်။ လက်တွေ့လောကတွင် လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ဒီမိုကရေစီလှုပ်ရှားမှုများမှာ ထပ်တူကျသည့် ဧရိယာများရှိနေကြပြီး ဘုံရည်မှန်းချက်လည်း တူညီကြသည်။

VDPA ပါ အပိုဒ်များစွာ၌ ဒီမိုကရေစီ၏အရေးပါပုံကို ဖော်ပြထားသည်။ အထူးသဖြင့် ဖွံ့ဖြိုးဆဲနိုင်ငံများအတွက် အရေးကြီးသည်ကို တင်ပြသည်။ ဒီမိုကရေစီ ကူးပြောင်းမှုဖြစ်စဉ်များ ချောမွေ့စေရန် ဖွံ့ဖြိုးရေးအကူအညီများအားဖြင့် နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းက ကူညီသင့်လှကြောင်း အဆိုပါသဘောတူညီချက်က ဖော်ပြခဲ့သည်။ ကမ္ဘာတစ်လွှားရှိ ဒီမိုကရေစီအသွင် ကူးပြောင်းရေးဖြစ်စဉ်များတွင် ကုလသမဂ္ဂ၊ အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်းများနှင့် အခြားအဖွဲ့အစည်း များက ဝိုင်းဝန်းကူညီကြရန် တိုက်တွန်းခဲ့သည်။ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ဒီမိုကရေစီတို့နှင့်ပတ်သက်၍ VDPA မှာ ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ ကုလသမဂ္ဂတွင် တစ်ကမ္ဘာလုံးနီးပါး ထောက်ခံခဲ့ကြသောကြောင့်ဖြစ်သည်။

၁၅.၄.၁ မဲပေးပိုင်ခွင့်နှင့်ပတ်သက်၍ အရေးကြီးသောအချက်များ

ယခင်က ဖော်ပြထားသည့်အတိုင်းပင် မဲပေးပိုင်ခွင့်ရှိခြင်းမှာ လူသိအများဆုံး၊ အရေး အကြီးဆုံး နိုင်ငံသားတို့၏ အခွင့်အရေးဖြစ်သည်။ အဆိုပါအခွင့်အရေးသည် နိုင်ငံ၏ လုပ်ထုံး လုပ်နည်းများအတိုင်း ခံစားပိုင်ခွင့်ရှိသော အခွင့်အရေးဖြစ်သည်။ ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပကာ အစိုးရကို ရွေးချယ်ရသော လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအရ နိုင်ငံသားတို့၏ အခွင့်အရေးကို သတ်မှတ်ထား သည်။ ထိုနိုင်ငံရေးဖြစ်စဉ်ကို အောက်ပါအတိုင်း အသေးစိတ်ဖော်ပြနိုင်သည်။

သတ်မှတ်ထားသည့် ကာလအပိုင်းအခြားအလိုက်ဆောင်ရွက်သော စစ်မှန်သည့် ရွေးကောက်ပွဲများသည် တစ်နိုင်ငံလုံးနှင့် သက်ဆိုင်ပြီး မဲဆန္ဒပေးမည့်သူများမှာ တူညီသော အခွင့်အရေး ရှိကြရမည်။ မဲထည့်ရာတွင် လျှို့ဝှက်စွာ မဲပေးနိုင်ရမည် သို့မဟုတ် လွတ်လပ်စွာ မဲဆန္ဒပေးပိုင်ခွင့်ကို သေချာစေသော လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအားဖြင့် ဆန္ဒမဲပေးခြင်းဖြစ်ရမည်။

ထိုလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများတွင် အောက်ပါအချက်များ ပါဝင်သည်။ နံပါတ်တစ်- ရွေး ကောက်ပွဲများမှာ သတ်မှတ်ပိုင်းခြားထား သောအချိန်ကာလအတိုင်း ကျင်းပရမည်ဖြစ်ပြီး ရွေး ကောက်ပွဲ တစ်ခုနှင့်တစ်ခုကြား ကာလမှာ တူညီရမည်။ မည်ရွေးမည်မျှ ကြာမြင့်လျှင် တစ်ကြိမ် ကျင်းပရမည်ဟူ၍ မရှိသော်လည်း နိုင်ငံအများစုမှာ ၃ နှစ်မှ ၆ နှစ်အထိခြား၍ ရွေးကောက်ပွဲကို

ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲ

အဆိုတစ်ရပ်အပေါ် သဘောတူမတူ၏ကို မဲဖြင့် ပြည်သူများအား ဆုံးဖြတ်ခွင့်ပေးခြင်းကို ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲဟု ခေါ်သည်။ ဥပမာ - ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံ အခြေခံဥပဒေကို အတည်ပြုရန် သို့မဟုတ် နိုင်ငံရေးစနစ်တစ်ရပ်ကို ပြောင်းလဲစေရန်

ကျင်းပလေ့ရှိသည်။ နံပါတ်နှစ် - ရွေးကောက်ပွဲများသည် စစ်မှန်ရမည်ဖြစ်ပြီး ရလဒ်မှာ ပြည်သူတို့၏ ဆန္ဒမဲကိုထင်ဟပ်ရမည်။ ရွေးကောက်ပွဲတွင် ပြိုင်ဘက်မရှိသော အရွေးကောက်ခံများကိုသာ မဲထည့် ရခြင်းကို စစ်မှန်သောရွေးကောက်ပွဲဟု မဆိုနိုင်ပေ။ ထို့ပြင် အစိုးရကကျင်းပသော ပြည်သူ့ဆန္ဒ ခံယူပွဲ ကိုလည်း ရွေးကောက်ပွဲဟုမဆိုနိုင်ပေ။ ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲကို ရွေးကောက်ပွဲမစစ်ဟု ဆိုရ ခြင်းမှာ ယှဉ်ပြိုင်စရာမလိုသည့် ကိစ္စဖြစ်သောကြောင့်ဖြစ်သည်။ ဥပမာ - ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲ တစ်ခုတွင် မဲဆန္ဒရှင်များအား သမ္မတကိုထောက်ခံရန် ပြောကြားထားလျှင် အတိုက်အခံတို့အနေဖြင့် နိုင်ငံရေးအာဏာကိုရရှိရန် အခွင့်အရေး လုံးဝမရှိနိုင်တော့ပေ။ ထိုကဲ့သို့သော နည်းဗျူဟာမျိုးကို ဖိလစ်ပိုင်သမ္မတ မားကိုစ်က ၁၉၇၀ ကျော်တွင် အသုံးပြုခဲ့သည်။ မည်သူမည်ဝါက မဲပေးပိုင်ခွင့် ရှိသည်ဟု သတ်မှတ်သောစည်းကမ်းများမှာ အသက်အရွယ်နှင့် နိုင်ငံသားဖြစ်မှု အစရှိသည့် ကျိုးကြောင်းဆီလျော်သော ကန့်သတ်ချက်များကြောင့် မဲပေးခွင့်မရသည်မှအပ လူတိုင်းလူတိုင်း မဲပေးပိုင်ခွင့်ကို အခြေပြုသည့် စည်းကမ်းများ ဖြစ်ရမည်။ ထို့ပြင် လူတိုင်း၏မဲဆန္ဒကို တန်းတူ အညီအမျှသာ ရေတွက်ကြရမည်။ ဩဇာရှိသူ မည်သူက တစ်မဲထက်ပို၍ မည်ရွေးမည်မျှ ပေးနိုင် သည်ဟူသောအဖြစ်မျိုး မရှိရန်လိုသည်။ နံပါတ်သုံး မဲပုံးထဲသို့ မဲထည့်ရာတွင် မဲဆန္ဒရှင်အနေဖြင့် လျှို့ဝှက်စွာ ဆန္ဒပြုနိုင်ရမည်။ မိမိ၏နိုင်ငံရေးအမြင်ကို ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ ကိစ္စသဖွယ် လျှို့ဝှက် ထားခွင့်ရှိရမည်ဖြစ်ပြီး ဘေးအန္တရာယ်ကင်းစွာဖြင့် မိမိရွေးချယ်မှုကြောင့် နောက်ဆက်တွဲအကျိုးများ ခံစားရခြင်းမရှိစေရ။ ဥပမာ - ဇနီးသည်တို့သည် ခင်ပွန်းသည်များနှင့် နေရာမတူ၊ သီးသန့် မဲပေးပိုင်ခွင့်ရှိရမည်။ ရွာသားများသည် ကျေးရွာခေါင်းဆောင်နှင့် တစ်တွဲတည်းမဟုတ်ဘဲ လျှို့ဝှက် မဲထည့်နိုင်ခွင့်ရှိရမည်။ သို့မှသာ လွတ်လပ်စွာ ရွေးချယ်နိုင်ကြမည်ဖြစ်ပြီး တစ်စုံတစ်ရာကိုသာ မဲထည့်ရန် ဖိအားပေးခံရခြင်းမရှိဘဲ ဆန္ဒပြုနိုင်မည်။ လျှို့ဝှက်စွာ မဲပေးပိုင်ခွင့်ကြောင့် မဲပေးသူမှာ မိမိရွေးချယ်ချက်အတွက် အပြစ်ပေးခံရခြင်းမရှိနိုင်တော့ပေ။

မဲဆန္ဒ ပေးပိုင်ခွင့်ရှိခြင်း (Suffrage)
မဲထည့်ရန် အခွင့်အရေးရှိခြင်းကို ဆိုလိုသည်။ ထိုပေါ်တာရမှာ အမျိုးသမီးတို့၏ နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးအတွက် အသုံးပြုခဲ့ကြပြီး အမျိုးသမီးများ မဲပေးနိုင်ခွင့်ရရှိရေး လှုပ်ရှားခဲ့သူများကို 'suffragettes' ဟု ခေါ်ကြသည်။

၁၅.၄.၂ လွတ်လပ်ပြီး တရားမျှတသော ရွေးကောက်ပွဲများ

လုပ်ထုံးလုပ်နည်းအရ ဆောင်ရွက်ရသော ဒီမိုကရေစီ၏ အစိတ်အပိုင်းများမှာ အရေးကြီး ပါသည်။ သို့သော် လက်တွေ့ဘဝတွင်မူ ဒီမိုကရေစီရှိအောင် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းအရ ကျင်းပရသော ရွေးကောက်ပွဲများသည် ဒီမိုကရေစီ၏ အစမျှသာဖြစ်သည်။ ရွေးကောက်ပွဲများသည် ဒီမိုကရေစီသို့ သွားမည့် ပထမခြေလှမ်းဖြစ်သည်။ ထိုရွေးကောက်ပွဲများကြောင့်ပင် ပြည်သူတို့မှာ မိမိဆန္ဒရှိသည့် အတိုင်း မဲပေးနိုင်ကြသော်လည်း ရွေးကောက်ပွဲသက်သက်မျှဖြင့် ဒီမိုကရေစီကို မဖြစ်စေပါ။ အရှေ့ တောင်အာရှမှ ရွေးကောက်ပွဲများစွာသည် လွတ်လပ်ပြီး တရားမျှတမှုရှိရမည်ဆိုသော ရွေးကောက်ပွဲ စံများနှင့် မကိုက်လှပါ။ ဒီမိုကရေစီကို ပြည်သူ့ကိုယ်စားလှယ်များကို ရွေးကောက်ပွဲဖြင့် ရွေးချယ် ပေးသည့် နိုင်ငံရေးစနစ်တစ်ရပ် အခြေခံကျကျအဓိပ္ပာယ်ဖွင့်လျှင် ထိုနိုင်ငံရေးစနစ်မှာ တရားမျှတမှု ရှိပြီး ရွေးချယ်မှုများသည် အမှန်အကန်များဖြစ်ကြသည်ဆိုလျှင်ပင် ပြည်သူတို့အနေဖြင့် ထိုနိုင်ငံရေး စနစ်ကို မည်သို့ရွေးချယ်ကြသည်ဆိုခြင်းကို စဉ်းစားစရာလိုပါဦးမည်။ ရွေးကောက်ပွဲများကို ကိုယ်ကျိုး အတွက် တလွဲသုံးခြင်းလည်း ရှိတတ်ပါသည်။ ရွေးကောက်ပွဲတွင် အစိုးရအရာရှိများက မဲရလဒ်ကို လိမ်ပြောခြင်း၊ မဲခိုးခြင်းနှင့် မဲလိမ်ခြင်းတို့ လုပ်တတ်ပါသည်။ အစိုးရဘက်မှာ ပြည်သူများအတွက် သတင်းအချက်အလက်ကို မထုတ်ပြန်ပေးခြင်း၊ အတိုက်အခံအုပ်စုများကို ဖမ်းဆီးခြင်းနှင့် အသံ မထွက်နိုင်အောင်ပြုခြင်း၊ တရားမျှတသော ရွေးကောက်ပွဲဖြစ်ရန် ခက်ခဲလွန်းသော အခြေအနေ

များကို ဖန်တီးထားခြင်းဖြင့် နိုင်ငံရေးအခြေအနေအပေါ် အမြတ်ထုတ်ခြင်းတို့လည်း ဖြစ်ပေါ်လေ့ ရှိသည်။ ဥပမာ - ကွန်မြူနစ်ပါတီမှ ဒေသန္တရအဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးကို မဲပေးခြင်းကို ဗီယက်နမ်တွင် ဒီမိုကရေစီဟု ခေါ်ဝေါ်သည်။ မလေးရှားတွင် အတိုက်အခံကများသောအားဖြင့် မဲထက်ဝက်ကျော် ရကာ အနိုင်ရလေ့ရှိသော်လည်း ပါလီမန်တွင်နေရာယူနိုင်ရန် မည်သည့်အခါမှ အထမြောက်နိုင် ခြင်းမရှိခဲ့ပေ။ ဤအခြေအနေများက ထိုရွေးကောက်ပွဲများသည် အမှန်တကယ်ပင် လွတ်လပ်ပြီး တရားမျှတပါသလားဟု မေးစရာရှိသည်။

၁၉၄၀ ကျော်မှစကာ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံအများစုတွင် ရွေးကောက်ပွဲများ ကျင်းပ လာခဲ့ကြသည်။ အတော်များများမှာ ကိုယ်စားပြုဒီမိုကရေစီစနစ် စစ်စစ်များ မဟုတ်ကြပေ။ အထူး သဖြင့် ကိုလိုနီဘဝတွင် ကျင်းပခဲ့သော ရွေးကောက်ပွဲများမှာ ပြည်သူ့ကို အပြည့်အဝကိုယ်စား ပြုသည့် ရွေးကောက်ပွဲများမဟုတ်ကြပါ။ ထို့ပြင် အချို့အစိုးရရာထူးနေရာများ ရွေးကောက် တင်မြောက်ခံပုဂ္ဂိုလ်များမဟုတ်ကြဘဲ သီးသန့်လူတန်းစားများအတွက် ဖယ်ထားသော နေရာများ ဖြစ်ကြသည်။ လက်ရှိတွင်မြန်မာ၌ စစ်တပ်က လွှတ်တော်၏ ၂၅ ရာခိုင်နှုန်းကို နေရာယူထားပြီး ထိုင်းသည်လည်း ရွေးကောက်ခံမဟုတ်သော ပုဂ္ဂိုလ်များအစိုးရတွင် ခန့်အပ်ခြင်းကို သမိုင်း တစ်လျှောက်တွင် ကြိမ်ဖန်များစွာကျင့်သုံးခဲ့သည်။ ထို့ပြင် စစ်အာဏာရှင်စနစ်အောက်တွင် ကျင်းပ သော ရွေးကောက်ပွဲများ (ဥပမာ - အင်ဒိုနီးရှား၊ ထိုင်းနှင့်ဖိလစ်ပိုင်တို့ ၁၉၆၀ ကျော်မှသည် ၁၉၈၀ ကျော်ကာလများ အတွင်းကျင်းပခဲ့သောရွေးကောက်ပွဲများ)သည် လွတ်လပ်ပြီး တရားမျှတ သော ရွေးကောက်ပွဲများဖြစ်ခဲ့သည်။ ဖိလစ်ပိုင်မှ ကျော်ကြားသော ပြည်သူ့အာဏာလှုပ်ရှားမှု ကြီးသည် (အခန်းရှစ်တွင် ဆွေးနွေးပြီး) သမ္မတ မားကိုစစ်က ညစ်ပတ်ခဲ့သော ရွေးကောက်ပွဲရလဒ်ကို ဆန့်ကျင်ဆန္ဒပြရာမှစတင်ခဲ့သည်။ အလားတူပင် ၁၉၆၀ ကျော်မှ ၁၉၈၀ ကျော်ကာလများအတွင်း ကျင်းပခဲ့သော အင်ဒိုနီးရှားရွေးကောက်ပွဲများသည် ဆိုးဆိုးရွားရွားပင် ညစ်ပတ်သော ရွေး ကောက်ပွဲများဖြစ်ခဲ့ကြပြီး အစည်းအရုံးများ လွတ်လပ်စွာဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ခွင့်နှင့် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော် ပြောဆိုခွင့်တို့ မရှိခဲ့ပေ။ အစိုးရကိုဝေဖန်မှုများအားတားမြစ်ခဲ့ပြီး အတိုက်အခံပါတီ များကို ပိတ်ပစ်ခြင်း၊ အခြားပါတီနှင့် ပေါင်းသွားအောင် အတင်းဖိအားပေးခြင်းများ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်။ အစိုးရဝန်ထမ်းများအပါအဝင် အချို့သော မဲဆန္ဒရှင်များအား အာဏာရပါတီကိုမဲပေးရန် ဖိအား ပေးခြင်းလည်းရှိခဲ့သည်။ ကုန်ကုန်ပြောရလျှင် မဲပုံးလိုက်သိမ်းချိန်မှစ၍ မဲများရေတွက်သည်အထိ မဲပေးရသည့် ဖြစ်စဉ်တစ်ခုလုံး၌ သံသယဖြစ်စရာများစွာရှိပြီး ကြိုတင်မဲဖြင့် မဲခိုးမှုများရှိကြောင်း သိရှိခဲ့ကြသည်။ သို့တိုင်အောင် အရှေ့တောင်အာရှရှိရွေးကောက်ပွဲများ၏ အဆင့်အတန်းမှာ သိသာ ထင်ရှားစွာတိုးတက်လာခဲ့သည်ကိုတွေ့ရသည်။ ရွေးကောက်ပွဲအများစု (ရွေးကောက်ပွဲအားလုံးကို မဆိုလို)မှာ ယခုအခါ လွတ်လပ်ပြီးတရားမျှတမှုရှိသော ရွေးကောက်ပွဲများအဖြစ် သတ်မှတ်လာ နိုင်ခဲ့သည်။ ဇယား ၁၅. ၂ က အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများရှိ ရွေးကောက်တင်မြောက်ခံ ပုဂ္ဂိုလ် များ၏နေရာကို ဖော်ပြထားရာ သမ္မတအဆင့်တွင် ဌာနပေါင်းရှစ်ခုခန့်အထိနှင့် ဒေသန္တရအဆင့် အုပ်ချုပ်ရေးမှူးအဆင့် ရွေးကောက်ပွဲများအထိ မဲဖြင့်ရွေးချယ်တင်မြောက်သော ဖိလစ်ပိုင်နှင့် ရွေးကောက်တင်မြောက်ခံ အရာရှိတစ်ဦးမျှမရှိသော ဘရူနိုင်းအထိ ပါဝင်သည်။

ကြိုတင်မဲ (သုခိုးမဲ)ကို ပြင်ဆင်ထားခြင်း

ရွေးကောက်ပွဲတွင်ရလဒ်ကို လျှင်မြန်သည့်နည်းတစ်ခုမှာ ရွေးကောက်ခံပုဂ္ဂိုလ် တစ်စုံတစ်ဦး၏ မဲပုံးထဲသို့ ကြိုတင်မဲ (သုခိုးမဲများ) ပေါင်းထည့်ပေးလိုက်ခြင်းဖြစ်သည်။ မဲပုံးထဲတွင် မဲသိပ်ထည့်ထားသော ခိုးမဲဟုလည်း ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။ မဲပုံးထဲတွင် မဲအစစ်အမှန်များနှင့်အတူ မဲအပိုများကိုပေါင်းထည့်လိုက်ခြင်း ဖြစ်စဉ်မှာ အရှေ့တောင်အာရှရှိ ရွေးကောက်ပွဲများစွာတွင် ပေါ်ပေါက်လေ့ရှိသည်။

ဇယား ၁၅.၂ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံအသီးသီးမှ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံ ရာထူးနေရာများ (၂၀၁၆)

နိုင်ငံ	ဥပဒေပြုအမတ်များ	နိုင်ငံ့ခေါင်းဆောင်	မြို့၊ မြို့တော်နှင့် ပြည်နယ်/တိုင်းများအဆင့် ရွေးကောက်ပွဲများ
ဘရူနိုင်းဒါရူဆလင်	မရှိပါ။ ခန့်အပ်ခံအမတ် ၃၆ ဦးသာရ	မရှိပါ။	မရှိပါ။
ကမ္ဘောဒီးယား	အောက်လွှတ်တော်မှ အမတ်များမှာ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ပြီး အထက်လွှတ်တော်မှ အမတ်များမှာ ခန့်အပ်ခံဖြစ်သည်။	တိုက်ရိုက်မဟုတ်သော ရွေးကောက်တင်မြှောက်ပုံဖြစ်သည်။ အနိုင်ရသောပါတီက ခန့်ထားသည်။	ရှိပါသည်။ ရပ်ကွက်အုပ်ချုပ်ရေးကောင်စီ
အင်ဒိုနီးရှား	ရှိပါသည်။ အထက်လွှတ်တော်နှင့် အောက်လွှတ်တော် နှစ်ရပ်စလုံးမှ အမတ်များမှာ ရွေးကောက်ခံများဖြစ်သည်။	ရှိပါသည်။	ရှိပါသည်။ ဒေသန္တရရွေးကောက်ပွဲများ
လာအို	ရှိပါသည်။ အမျိုးသားလွှတ်တော်မှ အမတ်များအားလုံးကို ရွေးကောက်တင်မြှောက် သော်လည်း တစ်ပါတီစနစ်ကို ကျင့်သုံးသည်။	မရှိပါ။	မရှိပါ။
မလေးရှား	အောက်လွှတ်တော်မှ အမတ်များမှာ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ပြီး အထက်လွှတ်တော်မှ အမတ် ၄၄ နေရာမှာ ခန့်အပ်ခံဖြစ်ပြီး၊ ၂၆ နေရာမှာ ပြည်နယ်များမှ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ပေးသော ရွေးကောက်ခံဖြစ်သည်။	တိုက်ရိုက်မဟုတ်သော ရွေးကောက်တင်မြှောက်ပုံဖြစ်သည်။ အနိုင်ရသောပါတီက ခန့်ထားသည်။	ရှိပါသည်။ ပြည်နယ်လွှတ်တော်များ (ပြည်နယ်အစိုးရများ မပါဝင်ပါ)
မြန်မာ	အောက်လွှတ်တော်နှင့် အထက်လွှတ်တော် နှစ်ခုစလုံးတွင် ၇၅ ရာခိုင်နှုန်းက ရွေးကောက်ခံဖြစ်ပြီး ၂၅ ရာခိုင်နှုန်းကို စစ်တပ်က ခန့်အပ်သည်။	တိုက်ရိုက်မဟုတ်သော ရွေးကောက်တင်မြှောက်ပုံဖြစ်သည်။ အနိုင်ရသောပါတီက ခန့်ထားသည်။	ပြည်နယ်လွှတ်တော်များနှင့် ရပ်ကွက် (ကျေးရွာ)အုပ်ချုပ်ရေးမှူးများအဆင့်

ဇယား ၁၅.၂ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံအသီးသီးမှ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံ ရာထူးနေရာများ (၂၀၁၆)

နိုင်ငံ	ဥပဒေပြုအမတ်များ	နိုင်ငံ့ခေါင်းဆောင်	မြို့၊ မြို့တော်နှင့် ပြည်နယ်/တိုင်းများအဆင့် ရွေးကောက်ပွဲများ
ဖိလစ်ပိုင်	အောက်လွှတ်တော်ရော အထက်လွှတ်တော်မှ အမတ်များကို ရွေးကောက်တင်မြှောက်သည်။	သမ္မတနှင့် ဒုတိယသမ္မတ	ရှိပါသည်။ ပြည်နယ်အုပ်ချုပ်ရေးမှူးများ၊ မြို့တော်ဝန်များ၊ ကောင်စီအမတ်များနှင့် ဒေသန္တရအရာရှိများ
စင်ကာပူ	ရှိပါသည်။	ရှိပါသည်။ သို့ရာတွင် ယှဉ်ပြိုင် စရာ မလိုသလောက် နီးပါး ဖြစ်သည်။	မရှိပါ။
အရှေ့တီမော	ရှိပါသည်။	ရှိပါသည်။	ရှိပါသည်။ ဒေသန္တရကောင်စီ
ထိုင်း	မရှိပါ။	မရှိပါ။	ရှိပါသည်။
ဗီယက်နမ်	ရှိပါသည်။ အမျိုးသားလွှတ်တော်မှ အမတ်များအားလုံးကို ရွေးကောက်တင်မြှောက် သော်လည်း တစ်ပါတီစနစ်ကို ကျင့်သုံးသည်။	မရှိပါ။	ရှိပါသည်။ ပြည်သူ့ကောင်စီ (ဒေသန္တရကောင်စီ)

ရွေးကောက်ပွဲ စောင့်ကြည့်လေ့လာခြင်း

ရွေးကောက်ပွဲမတိုင်မီ ပြင်ဆင်နေသောကာလ၊ ရွေးကောက်ပွဲကာလနှင့် ရွေးကောက်ပွဲအပြီးကာလများတွင် ပြည်တွင်းတွင် ချမှတ်ထားသော ဥပဒေများ၊ နိုင်ငံတကာစံနှုန်းများနှင့် အညီ ဆောင်ရွက်နေခြင်းရှိမရှိ စောင့်ကြည့်လေ့လာခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုလုပ်ငန်းကို ပြည်တွင်းမှ သို့မဟုတ် လွတ်လပ်သော နိုင်ငံတကာအဖွဲ့ အစည်းတစ်ခု သို့မဟုတ် အဖွဲ့အစည်းများက ဆောင်ရွက်လေ့ရှိကြသည်။ ထိုလုပ်ငန်းကို အများအားဖြင့် NGO များက ဆောင်ရွက်ကြပါသည်။

လွတ်လပ်ပြီးတရားမျှတသော ရွေးကောက်ပွဲများဖြစ်အောင် ဆောင်ရွက်ရာတွင် ကြိုတွေ့ရသောပြဿနာများကို ဖြေရှင်းရန် ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်လေ့လာရေး လုပ်ငန်းများဖြင့် ဆောင်ရွက်လေ့ရှိကြသည်။ ရွေးကောက်ပွဲ စောင့်ကြည့်လေ့လာရေးကို တစ်နိုင်ငံလုံးအဆင့် ပွဲစည်းထားသည့် ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်ကဲ့သို့သော အဖွဲ့အစည်းမျိုးက ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။ သို့ရာတွင် စည်းကမ်းနှင့်ညီမညီကို စောင့်ကြည့်ရန် နိုင်ငံတကာ စောင့်ကြည့်လေ့လာသူများကို အသုံးပြုခြင်းကိုလည်း တွေ့ရလေ့ရှိသည်။ နိုင်ငံတိုင်းက မိမိတို့သတ်မှတ်ထားသော စည်းမျဉ်း စည်းကမ်းများအတိုင်း ဆောင်ရွက်ကြသည်ဖြစ်ရာ တစ်ကမ္ဘာလုံးအတွက် သင့်တော်သည်ဟူသော စံနှုန်းနာမည်လမ်းဟူ၍ မရှိပါ။ သို့ရာတွင် အများလိုက်နာသည့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ ကျင့်ဝတ် များနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကား ရှိကြပါသည်။ အငြင်းအခုံဖြစ်စရာများ ရှိနေသေးသော်လည်း လွတ်လပ်ပြီး တရားမျှတသည့် ရွေးကောက်ပွဲတစ်ခုအတွက် ဖြစ်သင့်ဖြစ်ထိုက်သော စံနှုန်း သတ်မှတ်ချက်ရှိလာသည်များကို အများက လက်ခံကြပါသည်။ နိုင်ငံတကာစံနှုန်းများကို နိုင်ငံတကာ ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်လေ့လာရေးဆောင်ရွက်ရာတွင် စောင့်ထိန်းရမည့်ကျင့်ဝတ်များ ကြေညာ

ချက် (၂၀၀၅)တွင် တွေ့ရှိနိုင်သည်။ အရှေ့တောင်အာရှဒေသနှင့် ပိုမိုသက်ဆိုင်သော စည်းကမ်းလမ်းညွှန်ချက်များကိုမူ လွတ်လပ်ပြီးတရားမျှတသော ရွေးကောက်ပွဲများအတွက် ဘန်ကောက်ကြေညာချက် (၂၀၁၂)ကို ကြည့်နိုင်သည်။ ထို ဘန်ကောက်ကြေညာချက်တွင် ဥပဒေပိုင်းဆိုင်ရာ စည်းကမ်းများ၊ လူတိုင်းမဲပေးပိုင်ခွင့်နှင့် စပ်လျဉ်းသောအချက်များ၊ မဲဆန္ဒရှင်များအတွက် အသိပညာပေးအစီအစဉ်များ၊ မဲဆန္ဒရှင်များမဲပေးရန် ကြိုတင်စာရင်းပေးသွင်းခြင်းနှင့်ပတ်သက်သော အချက်များ၊ မဲဆွယ်လှုံ့ဆော်မှုကာလအတွင်း လိုက်နာရမည့်စည်းကမ်းများ၊ မဲဆွယ်ကာလအတွင်း ရွေးကောက်ခံများသုံးစွဲနိုင်သော ဘတ်ဂျက်နှင့်ဆိုင်သော အချက်များ၊ မဲရုံများကို စီမံခန့်ခွဲခြင်း၊ မဲရေတွက်ခြင်းနှင့် မကျေနပ်ချက်များတိုင်ကြားခြင်းတို့နှင့်ပတ်သက်သော အချက်များကို ကျယ်ပြန့်စွာ ဆွေးနွေးထားသည်။ ထိုကြေညာချက်များတွင် ဖော်ပြထားသည့် အတိုင်းလွတ်လပ်ပြီး တရားမျှတသော ရွေးကောက်ပွဲများဖြစ်ပေါ်လာရန် ဆောင်ရွက်စရာများစွာရှိကြပေသည်။

သဘောတရားရေးရာ ရှင်းလင်းချက်

လွတ်လပ်ပြီးတရားမျှတသော ရွေးကောက်ပွဲများအတွက် စံသတ်မှတ်ချက်များ

ရွေးကောက်ပွဲများသည် လူပေါင်းများစွာနှင့် ပတ်သက်နေပြီး စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများ၊ အကျိုးစီးပွားများကလည်း ဝန်းရံနေကြသည်။ လွတ်လပ်ပြီးတရားမျှတသော ရွေးကောက်ပွဲကို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုရန် နည်းလမ်းမှာ တစ်ခုတည်းရှိသည်မဟုတ်ပေ။ အချို့သော လွတ်လပ်မှုနှင့် တရားမျှတမှုအတွက် သတ်မှတ်ထားသော ရွေးကောက်ပွဲအင်္ဂါရပ်များမှာ မပါမဖြစ် အရေးကြီးသော်လည်း တိကျသော အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်နှင့် မည်သည့်အင်္ဂါရပ်များက မပါမဖြစ်အရေးကြီးသည်ဆိုခြင်းကမူ စောင့်ကြည့်လေ့လာနေသော ဆိုင်ရာနိုင်ငံ၏ နိုင်ငံရေးစနစ်အပေါ်တွင်သာ မူတည်သည်။ အချို့သော ရွေးကောက်ပွဲအင်္ဂါရပ်များတွင် အောက်ပါတို့ပါဝင်သည်။

လူတိုင်းမဲပေးပိုင်ခွင့်ရှိခြင်း - လူတိုင်းသည် မဲပေးခွင့်ရရှိရန် စာရင်းပေးသွင်းနိုင်ရမည်။ ထိုစာရင်းများသည် တိတိကျကျဖြစ်နေရမည်။ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများ၌ မဲပေးပိုင်ခွင့်မရှိသူဟု သတ်မှတ်ထားလေ့ရှိသောသူများတွင် အကျဉ်းကျခံနေရသူများ၊ ပြည်ပတွင်နေထိုင်သူများ၊ မဲပေးရန် စာရင်းပေးသွင်းထားခြင်းမရှိသူများနှင့် သံဃာများ ပါဝင်လေ့ရှိသည်။

လျှို့ဝှက်စွာမဲပေးပိုင်ခွင့်ရှိခြင်း - ပြည်သူများသည် ဆန္ဒမဲကိုလျှို့ဝှက်စွာပေးပိုင်ခွင့်ရှိရပြီး မည်သူမည်ဝါကို မဲထည့်လိုက်သည့်အတွက်ကြောင့် တစ်စုံတစ်ရာကို ရင်ဆိုင်ရခြင်းမျိုးမဖြစ်စေရ။

လွတ်လပ်စွာသတင်းအချက်အလက်ရယူခွင့် - နိုင်ငံရေးပါတီများနှင့် ၎င်းတို့၏မူဝါဒများနှင့် ပတ်သက်၍ တိကျသောသတင်းအချက်အလက်များကို ပြည်သူတို့က ရပိုင်ခွင့်ရှိရမည်။ အစိုးရက သတင်းစာနှင့် ရုပ်သံလွှင့်လှုပ်ငန်းများကို ပိုင်သော နိုင်ငံမျိုးတွင် အတိုက်အခံတို့မှာ မီဒီယာပေါ်တွင် အာဏာလက်ကိုင်ရှိသူအစိုးရကဲ့သို့ အလားတူဖော်ပြမှုခံရခြင်းရှိ မရှိ စောင့်ကြည့်ကြရမည်။

မဲဆန္ဒများ၏ တန်ဖိုးကိုတညီတညာတည်း တရားမျှတစွာ သတ်မှတ်ပေးထားခြင်း - ဆန္ဒမဲတစ်ခုစီ၏ အကျိုးသက်ရောက်ပုံမှာ အခြားမဲများနှင့် တန်းတူပင်ဖြစ်ရန် လိုအပ်သည်။ လူတိုင်း၏

မဲများကို တန်ဖိုးတူစွာ သတ်မှတ်နိုင်မှသာ မဲဆန္ဒအများဆုံးရရှိသူက အနိုင်ဟူသော ရလဒ်ထွက်လာမည်။ အရှေ့တောင်အာရှတွင် ဖြစ်လေ့ရှိသောပြဿနာမှာ မဲအများဆုံးရသည့်ပါတီသည်လည်း ရွေးကောက်ပွဲ ရှုံးနိုင်ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။

မဲရေတွက်ရာတွင် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိခြင်း - မဲရေတွက်ရာတွင် လိမ်ညာမှုများဖြစ်ပေါ်ခြင်းကို တားဆီးရမည်။ စောင့်ကြည့်လေ့လာသူများသည် ကြိုတင်မဲ(ခိုးမဲ)များ ရှိ မရှိ စစ်ဆေးကြရမည်။ သို့မဟုတ် အတိုက်အခံများ အနိုင်ရနိုင်သည့်နေရာများမှ မဲပုံးများ ပျောက်သွားခြင်းရှိမရှိ စောင့်ကြည့်ကြရမည်။

ရွေးကောက်ပွဲများကြား ကာလအပိုင်းအခြားကိုသတ်မှတ်ခြင်း - ပုံမှန်အားဖြင့် ၃ နှစ်မှ ၆ နှစ်အထိ ကာလခြား၍ ရွေးကောက်ပွဲများကို ပုံမှန်ကျင်းပနေရန် လိုအပ်သည်။

ရွေးကောက်ပွဲအတွက် မဲဆွယ်စည်းရုံးရေးဆင်းခြင်း - ထိုကာလတွင် ပါတီအားလုံးမဲဆွယ်စည်းရုံးမှုပြုနိုင်ပြီး ပြည်သူလူထုကို ၎င်းတို့၏မူဝါဒများနှင့် စိတ်ကူးစိတ်သန်းများကို ထုတ်ပြောနိုင်ခွင့် ရှိရမည်။ ထိုမဲဆွယ်ကာလတွင်သုံးသော ဘတ်ဂျက်များမှာလည်း တရားမျှတပြီး ပွင့်လင်းမြင်သာမှု ရှိရမည်။

မကျေနပ်မှုများကိုတိုင်ကြားခြင်း - ရွေးကောက်ပွဲနှင့်ပတ်သက်၍ မဲဆန္ဒရှင်များနှင့် နိုင်ငံရေးပါတီများက မကျေနပ်မှုများကို တိုင်ကြားသောအခါ လက်ခံစဉ်းစားရန်နှင့် အရေးယူဆောင်ရွက်ပေးရန် အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုရှိရမည်။

လွတ်လပ်သောရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် - ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်ကဲ့သို့ လွတ်လပ်သော အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုရှိနေရမည်ဖြစ်ပြီး အထက်ပါစည်းကမ်းချက်များအတိုင်း ရွေးကောက်ပွဲကို စီစဉ်ပေးနိုင်ရမည်။ လွတ်လပ်ပြီးတရားမျှတသည့် ရွေးကောက်ပွဲမဟုတ်ဟု သေချာသောအခါ ရွေးကောက်ပွဲ ထပ်မံကျင်းပကောင်းကျင်းပနိုင်ရန် ထိုအဖွဲ့က စီစဉ်နိုင်ရမည်။

လွတ်လပ်သောစောင့်ကြည့်လေ့လာခွင့် - ရွေးကောက်ပွဲများသည် အနှောင့်အဖွဲ့ကင်းပြီး ဘက်မလိုက်သော စောင့်ကြည့်လေ့လာသူများ၊ နိုင်ငံတကာမှ စောင့်ကြည့်လေ့လာသူများအတွက်လည်း လမ်းဖွင့်ထားခြင်းရှိရမည်။

ANFREL မှာ ဘန်ကောက်ကြေညာချက် (၂၀၁၂)ကို အကြောင်းပြု၍ပေါ်ပေါက်လာသော ဒေသတွင်းရွေးကောက်ပွဲ စောင့်ကြည့်လေ့လာရေးအဖွဲ့ဖြစ်ပြီး အရှေ့တောင်အာရှရှိ နိုင်ငံအများစု (အားလုံးမဟုတ်)တွင် လုပ်ငန်းများဆောင်ရွက်နေသည်။ အခြားသော စောင့်ကြည့်လေ့လာရေး အဖွဲ့အစည်းများတွင် ကုလသမဂ္ဂ၊ ဥရောပကော်မရှင်နှင့် အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုအခြေစိုက် ကာတာစင်တာ (Carter Centre)တို့ ဖြစ်ကြသည်။ အချို့အခြေအနေများတွင် နိုင်ငံကြီးတစ်ခုစီမှ သက်ဆိုင်ရာ စောင့်ကြည့်လေ့လာသူများကို ဤဒေသအတွင်းသို့ စေလွှတ်သည်လည်းရှိသည်။

စောင့်ကြည့်လေ့လာသူများတွင် ကြည့်ရှုအကဲဖြတ်စရာ များစွာပင်ရှိသည်။ စောင့်ကြည့်အကဲဖြတ်သူများသည် ရွေးကောက်ပွဲ အမှန်တကယ်ကျင်းပမည့်ရက်ထက် လချီကာစောပြီး ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပမည့်နိုင်ငံသို့ ရောက်နေလေ့ရှိပြီး မဲဆွယ်ကာလ စည်းရုံးလှုံ့ဆော်မှုများနှင့် ရွေးကောက်ပွဲ စီစဉ်ပုံများကို လေ့လာလေ့ရှိသည်။ ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပရေးအဖွဲ့ သို့မဟုတ် ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်သည် လည်းအရေးကြီးသော အခန်းကဏ္ဍမှပါဝင်သည်။ ထို့ပြင် မဲဆန္ဒရှင်များ မဲပေးခွင့်ရရန် စာရင်းသွင်းရသည့်လုပ်ငန်းကိုလည်း အကဲခတ်ရမည်ဖြစ်ပြီး မဲပေးခွင့်ရှိသူများ စာရင်းတွင်ပါမသွားဘဲ ကျန်ရစ်ခဲ့ခြင်းမရှိစေရန်လည်းကောင်း၊ မဲပေးခွင့်မရှိသူများ စာရင်းထဲပါသွားခြင်းမျိုး မဖြစ်ပေါ်ရန်လည်း စောင့်ကြည့်ကြရမည်။ ရွေးကောက်ပွဲနေ့တွင် မဲထည့်သည့်အခါတွင် လျှို့ဝှက်မဲပေးခွင့်ရှိရမည်ဖြစ်ပြီး မဲပေးသူအပေါ် ခြိမ်းခြောက်ခြင်း၊ ကြိမ်းမောင်းခြင်းများ မရှိရလေအောင် ဆောင်ရွက်ကြရမည်။ ထို့ပြင် မဲပေးသူများကို ငွေပေး၍မဲပေးခိုင်းခြင်း၊ ကြိုတင်မဲ(သူခိုးမဲ)များ ပေါ်ပေါက်လာခြင်း၊ မှားယွင်း မဲရေတွက်ခြင်းမျိုးကဲ့သို့သော မသမာမှုမျိုး မဖြစ်ပေါ်စေအောင် စောင့်ကြည့်ကြရမည်။ ရွေးကောက်ပွဲပြီးသောအခါ စောင့်ကြည့်အကဲဖြတ်သူများက လွတ်လပ်ပြီးတရားမျှတသောရွေးကောက်ပွဲဟုတ် မဟုတ် အစီရင်ခံစာတစ်စောင် ထုတ်ပြန်ရမည်ဖြစ်သည်။ ၂၀၁၅ ခုနှစ် မြန်မာနိုင်ငံလုံးဆိုင်ရာရွေးကောက်ပွဲတွင် ANFREL က ရွေးကောက်ပွဲလုပ်ငန်း အဆင့်ဆင့်နှင့် ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်၏ လုပ်ရပ်များကို အားရထောက်ခံခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် စစ်တပ်နှင့်ရဲတပ်ဖွဲ့များ၏ မဲများမှာ ဌာနချုပ်များတွင် ကျင်းပပြီး စောင့်ကြည့်လေ့လာသူများကိုလည်း အဝင်မခံပေ။ ထို့ကြောင့် ထိုမဲများမှာမူ မသမာမှုများ၊ မဲလိမ်မှုများ ဖြစ်ခဲ့လျှင်ပင် သိနိုင်မည်မဟုတ်ဟုလည်း တင်ပြခဲ့သည်။

မှတ်သားဖွယ်ရာ

လွတ်လပ်သော ရွေးကောက်ပွဲများအတွက် အာရှကွန်ရက် (ANFREL)

ANFREL သည် အာရှတစ်ခွင်တွင် ရွေးကောက်ပွဲ စောင့်ကြည့်လေ့လာသူများအဖြစ် ပထမဆုံး ပေါက်ပေါက်ခဲ့သော NGO ဖြစ်သည်။ ANFREL ကို ၁၉၉၇ နိုဝင်ဘာလတွင် စတင်တည်ထောင်ခဲ့သည်။ ယင်းအဖွဲ့၏ လုပ်ငန်းများတွင် ရွေးကောက်ပွဲမစတင်မီနှင့် ရွေးကောက်ပွဲအပြီး ဖြစ်စဉ်များကို စောင့်ကြည့်လေ့လာရန်နှင့် မိမိနိုင်ငံ၏ ဒီမိုကရေစီထွန်းကားရေးအတွက် တက်ကြွစွာဆောင်ရွက်နေကြသော အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်းများကို ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့် လေ့လာရေးနှင့် ပတ်သက်၍ လေ့ကျင့်သင်ကြားပေးရန်ဖြစ်သည်။ ထိုအရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်းများ၏ လုပ်ကိုင်နိုင်စွမ်း တိုးတက်လာရေးမှာ ဒီမိုကရေစီ အသွင်ကူးပြောင်းရေး၏ အရေးအကြီးဆုံး အစိတ်အပိုင်းတစ်ခု ဖြစ်သည်။ ANFREL အနေဖြင့် သူတေသနနှင့်အာရှတွင် စီမံအုပ်ချုပ်ကောင်းများ အတွက်မူဝါဒရေးရာ အဆိုပြုတင်ပြခြင်းများလည်း ဆောင်ရွက်လျက်ရှိသည်။ ANFREL ၏ ရေရှည်မျှော်မှန်းချက်မှာ အာရှဒေသအတွင်း ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ ပညာရပ်ကျွမ်းကျင်မှုများ တိုးတက်လာစေရန်နှင့် စီမံအုပ်ချုပ်မှုကောင်းများ ပေါ်ထွက်လာရေးကိုရည်ရွယ်သည်။ တစ်နိုင်ငံချင်းစီတွင် ဒီမိုကရေစီ ယဉ်ကျေးမှုဖွံ့ဖြိုးလာပြီး နိုင်ငံတကာက အသိအမှတ်ပြုထားသော ဒီမိုကရေစီယဉ်ကျေးမှုအဆင့် အတန်းများနှင့် တစ်သားတည်းဖြစ်လာစေရန် ရည်ရွယ်သည်။ နီပေါ၊ သီရိလင်္ကာ၊ ပါပူဝါနယူးဂီနီ၊ အာဖဂန်နစ္စတန်၊ မြန်မာနှင့်ထိုင်းတို့အပါအဝင် အာရှတလွှား နိုင်ငံပေါင်း ၁၅ နိုင်ငံတွင် ANFREL အနေဖြင့် ရွေးကောက်ပွဲပေါင်း ၄၀ ခန့်ကို စောင့်ကြည့်လေ့လာခဲ့သည်။ ANFREL မှ ရွေးကောက်ပွဲ

စောင့်ကြည့်လေ့လာသူတို့မှာ အာရှတလွှားရှိ အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်းများဖြစ်ကြပြီး ထိုလေ့လာသူတို့ကို ရွေးကောက်ပွဲမတိုင်မီနှင့် ကျင်းပပြီး ရက်သတ္တပတ်အနည်းငယ်စီနေထိုင်ပြီး သက်ဆိုင်ရာ နိုင်ငံတွေစောင့်ကြည့်လေ့လာရန် စေလွှတ်သည်။

၁၅.၅ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်

လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်မှာ နာမည်ကျော်ကြားလှသော လူ့အခွင့်အရေးတစ်ခုပင်။ အမေရိကန် ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ပြင်သစ်လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းတို့တွင် ဖော်ပြခံရသော ရှည်လျားသည့် သမိုင်းကြောင်းလည်းရှိသည်။ အလားတူပင် ကမ္ဘာပေါ်ရှိ များစွာသော ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံအခြေခံဥပဒေများတွင်လည်း ဖော်ပြခဲ့ကြပြီး လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ခွင့်ရှိလျှင်ရှိသလို ပြည်သူတို့ကလည်း သိနေကြသောလူ့အခွင့်အရေးမျိုးလည်းဖြစ်သည်။ မည်သည့်စကားကို မည်သည့်နေရာတွင် မည်သူ့ကိုမပြောရဟူသောကိစ္စမျိုးကို လူများစုကြီးက သိရှိကြပါသည်။ ဥပမာ - ဇာတ်ရုံထဲတွင် အထိတ်တလန့်ဖြစ်စေရုံသက်သက်ဖြင့် မီး မီးဟု မအော်နိုင်သလို လူတစ်ဦး၏ အခြားတစ်ဦး၏လွတ်လပ်ခွင့်ကိုလည်း ချိုးဖောက်ခွင့်မရှိပါ။ ထိုနည်းတူပင် အကြမ်းဖက်ရန် အမုန်းစကားများ၊ ခွဲခြားဆက်ဆံသည့် စကားများ၊ လိင်မှုညစ်ညမ်းသော စကားများကို မဖြန့်ဖြူးသင့်ကြပေ။

ထိုကဲ့သို့ စိန်ခေါ်မှုများ ရှိနေခြင်းကြောင့်လည်း လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ကျင့်သုံးခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ အငြင်းအခုံများဆီသို့ ရောက်ရှိသွားတတ်ခြင်းဖြစ်သည်။ မီဒီယာနှင့် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်တို့ မည်သို့ဆက်စပ်နေကြသည်ကို မဆွေးနွေးမီ ယခုအပိုင်းတွင် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်၏ အရေးကြီးသောအင်္ဂါရပ်များနှင့် ထိုလွတ်လပ်မှုကို တရားသဖြင့် ခံစားခွင့်များအကြောင်းကို အသေးစိတ်ဆွေးနွေးသွားပါမည်။

၁၅.၅.၁ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့် အင်္ဂါရပ်များ

လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်မှာ UDHR နှင့် ICCPR နှစ်ခုစလုံးရှိ အပိုဒ် ၁၉ တွင် ပါဝင်သည်။ UDHR တွင် ရှင်းလင်းစွာ ဤသို့ဖော်ပြထားသည်။

လူတိုင်းသည် ထင်မြင်ချက်များ၊ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်များနှင့်ပတ်သက်သော လွတ်လပ်ခွင့်ကို ခံစားခွင့်ရှိသည်။ ထိုအခွင့်အရေးတွင် အယူအဆတစ်ရပ်ကို မည်သူကမျှ တားမြစ်ခြင်းမရှိဘဲ ကိုင်စွဲခွင့်ရှိပြီး သတင်းအချက်အလက်များ၊ စိတ်ကူးစိတ်သန်းများကို နယ်နိမိတ်အကန့်အသတ်မရှိ မည်သည့်မီဒီယာမှမဆို ရှာဖွေခွင့်၊ ရယူလက်ခံခွင့်နှင့် ထုတ်ပြန်ခွင့်ရှိရမည်။ (အပိုဒ် ၁၉)

UDHR တွင် ရှင်းလင်းစွာဖော်ပြထားသည့်တိုင်အောင် ထိုအခွင့်အရေးပါ အချက်များနှင့် ပတ်သက်၍ အဓိပ္ပာယ်နှစ်ခွဲ ဖြစ်နေသည်များ ရှိနေပေသေးသည်။ နံပါတ်တစ် - ထင်မြင်ချက်များနှင့် ထုတ်ဖော်ပြောဆိုချက်များကွဲပြားကြောင်းနှင့်ပတ်သက်ပြီး အဆိုပါအပိုဒ်တွင် ဖော်ပြထား

သော်လည်း ထိုစကားရပ်တို့၏ အဓိပ္ပာယ်ကို ရှင်းလင်းစွာဖော်ပြထားခြင်းမရှိပါ။ အကယ်၍ ထင်မြင်ချက်မှာ တစ်စုံတစ်ယောက်က ယုံကြည်သည်ကို ရည်ညွှန်းလျှင် ထုတ်ဖော်ပြောဆိုမှု ဆိုသည် မှာ တစ်စုံတစ်ဦး၏စကားကို ဆိုလိုခြင်းဖြစ်ရာ ထိုအခွင့်အရေးနှစ်ခုစလုံးမှာ အတူတူပင်ဖြစ်သည်ဟု ကောက်ယူနိုင်ပါမည်လား။ ပို၍အရေးကြီးသည်မှာ (UDHR ၏ အပိုဒ် ၂၉ က လူ့အခွင့်အရေး တိုင်းတွင် အတိုင်းအတာတစ်ခုအထိသာ သုံးစွဲနိုင်ကြောင်း ကန့်သတ်မှုရှိသည်ဟု ဖော်ပြထားသော် လည်း) ထိုလူ့အခွင့်အရေးများကို မည်မျှအတိုင်းအတာအထိ သုံးနိုင်သည်ကို ဖော်ပြထားခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုအခွင့်အရေးကို စာချုပ်အတွင်းသို့ထည့်ကာ နိုင်ငံတကာဥပဒေအဖြစ် ပြဋ္ဌာန်းကြ ရာတွင် UDHR ၏ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့် အပိုဒ်ကို ယခင် မပါရှိသည့်အရာများကို ဖြည့်ဆည်းပြီး အနည်းငယ် ပြင်ဆင်ခဲ့ရသည်။ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို အသေးစိတ် ဖော်ပြထားသော ပထမဆုံးအပိုဒ်ခွဲနှစ်ခုက ဤသို့ ဖော်ပြထားသည်။

- ၁။ လူတိုင်းတွင် တွေးခေါ်ထင်မြင်ချက်များကို အတားအဆီးမရှိ ကိုင်စွဲထားနိုင်ခွင့်ရှိရမည်။
- ၂။ လူတိုင်းတွင် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ရှိရမည်။ ထိုအခွင့်အရေးတွင် သတင်းအချက် အလက်များ၊ စိတ်ကူးစိတ်သန်းများကို နှုတ်ထွက်စကားဖြင့်ဖြင့်စေ၊ ပုံနှိပ်စာဖြင့်ဖြင့်စေ၊ အနုပညာလက်ရာတစ်ခုမှဖြစ်စေ၊ သို့မဟုတ် မိမိနှစ်သက်ရာ မည်သည့်မီဒီယာမှာ ဖြစ်စေ နယ်နိမိတ်အကန့်အသတ်မရှိဘဲ ရှာဖွေခွင့်၊ ရယူလက်ခံခွင့်နှင့် ထုတ်ပြန်ခွင့်ရှိရမည်။

CCPR တွင် လွတ်လပ်စွာတွေးခေါ်ထင်မြင်ခွင့်ကို လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်နှင့် သီးခြားစီ ခွဲထုတ်ထားသည်။ တစ်စုံတစ်ယောက်၏ ထင်မြင်တွေးခေါ်မှုကို တားဆီးနိုင်သည့် အစွမ်း ရှိရန် သို့မဟုတ် အတွေးအခေါ်များကို အတင်းပြောင်းခိုင်းရန်မှာ ခက်ခဲလှသည်။ အဘယ်ကြောင့် ဆိုသော် တွေးခေါ်မှုဟူသည်မှာ တစ်ကိုယ်ရေစိတ်ကူးနယ်ပယ်နှင့်သာ သက်ဆိုင်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။ အကယ်၍တစ်စုံတစ်ယောက်၏ အတွေးအခေါ်များက လူ့အခွင့်အရေးကို ချိုးဖောက်နေ သည်ဟူ၍ တစ်နည်းနည်းဖြင့် အဓိပ္ပာယ်သက်ရောက်နေမှသာ အရေးယူနိုင်မည်။ လွတ်လပ်စွာ တွေးခေါ်ထင်မြင်ခွင့်နှင့်စပ်လျဉ်းသောအမှုများမှ အနည်းအကျဉ်းသာ ကုလသမဂ္ဂ အဆင့်သို့ ရောက်ဖူးသည်။ အခြားသူများနှင့်နိုင်ငံရေးအတွေးအခေါ်ကွဲပြားကြသော အကျဉ်းသားများအပေါ် ခြားနားစွာ ဆက်ဆံပုံနှင့်စပ်လျဉ်း၍ရောက်ရှိခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုကဲ့သို့သော လူ့အခွင့်အရေးကို ချိုးဖောက်ခြင်းမှာ ရှားပါးသောကြောင့် ဤအပိုဒ်တွင် အကျယ်မချဲ့တော့ပါ။ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော် ပြောဆိုခွင့်နှင့်ပတ်သက်၍ ဦးစားပေးဆွေးနွေးသွားပါမည်။

ဒုတိယအချက်အားဖြင့် ICCPR အပိုဒ် ၁၉. ၂ တွင် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်တွင် ပါရှိသည့်အချက်များကို ဖော်ပြထားပါသည်။ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်မှာ လူတိုင်းတွင် ရှိရမည်။ ထို့ပြင် သတင်းအချက်အလက်များကို ရှာဖွေခွင့်၊ ရယူလက်ခံခွင့်နှင့် ထုတ်ပြန်ခွင့်ရှိရမည်။ ထိုလွတ်လပ်ခွင့်မှာ ထုတ်ဖော်ပြသရပုံ မလွတ်လပ်သောကြောင့် အဟန့်အတားဖြစ်သွားရခြင်း မရှိစေရ။

ဆွေးနွေးခြင်းနှင့် အပြန်အလှန်ဝေဖန်ခြင်း

တွေးခေါ်ထင်မြင်မှုနှင့် ထုတ်ဖော်ပြောဆိုမှု

တွေးခေါ်ထင်မြင်မှုဟုဆိုသော် တစ်စုံတစ်ဦး၏ ယုံကြည်ရာ တန်ဖိုးထားရာများနှင့် သက်ဆိုင်သည် ဖြစ်ရာ အတွင်းစိတ်အဇ္ဈတ္တကလာသော အတွေးနှင့်ဆိုင်သော ကိစ္စဖြစ်သည်။ လူတစ်ဦး၏ နိုင်ငံရေးအတွေးအခေါ်မှာ မည်သို့ရှိသည်ကို လူကိုကြည့်ပြီး ဆုံးဖြတ်ရန်ခက်ခဲပါသည်။

ထုတ်ဖော်ပြောဆိုမှုဟုဆိုသော် လူတစ်ဦး၏ဆက်သွယ်ပြောဆိုခြင်းအမှုနှင့်ပတ်သက်သော ပုံစံ အမျိုးမျိုးပါဝင်သည်။ ပြောသောစကား၊ ရေးသောစာနှင့် ခြေလက်ချိုးသောအက၊ ဆေးဖြင့်ရေးသော ပန်းချီ၊ သင်္ကေတ ဘာသာစကား၊ ဝတ်စားဆင်ယင်ပုံ အစရှိသည့် ပုံစံအားလုံးမှာ ထုတ်ဖော် ပြောဆိုခြင်းဟူသော ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် အကျုံးဝင်ပေသည်။

၁၅.၅.၂ သတင်းအချက်အလက်များကို ရှာဖွေခွင့်၊ ရယူလက်ခံခွင့်နှင့် ထုတ်ပြန်ခွင့်

လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို သုံးမျိုးခွဲခြားနိုင်သည်။ သတင်းအချက်အလက်ကို ရှာဖွေခွင့်၊ ရယူလက်ခံခွင့်နှင့် ထုတ်ပြန်ခွင့်တို့ ဖြစ်ကြသည်။ သတင်းအချက်အလက်ကို ရှာဖွေရယူခွင့် ဆိုလျှင် အစိုးရအနေဖြင့် ပြည်သူတို့ကို သတင်းအချက်အလက်ရရှိနိုင်မှုကို မပိတ်ပင်သင့်ဟု ဆိုလို ခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုအခွင့်အရေးတွင် စာကြည့်တိုက်များ၊ သတင်းစာများ၊ စာအုပ်များ၊ ရေဒီယိုနှင့် ရုပ်မြင်သံကြားတို့အားဖြင့် ပြည်သူများ၏ သတင်းအချက်အလက်ရှာဖွေမှုကို ဖြည့်ဆည်းပေးခြင်း ဖြင့် ရိုးရိုးတန်းတန်း ဆောင်ရွက်ပေးနိုင်သည့်အခွင့်အရေးဖြစ်သည်။

အစိုးရ၏ ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုလုပ်ငန်းများနှင့်ပတ်သက်၍လည်း ပြည်သူများက သိရှိခွင့် ရှိပါသည်။ ဥပမာ - ယာဉ်မောင်းလိုင်စင်ကို မည်သို့ရရှိနိုင်မည်နည်း၊ မည်သို့မဲပေးနိုင်မည်နည်း၊ လုပ်ငန်းတစ်ခုစတင်ရန် မည်သည်တို့ကို ဆောင်ရွက်ရမည်နည်း အစရှိသော အချက်အလက်များကို ပြည်သူတို့ သိခွင့်ရှိရပေမည်။ သို့ရာတွင် ကိုယ်ရေးကိုယ်တာအချက်အလက်များနှင့် နိုင်ငံတော်၏ လျှို့ဝှက်ချက်များတွင်မူ ကန့်သတ်ထားလေ့ရှိကြသည်။ သတင်းအချက်အလက်များကို ရှာဖွေခွင့်နှင့် ပတ်သက်၍ နိုင်ငံတော်က လုပ်ပေးသင့်သည်မှာ ပြည်သူတို့၏ သတင်းအချက်အလက်ရှာဖွေခြင်းကို မနှောင့်ယှက်ရန်ပင်ဖြစ်သည်။ ထိုသို့လွတ်လပ်ခွင့်ကို မထိပါးခြင်းအား ဘာမျှမလုပ်ဘဲ ဖြည့်ပေး နိုင်သော နိုင်ငံတော်၏ဝတ္တရား သို့မဟုတ် ဘာမှဝင်မလုပ်ခြင်းအားဖြင့် စောင့်ထိန်းပေးခြင်းဟု ဆိုရပေမည်။ မီဒီယာကိုပိတ်ဆို့ခြင်း၊ အင်တာနက်ကို ဆင်ဆာဖြတ်ခြင်း၊ ရေဒီယိုနှင့် ရုပ်မြင်သံကြား လိုင်းများကို တားမြစ်ထားခြင်း အစရှိသည်တို့ကို ဆောင်ရွက်သော် ဤလူ့အခွင့်အရေးကို ချိုးဖောက် သည်ဟုဆိုနိုင်သည်။ မကြာသေးခင်ကပေါ်လာသော အရေးကြီးသည့်မေးခွန်းတစ်ခုကမူ - အင်တာနက် ရရှိနိုင်ခြင်းမှာ လူ့အခွင့်အရေးဟုတ်ပါသလား ဟူ၍ဖြစ်သည်။ သတင်းအချက်အလက် အားလုံး ဟု မဆိုနိုင်လျှင်ပင် သတင်းအချက်အလက်များစွာ ရယူနိုင်သည့် အင်တာနက်ကို အစိုးရအနေဖြင့် ပြည်သူတို့သုံးစွဲနိုင်အောင် စီစဉ်ပေးသင့်ပါသလား။ အင်တာနက်နှင့်ပတ်သက်သော လူ့အခွင့်အရေး အငြင်းအခုံမှာ ဆက်နေဆဲပင်။

ဆွေးနွေးခြင်းနှင့် အပြန်အလှန်ဝေဖန်ခြင်း

အင်တာနက်မှာ လူ့အခွင့်အရေးဖြစ်ပါသလား။

အင်တာနက်သည် ‘လူတစ်ဦးချင်းစီက မိမိတို့၏လွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်တို့ကို ကျင့်သုံးနိုင်သည့် ပင်မနည်းလမ်းတစ်ခုပင်ဖြစ်သည်’ဟု သတင်းအချက်အလက် လွတ်လပ်ခွင့်ဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂ အထူးစုံစမ်းစစ်ဆေးရေးအရာရှိက ၂၀၁၁ ခုနှစ်တွင် ပြောကြားခဲ့သည်။ ထိုစကားက အင်တာနက်မှာ လူ့အခွင့်အရေးဖြစ်သည်ဟု တိုက်ရိုက်မဆိုသော်လည်း အချို့ကမူ ထိုအတိုင်းပင် နားလည်လက်ခံထားကြသည်။

မေးခွန်းများ

- အစိုးရကပေးသော မရှိမဖြစ် ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုလုပ်ငန်းများ - ဥပမာအားဖြင့် မဲပေးရန် အမည်စာရင်းပေးသွင်းခြင်းမှာ အင်တာနက်ပေါ်မှသာ လုပ်ဆောင်နိုင်သည်ဆိုပါက နိုင်ငံတော်အနေဖြင့် လူတိုင်းအင်တာနက်ရအောင် မဖြစ်မနေ ဆောင်ရွက်သင့်ပါသလား။
- အင်တာနက်ကို လူတိုင်းသုံးနိုင်အောင် ဆောင်ရွက်ရန် နိုင်ငံတော်တွင် တာဝန်ရှိပါသလား။ သို့မဟုတ် ပြည်သူများက ဝယ်ယူရမည့်ဈေးကွက်ထဲမှ ဝန်ဆောင်မှုတစ်ခုအနေဖြင့် စဉ်းစားသင့်ပါသလား။
- အင်တာနက်ကို သုံးစွဲနိုင်သူများက မသုံးစွဲနိုင်သူများထက်စာလျှင် ပို၍လွတ်လပ်သော ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့် ရှိနေပါသလား။

သတင်းအချက်အလက်ကို ရရှိလက်ခံပိုင်ခွင့်ဆိုသည်မှာ အချို့သော သတင်းအချက်အလက်များကို ပြည်သူများဆီရောက်ရှိကာ လက်ခံရရှိနေရမည်ဟု ဆိုလိုသည်။ ဥပမာ - ဆိုင်ကလုံးဝင်ရောက်လာမည်ဆိုသည့် မိုးလေဝသသတင်း သို့မဟုတ် ပြည်သူများ ရောဂါဘယများကို ရှောင်ရှားနိုင်အောင် ကျန်းမာရေးနှင့်ပတ်သက်သောအချက်အလက်များ အစရှိသည့်သတင်းများမှာ ပြည်သူတို့ထံ ရောက်ရှိနေရမည်။ ထိုလူ့အခွင့်အရေးမှာ ပြည်သူတို့ မည်သည့်အချိန်တွင် မည်ကဲ့သို့ မဲပေးနိုင်ပါသည်ဆိုသော ပြည်သူတို့ကို အသိပညာပေးသည့် အချက်အလက်များ သို့မဟုတ် ပြည်သူတို့ရွေးချယ်ထားသော နိုင်ငံရေးအဖွဲ့များနှင့် ပတ်သက်သော အချက်အလက်များကို ပေးခြင်းမျိုးကို ဆိုလိုသည်။ သို့ရာတွင် နိုင်ငံတော်သည် ပြည်သူတို့ကို မည်သည့်အရာတို့ကို ထုတ်ပြောရန် တာဝန်ရှိသနည်း ဆိုသည်ကို မေးစရာဖြစ်သည်။ ဥပမာတစ်ခုမှာ လိင်အကြောင်း ပညာပေးခြင်းဖြစ်သည်(အခန်း ၁၀ ကိုရှုပါ)။ အချို့က လိင်အကြောင်းအသိပညာမှာ မျိုးပွားခြင်းနှင့် ဆိုင်သော လူ့အခွင့်အရေးကိုဆိုသည်။ သို့ရာတွင် အချို့ကမူ ဘာသာရေးနှင့် ဟီရိုဩတပွတရား ရှုထောင့်မှကြည့်ကာ လိင်မှုကိစ္စနှင့်ပတ်သက်၍ပညာပေးခြင်းကို ရှောင်ရှားကြသည်။ နောက်ထပ် ဥပမာတစ်ခုကို ကျန်းမာရေးနယ်ပယ်တွင် တွေ့ရှိနိုင်သည်။ ပြည်သူများအတွက် မည်သည်တို့က ကျန်းမာရေးနှင့်ညီညွတ်ပြီး မည်သည်တို့က မညီညွတ်ကြကုန်ဟု သတင်းပေးသင့်ပါသလား။ သကြားဓာတ်ကဲသော အချို့ရည်များသည် ကျန်းမာရေးအတွက် မကောင်းပါဟု အစိုးရများက အသိပေးသင့်ပါသလား။ အလားတူပင် ပြည်သူတို့သည် ပြည်သူ့ဆေးရုံများနှင့် အစိုးရကျောင်းများအကြောင်း သတင်းအချက်အလက်များ ရရှိသင့်ပါသလား။ ဤလူ့အခွင့်အရေးနှင့် တစ်ဆက်တစ်စပ်တည်း

ရှိနေသည်မှာ သတင်းအချက်အလက် လွတ်လပ်စွာရရှိနိုင်ရေးဥပဒေပင် ဖြစ်သည်။ ထိုဥပဒေက အစိုးရ၏ သတင်းအချက်အလက်များကို အများပြည်သူရရှိခွင့်အတွက် ပြဋ္ဌာန်းပေးရသောဥပဒေ ဖြစ်သည်။

ဆွေးနွေးခြင်းနှင့် အပြန်အလှန်ဝေဖန်ခြင်း

ဆေးလိပ်သောက်ခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ အစိုးရသည် ပြည်သူ့ကို မည်မျှအထိ သတင်းအချက်အလက် ပံ့ပိုးရမည်နည်း။

ဆေးလိပ်သည် ကင်ဆာကိုဖြစ်စေတတ်ကြောင်း သုတေသနများက ရှင်းလင်းစွာတင်ပြပြီးဖြစ်သလို လူအများစုကလည်း ထိုအချက်ကို သတိထားမိပြီးဖြစ်သည်။ သို့သော်လည်း အစိုးရအနေဖြင့် လူအများ ဆေးလိပ်သောက်ခြင်းမပြုအောင် တားဆီးနိုင်ရန် မည်မျှအထိ ဆောင်ရွက်ပေးရန် လိုသနည်း။ ဆေးလိပ်ရောင်းခြင်း၊ ဝယ်ခြင်းမှာ တရားမဝင်ဖြစ်သော စီးပွားရေးမဟုတ်ပါ။ ဆေးလိပ် ကြော်ငြာများအား ရာနှုန်းပြည့်ပိတ်ပင်ခြင်း၊ ကန့်သတ်ခြင်းတို့ကို အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများတွင် ဆောင်ရွက်နေကြသည့်တိုင်အောင် အချို့သော အခြေအနေများတွင် ထိုကြော်ငြာများအား ခွင့်ပြုနေဆဲဖြစ်သည်။ ထိုင်းနှင့်စင်ကာပူကဲ့သို့သော နိုင်ငံများတွင် မည်သည့်ဆေးလိပ် ကြော်ငြာ ပုံစံကိုမဆို ပိတ်ပစ်ထားသည်။ အင်ဒိုနီးရှားအပါအဝင် အခြားနိုင်ငံများတွင်မူ ရုပ်ရှင်ရုံများ၊ လမ်းဘေးဆိုင်ဘုတ်ကြီးများနှင့် ဆေးလိပ်ရောင်းချနေသောနေရာများတွင် ကြော်ငြာကို တွေ့နေမြဲ ဖြစ်သည်။

မေးခွန်းများ

- ဆေးလိပ်ရောင်းချသော ကုမ္ပဏီများ မိမိတို့ထုတ်ကုန်ကိုကြေညာရာတွင် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ရှိပါသလား။
- ဆေးလိပ်များသည် ကျန်းမာရေးနှင့်မညီညွတ်ပါဟု ပြည်သူများကို အသိပေးရန်မှာ အစိုးရ တစ်ရပ်၏ တာဝန်ဖြစ်ပါသလား။ သို့မဟုတ် အသိပေးသည့်အလုပ်ကို မလုပ်ဘဲ စားသုံးသူ တို့ကို ပစ်ထားသင့်ပါသလား။
- ဆေးလိပ်ကို သောက်လိုကသောက်ရန်၊ မသောက်လိုကရပ်ရန် လူအများက လွတ်လပ်စွာ ဆုံးဖြတ်ပိုင်ခွင့်ကို ရနေလေရာ ဆေးလိပ်ကြော်ငြာများကို တားမြစ်ခြင်းက ထူးမည်ဟု ထင်ပါသလား။
- ဆေးလိပ်ကြော်ငြာများကို တားမြစ်လိုက်ခြင်းက ဆေးလိပ်သောက်သူ အရေအတွက်ကို လျော့ကျစေသည်ဆိုပါစို့။ ထိုလျော့သွားသောအရေအတွက်က ဆေးလိပ်ကြော်ငြာကို ပိတ်ပစ် ရန် လုံလောက်သော အကြောင်းပြချက်ဟု ယူဆနိုင်ပါသလား။
- ဆေးလိပ်သောက်သူများမှာ ဖျားနာလာပြီး အစိုးရအနေဖြင့်လည်း ထိုသူတို့ကျန်းမာရေး အတွက် စရိတ်ကုန်ကျမှုများရှိလာရသည် ဆိုပါစို့။ ထိုအကုန်အကျများက ဆေးလိပ်ကြော်ငြာ များကို ပိတ်ပင်ရန် လုံလောက်သော အကြောင်းပြချက်ဖြစ်ပါသလား။

နောက်ဆုံးအချက်မှာ သတင်းအချက်အလက်ထုတ်ပြန်ခွင့်ဖြစ်သည်။ ထိုအချက်မှာ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ဟု အခြေခံအားဖြင့် ယူဆနိုင်သည်။ ပြည်သူတို့တွင် မည်သည့် အကြောင်းအရာ၊ မည်သည့်အမြင်၊ မည်သည့်စကားကိုမဆို လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့် ရှိသည်။ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ချိုးဖောက်ခံရသည့်အခါတိုင်းတွင် နိုင်ငံရေး၊ ကိုယ်ကျင့်တရား အစရှိသည်တို့နှင့် ပတ်သက်နေလေ့ရှိသည်။ သတင်းအချက်အလက် ထုတ်ပြန် ခွင့်ကို ပြည်သူတို့ခံစားနိုင်ရန်မှာ ထိုသူတို့၏ အခွင့်အရေးကို နိုင်ငံတော်က တစ်စုံတစ်ရာ မထိပါဘဲ လွတ်ထားပေးခြင်းအားဖြင့် ဖြည့်ဆည်းပေးနိုင်သည်။ ဝင်မစွက်ဖက်ခြင်းကို (negative duties) ဟု ခေါ်သော်လည်း ဝင်စွက်ရသည့် တာဝန်မျိုးလည်း ရှိလာတတ်သောအခါ positive duties များပါ ထမ်းဆောင်ရခြင်းလည်းရှိသည်။ ဥပမာ - လူတို့တွင် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုရန် အခွင့်အရေးရှိသော်လည်း ပညာမရှိလျှင် ထိုအခွင့်အရေးကို အပြည့်ရနိုင်မည်မဟုတ်သောကြောင့် ပြည်သူကိုပညာသင်ကြားပေးရန်လိုပေသည်။ ပြည်သူများ ရေးတတ်ဖတ်တတ်လာအောင် နိုင်ငံတော်အနေဖြင့် တာဝန်ဝင်ယူရသည်။ ထို့ပြင် ပြည်သူတို့ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့် ရှိလာအောင် ၎င်းတို့၏အမြင်များကို ထုတ်ဖော်ပြောနိုင်သော အများပိုင်နေရာများကို စီစဉ်ပေး ခြင်းမျိုး ဆောင်ရွက်ပေးသင့်သည်။ ဥပမာ - အများပိုင်မှုကိုအားပေးရန် ပြည်သူတို့၏အသံကို တင်ပြပေးမည့် မီဒီယာကို ထိုအခင်းအကျင်းတွင် ရှိနေစေခြင်း၊ သို့မဟုတ် ပြည်သူတို့ ကိုယ့်နည်း ကိုယ့်ဟန်ပုံစံအမျိုးမျိုးဖြင့် ထုတ်ဖော်ပြောဆိုနိုင်သော ပြည်သူပိုင်နေရာများကို ဖန်တီးပေးထားခြင်း တို့ လိုအပ်မည်ဖြစ်သည်။ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခြင်းဟုဆိုလျှင် စာရေးခြင်းနှင့် ဟောပြောခြင်းမျှသာ မဟုတ်၊ အနုပညာအထည်များ ဖန်တီး၍လည်း ထုတ်ဖော်ပြောဆိုနိုင်သည်။ ဥပမာ - ရုပ်ရှင်၊ အက၊ ပြဇာတ်၊ ဂီတနှင့် ဖက်ရှင်တို့လည်း ပါဝင်သည်။

၁၅.၅.၃ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ကန့်သတ်ခံရခြင်း

လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်မှာ အကန့်အသတ်မရှိ ကျင့်သုံးနိုင်သော လူ့အခွင့်အရေး မဟုတ်ကြောင်း ယေဘုယျအားဖြင့် လက်ခံထားကြပါသည်။ ဆင်ဆာဖြတ်တောက်ခြင်းသည် အငြင်း ပွားဖွယ်ရာဖြစ်သော်လည်း အချို့သော အုပ်စုများကို အကာအကွယ်ပေးရေးအတွက် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ထိန်းချုပ်ရန်လိုအပ်ကြောင်း လက်ခံထားသူလည်း အများအပြားပင် ရှိကြ သည်။ ဥပမာ - ကလေးများကို ရန်ရင်းကြမ်းတမ်းသော၊ လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာ အိန္ဒြေမဲ့သည့်အရာများနှင့် အထိအတွေ့မရှိစေရန် အကာအကွယ်ပေးရန် လိုပါမည်။ အလားတူပင် အချို့သောသူများကလည်း သူတစ်ပါးကို စော်ကားမော်ကားပြောဆိုသော၊ အကြမ်းဖက်မှုများကို ဆွဲပေးသော အပြောအဆို မျိုးကို တားမြစ်သင့်ကြောင်း ယုံကြည်ကြသည်။ ပြဿနာမှာ အနုပညာ (သို့မဟုတ်) နိုင်ငံရေးနှင့် လိင်ညစ်ညမ်းမှုဟု ယူဆနိုင်သောအရာများ၊ အန္တရာယ်ဖြစ်စေတတ်သည်ဟု ယူဆနိုင်သော အမုန်း စကားများကို မည်သို့အမျိုးအစားခွဲခြားကြမည်နည်း။ အပိုဒ် ၁၉. ၃ တွင် အထူးထမ်းဆောင်ရမည့် တာဝန်နှင့်ဝတ္တရားများကို ဖော်ပြထားပါသည်။

၁၉. ၃ အပိုဒ် ၁၉ ပါ ဒုတိယစာပိုဒ်အရ ရယူပိုင်ခွင့်ရှိသော လူ့အခွင့်အရေးများကို ကျင့်သုံးကြရာတွင် အထူးလိုက်နာရမည့် တာဝန်များနှင့် ဖြည့်ဆည်းပေးရမည့်ဝတ္တရားများ ရှိပါသည်။ ထိုအခွင့်အရေးများကို ကျင့်သုံးရာတွင် ကန့်သတ်ပိတ်ပင်မှုများ အနည်းငယ်

ရှိနိုင်ပါသည်။ ထိုကန့်သတ်ပိတ်ပင်မှုများသည် ဥပဒေအရသော်လည်းကောင်း၊ လိုအပ်ချက် အရသော်လည်းကောင်းဆောင်ရွက်ခြင်းဖြစ်ရပါမည်။

(က) သူတစ်ပါးတို့၏ အခွင့်အရေးနှင့် ဂုဏ်သရေကို လေးစားရန်

(ခ) နိုင်ငံတော်၏လုံခြုံရေးနှင့် တည်ငြိမ်ရေးကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ပေးရေး သို့မဟုတ် ပြည်သူ့ကျန်းမာရေးနှင့် စာရိတ္တတရားတို့ကို ထိန်းသိမ်းနိုင်ရေး

လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ကန့်သတ်ရာတွင် အောက်ပါအချက်သုံးချက်နှင့် ညီညွတ်မှသာ ဆောင်ရွက်ကြရမည်။ နံပါတ်တစ် - ကန့်သတ်ချက်များမှာ ဥပဒေက ပြဋ္ဌာန်းထား သည့်အတိုင်း လိုက်နာဆောင်ရွက်ခြင်းဖြစ်ရမည်ဖြစ်ပြီး တစ်စုံတစ်ဦးကို အလိုလိုက်ရခြင်းကြောင့် (သို့မဟုတ်) အစိုးရ၏ ထင်မြင်ချက်ကြောင့် ပိတ်ပင်ခြင်းမျိုး မဖြစ်ရပါ။ နံပါတ်နှစ် - လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ကန့်သတ်သည့်ဥပဒေကို ထုတ်ပြန်ရာတွင် လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦး၏ ဆန္ဒအရ သော်လည်းကောင်း၊ အစိုးရ၏လိုလားချက်သက်သက်ပေါ်တွင် အခြေခံ၍သော်လည်းကောင်း ထုတ်ပြန်ခြင်းမဖြစ်ရပါ။ တစ်နည်းအားဖြင့် ဥပဒေတစ်ရပ်မှာ လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွက်သာ ဖြစ်ရ မည်။ နံပါတ်သုံး - ထိုသို့ ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်မှုများသည် အောက်ပါအကြောင်းပြချက် ငါးခုအနက် တစ်ခုခုနှင့် ညီညွတ်ရမည်။

- အခြားတစ်ပါးသူတို့၏ အခွင့်အရေးကို ကာကွယ်ရန်အတွက် ဖြစ်ရမည်။ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုမှု များသည် သူတစ်ပါးတို့၏ ကိုယ်ရေးကိုယ်တာကိစ္စကို စွက်ဖက်ခြင်း၊ သူတစ်ပါးကို လူသိ ရှင်ကြား အသေရေဖျက်ခြင်း ကင်းလွတ်ရမည်။ မည်သူမဆို သူတစ်ပါးအကြောင်းကို သိက္ခာ ချရန် ရည်ရွယ်ချက်သက်သက်ဖြင့် မပြောရ၊ မရေးသားရ။ (ဥပမာ - တရားခံဟု မတရား စွပ်စွဲခြင်းမျိုးမပြုရ။)
- အမျိုးသားလုံခြုံရေးကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရမည်။ နိုင်ငံတော်၏ လျှို့ဝှက်ချက်များနှင့် လူ့အဖွဲ့အစည်း၏ ငြိမ်းချမ်းရေးကို ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ကြရမည်။ သို့ပါ၍ နိုင်ငံတော်ကို သစ္စာဖောက်သော စကားများကို တားမြစ်ထားရမည်။ (ဥပမာ - အစိုးရတစ်ရပ်ကို အကြမ်းဖက်သော နည်းလမ်းဖြင့် ဖြုတ်ချရန်)
- တိုင်းပြည်အေးချမ်းသာယာရေးကို ထိန်းသိမ်းရန် - လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော် ပြောဆိုမှုများ ကြောင့် ပြည်သူများအထိတ်တလန့် မဖြစ်စေရန်၊ သူတစ်ပါးတို့၏ အသက်အိုးအိမ်စည်းစိမ်ကို ခြိမ်းခြောက်ခြင်းမဖြစ်ပေါ်စေရန် (ဆူပူအုံကြွရန် လှုံ့ဆော်ခြင်း)
- ပြည်သူ့ကျန်းမာရေးကိုစောင့်ရှောက်ရန် - ကျန်းမာရေးဆိုင်ရာပြဿနာများကိုဖြစ်စေသည့် သတင်းအချက်အလက်များလွှင့်နေခြင်းကို တားမြစ်ရမည်။ (ဥပမာ- AIDS ဝေဒနာမှာ အပျိုစင်နှင့် အိပ်စက်သော် ပျောက်ကင်းသွားမည်ဆိုသော စကားမျိုး)
- ပြည်သူတို့၏ ကိုယ်ကျင့်တရားကို ထိန်းပေးခြင်း - ပြည်သူတို့၏ ကိုယ်ကျင့်တရားကို ထိန်း ပေးရန် ချမှတ်ထားသောဥပဒေများကို လေးစားလိုက်နာရမည်။ (ဥပမာ - အဖော်အချွတ် ပစ္စည်းများအား ဖြန့်ဝေနေခြင်းကို တားမြစ်ထားခြင်း)

အဆိုပါ ကန့်သတ်ပိတ်ပင်ချက်များသည် တိုင်းပြည်၏ ပြဋ္ဌာန်းထားသော ဥပဒေများ ပေါ်တွင် အခြေခံကာ သတ်မှတ်ခြင်းဖြစ်သည်။ အစိုးရသည် မိမိစိတ်ထင်တိုင်းကျခွင့် မရှိဘဲ ထိုအထက်ပါ အချက်သုံးခုနှင့်ညီညွတ်မှသာ ပြည်သူတို့၏ ပြောရေးဆိုခွင့်ကို ကန့်သတ်ကြရမည်။ အခြားသော လွတ်လပ်စွာဖွဲ့စည်းလှုပ်ရှားခွင့်၊ စုဝေးစီတန်းလှည့်လည်ခွင့်၊ တစ်နေရာမှ တစ်နေရာ သွားလာခွင့်တို့တွင်လည်း အလားတူပင်ဖြစ်သည်။ (အခန်း ၃ တွင် အသေးစိတ်ဖော်ပြထား)

၁၅.၅.၄ အရှေ့တောင်အာရှရှိ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်

အရှေ့တောင်အာရှရှိ နိုင်ငံတိုင်းတွင် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်နှင့်ပတ်သက်သော အငြင်းအခုံများ ရှိနေကြပါသည်။ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ကန့်သတ်ထားသည့် ဥပဒေ များတွင် နာမည်ဖျက်မှု၊ အသရေဖျက်မှု၊ ရှုတ်ချမှု၊ သစ္စာဖောက်မှု၊ လိင်အညီအဟောက်များကို ဖြန့်ဖြူးမှုနှင့် အခြားလော်မာမှုများကိုတားမြစ်သော ဥပဒေများနှင့် ဉာဏပစ္စည်းနှင့်ပိုင်ခွင့် စသည့် ဥပဒေများပါဝင်သည်။ အချို့သော အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများသည် ဒေသတွင်း၌ ပို၍လစ်ဘရယ် ဖြစ်သည်ဟု နာမည်ရှိကြသည်။ အချို့သောနိုင်ငံများကမူ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုမှုကို ပိတ်ပင်ခြင်းများ ပို၍တင်းကျပ်သည်။ နောက်လာမည့်အပိုင်းတွင် အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများမှ ထုတ်ဖော်ပြောဆို ခွင့်ဆိုင်ရာ တားဆီးပိတ်ပင်မှုများနှင့် ၎င်းတို့၏ကွင်းဆက်ဖြစ်သော အငြင်းအခုံများကို ဆွေးနွေး သွားပါမည်။

အရှေ့တောင်အာရှတစ်လွှားတွင် လိင်အညီအဟောက်ပုံများအား ထုတ်လုပ်ခြင်း၊ ရောင်းချ ခြင်းများမှာ တရားမဝင်ပါ။ သို့သော်လည်း အချို့နိုင်ငံများသည် ထိုသို့တားမြစ်ရန် ဥပဒေကို ပြဋ္ဌာန်းထားသော်လည်း ထိုဥပဒေကိုသုံး၍ တရားတဘောင်ဖြစ်ခဲ့ပါသည်။ အပြင်းထန်ဆုံးသော လိင်အညီအဟောက်ပုံကို တားမြစ်သည့်ဥပဒေကို အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံတွင် တွေ့နိုင်သည်။ ၂၀၀၆ ခုနှစ်က ပြဋ္ဌာန်းခဲ့သော လိင်အညီအဟောက်ပုံများနှင့် လိင်ညစ်ညမ်းမှုဆိုင်ရာကိစ္စများ ဥပဒေကြမ်း ကို မွမ်းမံထားသော ၂၀၀၈ ခုနှစ်တွင် ပြဋ္ဌာန်းခဲ့သည့် ဥပဒေဖြစ်သည်။ ၂၀၀၆ ဥပဒေကြမ်းတွင် ပါရှိသော ပိုမိုပြင်းထန်သော အပိုင်းများကို ဖယ်ရှားခဲ့သော်လည်း လက်ရှိဥပဒေမှာ လိင်နှင့်ပတ်သက် သော အပြုအမူပေါင်းများစွာ - (ဥပမာ - လူမြင်ကွင်းတွင် နမ်းရှုံ့ခြင်းနှင့် ညကလပ်များတွင် ကခုန်ခြင်း) ကို အပြစ်ပေးနိုင်သည်။ ထိုဥပဒေမှာ အများသူငါက မတော်မတည့် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာ ပြစ်မှုဟု ထင်စရာမရှိသော အမူအယာကလေးများကိုပင် အမှုဖွင့်နိုင်ရာ အဆိုပါမူကြမ်းအပေါ် အငြင်းအခုံများ ပြင်းထန်စွာဖြစ်ပွားခဲ့သည်။ ထိုအငြင်းအခုံများမှာ အင်ဒိုနီးရှားလူ့အဖွဲ့အစည်းတွင် အိန္ဒြေသိက္ခာနှင့်ပတ်သက်ပြီး ပိုမိုတင်းကျပ်သော စည်းကမ်းများထုတ်လိုသောကြောင့် ထိုဥပဒေကို ထောက်ခံသည့် ရှေးရိုးဆန်သော ဘာသာရေးအုပ်စုများကတစ်ဖက်၊ အမျိုးသမီးအခွင့်အရေး အတွက် လှုပ်ရှားနေကြသောအဖွဲ့များ၊ အနုပညာရှင်များနှင့် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောကြားခွင့်ကို လိုလားသူများကတစ်ဖက် အငြင်းအခုံများ ဖြစ်ပွားခဲ့ကြသည်။ ငြင်းခုံကြသည့် အကြောင်းအရာ များသည် အင်တာနက်မှ ဒေါင်းလုပ်ဆွဲချလျှင် ရကောင်းရနိုင်သည့် အတုံးလိုက်အတစ်လိုက် လိင် အညီအဟောက်ကိစ္စများမဟုတ်ကြဘဲ လူမှုရေးပွဲလမ်းများတွင် တွေ့ရလေ့ရှိသော အဝတ်အစားများ ကိစ္စနှင့် ကခုန်သည့်ကိစ္စများအပေါ်တွင် အခြေခံသည်။ 'porno-action' ဟူသော အယူအဆတွင် မီဒီယာနှင့်ရုပ်ပုံများဟု ဆိုလိုသော လိင်အညီအဟောက်များ pornography အဓိပ္ပာယ်ထက် ပိုမိုကာ

ပြုမူဆောင်ရွက်ပုံအရ လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာ လှုပ်ရှားမှုများဟူ၍ ရည်ညွှန်းသည်။ အဆိုပါဥပဒေများဖြင့် စွဲဆိုထားသော အမှုများတွင် ပလေးဘိုင်းမဂ္ဂဇင်းအယ်ဒီတာကို ထောင်ကျသွားသောအမှု (နောင်တွင် အယူခံဝင်သဖြင့် ပြန်လွတ်လာ)၊ ညကပွဲရုံလေးခုတို့မှ ကပြဖျော်ဖြေသူများ အားဖမ်းဆီးသော အမှုများပါဝင်ခဲ့သည်။ အင်ဒိုနီးရှားအစိုးရ ပြည်သူတို့၏ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ချုပ်ချယ်သောကိစ္စကို မေးခွန်းထုတ်သောအခါမျိုးတွင် အစိုးရက သုံးသောဥပဒေမှာ အမှန်တကယ် လိုအပ်သောဥပဒေဟုတ် မဟုတ် ဆန်းစစ်ကြရမည်။ အစိုးရက ထိုဥပဒေမှာ ပြည်သူတို့၏ ကိုယ်ကျင့် တရားကို ထိန်းသိမ်းရန်အတွက်လိုပါသည်ဟု ဆိုသော်လည်း ပြည်သူလူထုတစ်ရပ်လုံး ဆိုသည်ထက် စာလျှင် လူအချို့သာပါဝင်သော ရှေးရိုးစွဲဘာသာရေးအုပ်စုတစ်ခုကိုသာ လိုလားနေကြသူ ပြည်သူ များဟု ရည်ညွှန်းနေခြင်းဖြစ်သည်။ လိင်မှုအဖော်အချွတ်များအတွက် လူ့အခွင့်အရေးရှိသင့်သည်ဟု မပြောဆိုနိုင်သော်လည်း ဘာသာရေးအုပ်စုတစ်ခုက လူမြင်ကွင်းတွင် မသင့်တော်ဟု ယူဆထား သော အဝတ်အစားများ၊ အမူအယာများပြုလုပ်မိသည့်အတွက်ကြောင့် ရာဇဝတ်မှုကျူးလွန်သည့် အလား တရားစွဲခံရမည့်အဖြစ်ကမူ အကာအကွယ် ရပိုင်ခွင့်ရှိပါသည်။ အရှေ့တောင်အာရှရှိ အခြားသောနိုင်ငံများတွင်လည်း လိင်အညီအဟောက်ပုံများကို ပိတ်ပင်သည့်ဥပဒေများ ရှိပါသည်။ သို့ရာတွင် ထိုပစ္စည်းများကို ဖြန့်ဖြူးခြင်းနှင့် ရောင်းချခြင်းတို့နှင့်သာ သက်ဆိုင်ပြီး တစ်ကိုယ်ရေစာ သုံးစွဲခြင်းအတွက်မူ မပိတ်ပင်ထားပေ (မလေးရှားနိုင်ငံတစ်ခုသာ တစ်ကိုယ်ရေစာသုံးခြင်းကို ရာဇဝတ်မှုမြောက်ကြောင်း သတ်မှတ်သည်။) မူပိုင်ခွင့်နှင့် တရားမဝင် ရောင်းဝယ်ခြင်းတို့ကြောင့် ညစ်ညမ်းရုပ်ရှင်များကိုဖမ်းမိသောအမှုများမှာ မဆန်းလှသော်လည်း ၎င်းတို့ရောင်းဝယ်နေသော လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာပြကွက်များကြောင့် မဟုတ်ကြပါ။ လိင်အညီအဟောက်ပစ္စည်းများကြောင့် ထောင်ထဲ ရောက်ခဲ့ရသူမှာ အလွန်နည်းပါးပါသည်။ အလားတူပင် အရှေ့တောင်အာရှ နိုင်ငံအများစုတွင် ပြည်သူတို့ မကြားဝံ့မနာသာဖြစ်စေမှုကို တားမြစ်သည့်ဥပဒေများအရ လူမြင်ကွင်းတွင် ဝတ်လစ် စလစ် ဖြစ်နေခြင်းမှာ ရာဇဝတ်မှုမြောက်သည်။ သို့ရာတွင် အဆိုပါဥပဒေများကို အသုံးပြုခဲ့လှသည်။ သာဓကတစ်ခုမှာ ဆုန်ခရမ်ရေသဘင်ပွဲတော် (သင်္ကြန်ကာလ)အတွင်း ဘန်ကောက်တွင် အပေါ်ပိုင်း ချွတ်ပြီး ကပြခဲ့သော မိန်းကလေးငယ်သုံးဦးကို ဒဏ်တပ်ခဲ့သော ဖြစ်စဉ်ရှိခဲ့သည်။ သင်္ကြန်ပွဲတော်၏ ပုံရိပ်ကိုထိခိုက်စေသဖြင့် ထိုမိန်းကလေးသုံးဦးမှာ တစ်ဦးလျှင်ဘတ် ၅၀၀ စီ ဒဏ်တပ်ခံရသည်။

ဆွေးနွေးခြင်းနှင့် အပြန်အလှန်ဝေဖန်ခြင်း
လိင်အညီအဟောက်များနှင့် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်

အင်ဒိုနီးရှား၏ လိင်အညီအဟောက်များ ထိန်းချုပ်ရေးဥပဒေမူကြမ်းပါ အပြစ်ဖြစ်စေနိုင်သည့် အကြောင်းရပ်များမှာ ကျယ်ပြောလွန်းသည်ဟု ဝေဖန်ခံရသည်။ အထူးသဖြင့် လိင်အညီ အဟောက်များဟူသော အဓိပ္ပာယ်ကပင် မည်သည့်အရာများကို ဆိုလိုကြောင်း မရှင်းလင်းပါ။ နမူနာအားဖြင့် လိင်အညီအဟောက်များကို အောက်ပါအတိုင်း အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုနိုင်သည် - ရုပ်ပုံများ၊ ခဲခြစ်ပန်းချီများ၊ သရုပ်ဖော်ပုံများ၊ ဓာတ်ပုံများ၊ စကားသံများ၊ ဂီတသံများ၊ လှုပ်ရှားသံများ၊ ကွန်ပျူတာဖြင့် ဖန်တီးထားသော လှုပ်ရှားသက်ဝင်နေသည့်အရုပ်အသံများ၊ ကာတွန်းများ၊ ဟောပြောမှုများ၊ ကိုယ်လက်လှုပ်ရှားမှုများနှင့် မီဒီယာအမျိုးမျိုးမှ တဆင့် အခြားသောဆက်သွယ် ပြောဆိုမှုများ၊ ပရိသတ်ရှေ့တွင် ကပြသရုပ်ဆောင်မှုများ အစရှိသည်တို့တွင် လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာ မကြားဝံ့မနာသာပြုခြင်းများ၊ လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာအမြတ်ထုတ်မှုများနှင့် လူ့အဖွဲ့အစည်းက သိက္ခာမရှိ ကာယိန္ဒြေမဲ့သည်ဟု သတ်မှတ်ထားသည်များကို အများရှေ့တွင်ပြုမူခြင်းဟု ဆိုကြပါစို့။

မေးခွန်းများ

အဆိုပါ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်ကို အသုံးပြုကာ အောက်ပါတို့မှာ လိင်အညီအဟောက်စာရင်းတွင် ပါဝင်ခြင်းရှိမရှိ ဆွေးနွေးပါ။

- ခါးအောက်ပိုင်းပျက်လုံးများ
- အများမြင်နိုင်သည့်နေရာတွင် နမ်းကြခြင်း
- မျိုးဆက်ပွားကျန်းမာရေးနှင့် မိသားစုကလေးရယူမှုအစီအစဉ်များအတွက် ကွန်ဒုံးကို မည်သို့ သုံးရမည် ဖြစ်ကြောင်းရှင်းပြခြင်း
- အများပြည်သူနှင့်ဆိုင်သော ကမ်းခြေတွင် ကမ္ဘာလှည့်ခရီးစဉ်တစ်ဦးက အပေါ်ဗလာဖြင့် နေပူဆာလှုံခြင်း
- အာရပ်ဗိုက်သားဖော်အက
- ဘီကီနီဝတ်ပြီး ကပြသည့် အုပ်စုများ ဟစ်ဟော့သီချင်း ဗွီဒီယိုခွေတွင်ပါဝင်နေခြင်း

လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို အာဏာရှင်ဆန်စွာထိန်းချုပ်သည့်ဥပဒေများအနက် အဆိုးဆုံးတစ်ခုမှာ ထိုင်းနိုင်ငံ၏ဘုရင်မင်းမြတ်ကို ရိုင်းပျခြားနားမှုဥပဒေ (Lese Majeste laws) ဖြစ်သည်။ ထိုင်းနိုင်ငံ၏ တော်ဝင်မိသားစုကို တော်လှန်ခြားနားခြင်းမှ အကာအကွယ်ပေးထားပြီး နိုင်ငံတော်တည်ငြိမ်မှုရှိအောင် ပြဋ္ဌာန်းထားသောဥပဒေဖြစ်သည်။ ထိုဥပဒေမှာ အစိုးရကို ဆန့်ကျင် သူများအား ပစ်မှတ်ထားကာ အမှုစွဲလေးရှိသော မလေးရှားမှ နိုင်ငံတော်ကို အကြည်ညိုပျက်စေမှု ဥပဒေ၊ စင်ကာပူမှ ပြည်တွင်းလုံခြုံရေးဥပဒေများနှင့် ဆင်တူသည်။ Lese Majeste ဥပဒေကဲ့သို့ သောဥပဒေမျိုးမှာ ကမ္ဘာတစ်လွှားရှိ အခြားဘုရင်နိုင်ငံများတွင်လည်း ရှိကြပါသည်။ သို့သော် များစွာသော တော်ဝင်မိသားစုကို အကာအကွယ်ပေးသောဥပဒေများကို ဆက်လက်၍ အသုံးမပြု ကြတော့ခြင်း၊ အင်္ဂလန်နှင့် ဂျပန်တို့ကဲ့သို့ ပယ်ဖျက်ခြင်းများ ရှိခဲ့ကြသည်။ ထိုင်းအစိုးရနှင့် နိုင်ငံရေး သမားများက နိုင်ငံရေးလက်နက်တစ်ခုအဖြစ် သုံးစွဲခဲ့သောကြောင့် ၂၀၀၆ ခုနှစ်မှစ၍ ထိုင်းနိုင်ငံ တွင် အဆိုပါဥပဒေဖြင့် တရားစွဲခံရသည့်အမှုပေါင်း တစ်နှစ်လျှင် ၄၀၀ ကျော် ရှိခဲ့သည်။ ထိုဥပဒေ အရ အများဆုံးကျနိုင်သောပြစ်ဒဏ်မှာ ထောင် ၁၅ နှစ်ဟု ဆိုထားသော်လည်း ထိုင်းနိုင်ငံတွင် တော်ဝင်မိသားစုကိုစော်ကားခြင်းသည် ထောင်ဒဏ်နှစ် ၃၀ ခန့်အထိချမှတ်ခံရနိုင်သည်။ မလေးရှား နိုင်ငံရှိ အစိုးရကိုအကြည်ညိုပျက်စေမှုကိုအရေးယူသည့် ဥပဒေကိုလည်း နိုင်ငံရေးအတိုက်အခံများ ကို ပစ်မှတ်ထားရန် အသုံးချခဲ့ကြသည်။ ဥပမာ - မိမိ၏ နိုင်ငံရေးအမြင်ကို ပြောကြားခြင်းသည် ပင်လျှင် အစိုးရကို ပြစ်တင်ဝေဖန်သည်ဟူ၍ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ကာ တရားစွဲခြင်းများရှိသည်။ ၂၀၁၅ ခုနှစ်အထိ အစိုးရနှင့် သဘောထားမတိုက်ဆိုင်သော နိုင်ငံရေး၊ ဥပဒေရေးအမြင်များ ထုတ်ဖော် ပြောဆိုခဲ့ခြင်းကြောင့် ထိုဥပဒေဖြင့် တရားစွဲခံခဲ့ရသူပေါင်း ၅၀ ခန့်ရှိသည်။

နိုင်ငံတော်ဘုရင်မင်းမြတ်ကို ရိုင်းပျခြားနားမှု (Lese Majeste)

ဘုရင်တစ်ပါး၏ ဂုဏ်ပုဒ်များကို စော်ကားခြင်း၊ အချို့နိုင်ငံများရှိ နိုင်ငံတော်အဓိပတိများကို မထိမှီပြင်ပြသောအမှု

ဗီယက်နမ်နိုင်ငံတွင်လည်း အလားတူ ဥပဒေများကို တွေ့နိုင်သည်။ ရာဇသတ်ကြီးဥပဒေ အပိုဒ် ၈၈ အရ ‘ဗီယက်နမ် ဆိုရှယ်လစ်သမ္မတနိုင်ငံ အကျိုးယုတ်အောင် ဝါဒဖြန့်ပြောဆိုခြင်း’ ကြောင့် တရားစွဲခံရနိုင်သည်။ ဝါဒဖြန့်ခြင်းဟူသော စကားရပ်ကို ဝေဝါးစွာ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ထားသော ကြောင့် ထိုဥပဒေကိုသုံးကာ နိုင်ငံရေးသုံးသပ်လေ့လာသူများနှင့် ဘလော့ဂါများ၏ အရေးအသား

များကို နိုင်ငံတော်ကို အသရေဖျက်မှုအဖြစ် ယူဆကာ ထောင်ချခဲ့ဘူးသည် (ဗီယက်နမ်မှာ နိုင်ငံရေး အကျဉ်းသား ၁၀၀ ခန့်ရှိသည်။) နိုင်ငံတော်ကို အကြည်ညိုပျက်စေမှုဥပဒေ၊ နိုင်ငံတော်ဘုရင် မင်းမြတ်ကို ရိုင်းပျခြားနားမှု ဥပဒေ (Lese Majeste laws)၊ ရာဇသတ်ကြီးဥပဒေ အပိုဒ် ၈၈ တို့ သုံးခုစလုံးမှာ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို တရားနှင့်အညီ ကန့်သတ်ကြောင်း ပြနိုင်အောင် ကြိုးစားကြသော်လည်း နိုင်ငံတော်နှင့်ဆန့်ကျင်သော နိုင်ငံရေးခံယူချက်များအား ထုတ်ဖော် ပြောကြားပါက ရာဇဝတ်မှုမြောက်စေသောအဖြစ်သို့ရောက်အောင် တွန်းပို့နိုင်သည်ကိုလည်း ညွှန်ပြ နေပေသည်။

သာဓက

အစိုးရကိုဆန့်ကျင်သည့် ပြောဆိုရေးသားမှုများအား အရေးယူသည့်ဥပဒေများ

မလေးရှား၏ နိုင်ငံတော်ကို အကြည်ညိုပျက်စေမှု အက်ဥပဒေ

နိုင်ငံတော်ကို အကြည်ညိုပျက်စေသည့် ပြောဆိုရေးသားမှုဆိုသည်မှာ အစိုးရတစ်ရပ်ကို ဖြိုချရန် တော်လှန်ရေးတစ်ရပ်ကို စတင်ရန်၊ သူပုန်ထရန်အတွက် ကြိုးပမ်းခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ မလေးရှားမှ နိုင်ငံတော်ကို အကြည်ညိုပျက်စေမှု အက်ဥပဒေမှာ မူလတွင် ဗြိတိသျှနယ်ချဲ့တို့က ရေးသားခဲ့ပြီး မလေးရှားအစိုးရက ဆက်လက်ကျင့်သုံးခဲ့ကြသည်။ အကြည်ညိုပျက်စေခြင်းကို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ရာတွင် အစိုးရကို အမုန်းပွားစေရန် သို့မဟုတ် မကျေမနပ်ဖြစ်စေရန် သို့မဟုတ် မေတ္တာခန်းအောင်လုပ်ကြံ ကြခြင်းဟု ဆိုလိုသည်။ ဆန့်ကျင်သူပုန်ထမှုများ ဖြစ်ပွားလာအောင်နှိုးဆော်ခြင်း၊ အစိုးရကို အကြည် ညိုပျက်စေသော အရေးအသားများထုတ်ဝေနေသည့် စာစောင်ကိုပိုင်ဆိုင်ခြင်း၊ သို့မဟုတ် အစိုးရကို ပြည်သူတို့မနှစ်သက်အောင်ကြံဆောင်ခြင်းတို့လည်း အကျုံးဝင်ကြသည်။ အစိုးရကို အကြည်ညို ပျက်စေသည်ဟု အဓိပ္ပာယ်ကောက်ယူနိုင်သော အကြောင်းအရာများမှာ များပြားလွန်းသဖြင့် အစိုးရအပေါ် ဝေဖန်ခြင်းသည်ပင် အစိုးရကိုအကြည်ညိုပျက်စေခြင်းဖြစ်သည်ဟု လွယ်ကူစွာ ကောက်ယူနိုင်ပေသည်။ မလေးရှားတွင် လွန်ခဲ့သောနှစ်များ၌ အစိုးရကိုအကြည်ညိုပျက်စေမှုဖြင့် စွဲသောအမှုများ ခပ်စိပ်စိပ် ပေါ်ပေါက်လာခဲ့သည်။ ပြည်သူသည် UMNO အာဏာရပါတီကို သောက်ပါတီဟု ပြောရုံမျှဖြင့် အရေးယူခံရနိုင်ပြီး မလေးဆူတန်(စော်ဘွားများ)အကြောင်းကို ဥပဒေရှုထောင့်မှ ဝေဖန်သုံးသပ်သောပညာရပ်ဆိုင်ရာ ဂျာနယ်ဆောင်းပါးတစ်စောင်ကြောင့် တက္ကသိုလ်မှ ပညာရှင်တစ်ဦး တရားစွဲခံခဲ့ရသည်။

စင်ကာပူ၏ ပြည်တွင်းလိုခြံရေးအက်ဥပဒေ

စင်ကာပူ၏ ပြည်တွင်းလိုခြံရေးအက်ဥပဒေကို မူလက ကိုလိုနီနယ်ချဲ့ဖြစ်သော ဗြိတိသျှအစိုးရက ၁၉၅၀ ကျော်တွင် ကွန်မြူနစ်သူပုန်များကို ချေမှုန်းရန် စတင်သုံးစွဲခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ အကြမ်းဖက်မှု များ တိုက်ဖျက်ရေးဥပဒေအဖြစ် စင်ကာပူအစိုးရက ဆက်လက်သုံးစွဲခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် သမိုင်း တလျှောက်လုံး၌ အတိုက်အခံနိုင်ငံရေးသမားများကို ဖမ်းဆီးရန်အတွက်သာ သုံးစွဲခဲ့သည်က ပိုများသည်။ ထိုဥပဒေဖြင့် လူပေါင်း ၂၄၀၀ ကျော် အဖမ်းခံခဲ့ရပြီး အချို့သော အမှုများမှာ ၁၉၈၇ ခုနှစ် တွင်ဖြစ်ပွားခဲ့သည့် ရောင်စဉ်လှိုင်းစစ်ဆင်ရေး Operation Spectrum တွင် ကွန်မြူနစ်

သူပုန်များဟူသော စွပ်စွဲချက်ဖြင့် ပြည်သူ့ဘဝကူညီရေးလုပ်သား အများအပြား အဖမ်းခံခဲ့ရသည်။ ထိုသူတို့ အကျဉ်းစခန်းတွင်ရှိနေစဉ် အပြစ်ကိုဝန်မခံ ခံအောင် ဖိအားပေးနှိပ်စက်မှုများရှိခဲ့သည်ဟု ထိုအကျဉ်းသားများက ပြောဆိုခဲ့ကြသည်။ လွန်ခဲ့သော ဆယ်စုနှစ်တွင်မူ နိုင်ငံရေးနှင့် ပတ်သက်သော ဖမ်းဆီးချုပ်နှောင်မှုမျိုးကို ထိုဥပဒေအားသုံးစွဲ၍ဆောင်ရွက်ခြင်း မရှိခဲ့ပေ။

ဗီယက်နမ်နိုင်ငံ ရာဇသတ်ကြီး ဥပဒေ ပုဒ်မ(၈၈)

ရာဇသတ်ကြီးဥပဒေ ပုဒ်မ ၈၈ အရ အစိုးရကိုဆန့်ကျင်သော ဝါဒဖြန့်ချိမှုများကို တားမြစ်ထားသည်။ အစိုးရအပေါ် မည်သည့်ဝေဖန်မှုများကိုမဆို ထိုပုဒ်မနှင့် တရားစွဲနိုင်လောက်အောင်ပင် အဓိပ္ပာယ်ကို ကျယ်ပြန့်စွာ ဖွင့်ဆိုထားသည်။ အစိုးရကို ပြစ်တင်ဝေဖန်သူများ၊ မြေယာအရေးလှုပ်ရှားသူများ၊ ဘလော့ဂါများ၊ ဒီမိုကရေစီအရေးတက်ကြွလှုပ်ရှားသူများနှင့် လူ့အခွင့်အရေးစောင့်ရှောက်သူများကို ထောင်ထဲပို့သော ဥပဒေတစ်ခုဖြစ်ခဲ့သည်။ အစိုးရ၏ လာဘ်ပေးလာဘ်ယူမှုများ၊ သတ္တုမြိုင်းများကြောင့်ဖြစ်သော သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာဆိုးကျိုးများ၊ တောင်တရုတ်ပင်လယ်ပြင်ရှိ တရုတ်တို့၏လှုပ်ရှားမှုများကိုရေးသော ဘလော့ဂါများစွာမှာ ဖမ်းဆီးခံရပြီး ၅ နှစ်မှသည် ၁၅ နှစ်အထိ ထောင်ဒဏ်ချမှတ်ခြင်းခံကြရသည်။ ဗီယက်နမ်နိုင်ငံသည် တရုတ်နိုင်ငံပြီးလျှင် အင်တာနက်လိုင်းပေါ်တွင် တက်ကြွလှုံ့ဆော်သူအရေအတွက် ဒုတိယအများဆုံးကို အကျဉ်းချထားသောနိုင်ငံဖြစ်သည်။

နောက်ပိုင်းတွင် အရှေ့တောင်အာရှဒေသအတွင်း၌ နောက်ထပ်အတွေ့ရများသည့်ကိစ္စမှာ ကုမ္ပဏီများနှင့် လူပုဂ္ဂိုလ်များက အသရေဖျက်မှုဖြင့် တရားစွဲခြင်းဖြစ်သည်။ ယခင်ကမူ ထိုကဲ့သို့သော ပြောဆိုမှုများကို လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့် ခေါင်းစဉ်အောက်၌ အကာအကွယ်ပေးသော်လည်း မကြာသေးခင်ကာလများတွင်မူ ထိုသို့မဟုတ်တော့ပေ။ ဥပမာ - အင်ဒိုနီးရှားတွင် အမျိုးသမီးတစ်ဦးက ဆေးရုံ၏ဝန်ဆောင်မှု မကောင်းကြောင်းပြောဆိုသည်ကို ဆေးရုံက ထိုအမျိုးသမီးအား တရားစွဲခဲ့သည် (နောင်တွင်မူအမှုကိုပိတ်လိုက်သည်)။ တစ်ဖန် ဂျော်ဂျယာကာတာမြို့ အကြောင်းကို ကျောင်းသားတစ်ဦးက ဝေဖန်ပြောဆိုသည်ကို မြို့တော်က တရားစွဲခဲ့ရာ တရားလိုဘက်မှ အနိုင်ရခဲ့သည်။ ထိုင်းတွင် လူ့အခွင့်အရေးကာကွယ်စောင့်ရှောက်သူများကို ထိုင်း သတ္တုတွင်းကုမ္ပဏီတစ်ခုက လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုဖြင့် ပြန်၍တရားစွဲဆိုခဲ့ပြီး ထိုင်းသုတေသီတစ်ဦးက ၎င်း၏သုတေသနစာတမ်းတွင် သစ်သီးစည်သွပ်ဘူးစက်ရုံတစ်ရုံက ရွှေ့ပြောင်းလုပ်သားများအား ခေါင်းပုံဖြတ်နေပုံကြောင်း စွပ်စွဲရေးသားခဲ့သောကြောင့် ထိုသစ်သီးစည်သွပ်ဘူးစက်ရုံက တရားစွဲခဲ့သည်။

အစိုးရများသည် အသရေဖျက်မှုဟု ချေပကာ မိမိတို့အား ပြစ်တင်ဝေဖန်နေမှုများကို အသံတိတ်စေသည်။ ဥပမာ - စင်ကာပူနိုင်ငံ၏ သေဒဏ်အပြစ်ပေးခြင်းအကြောင်းကို စာအုပ်ရေးသားသော စာရေးဆရာတစ်ဦးကို စင်ကာပူအစိုးရက ရာဇဝတ်မှုအဖြစ် တရားစွဲခဲ့သည်။ ထိုစာအုပ်တွင် သေဒဏ်အပြစ်ပေးခဲ့သည့် တရားရုံးများမှ အချို့အမှုများမှာ လွတ်လပ်ပြီး တရားမျှတမှုမရှိဟု ရေးသားခဲ့သောကြောင့်ဖြစ်သည်။ ထိုစာရေးသူမှာ ၅ ပတ်ခန့် အချုပ်ခံခဲ့ရသည်။ အခြားဥပမာတစ်ခုမှာမူ ရိုဟင်ဂျာများအား ထိုင်းရေတပ်က မည်သို့ဆက်ဆံကြောင်းကို ရေးသား

သဖြင့် ထိုင်းသတင်းစာတစ်စောင်ဖြစ်သော ဖူးခက်တိုင်းမှ ဂျာနယ်လစ်နှစ်ဦးကို ထိုင်းတော်ဝင် ရေတပ်က တရားစွဲခဲ့သည်။ စင်ကာပူ၊ မလေးရှားနှင့် ထိုင်း အစရှိသော နိုင်ငံအများအပြားတွင် အသရေဖျက်မှုမှာ ထောင်ဒဏ်ကျသင့်နိုင်သော ရာဇဝတ်မှုအဖြစ်ယူဆသည်။ အများဆုံးမှာ ဒဏ်ငွေတပ်ခံရခြင်းသာရှိသော တရားမမှုများနှင့်မတူပေ။ ICCPR ၏ အထွေထွေမှတ်ချက် ၃၄ တွင် လူ့အခွင့်အရေးအဖွဲ့အစည်းများက အသရေဖျက်မှုဖြင့် တရားစွဲခြင်းကို ရွံ့လျက် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်များ နောက်မတွန့်သွားစေဘဲ အသရေဖျက်မှုများသည် တရားမရုံးများတွင်သာ စစ်ဆေးသင့်ကြောင်း အဆိုပြုထားသည်။ ထိုအဆိုမှာ ဖိလစ်ပိုင်တွင် ၂၀၁၂ ခုနှစ်တွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သော အမှုတစ်ခုကို တိုက်ရိုက်ရည်ညွှန်းနေသကဲ့သို့ရှိ၏။ နိုင်ငံရေးသမားတစ်ဦးကို ကြာခိုမှုဖြင့် အများက စွပ်စွဲနေကြချိန်တွင် ထိုအကြောင်းကို ရေးသားခဲ့သဖြင့် နှစ်နှစ်ခန့် ပြစ်ဒဏ်ချမှတ်ခံရသော ဂျာနယ်လစ်တစ်ဦးက ICCPR စာချုပ်အရ ဖွဲ့စည်းထားသော လူ့အခွင့်အရေးကော်မတီသို့ ၎င်း၏အမှုကို စစ်ဆေးရန် တင်ပြခဲ့သောအမှုဖြစ်သည်။

အသရေဖျက်မှုဥပဒေကို အစောပိုင်းတွင် စင်ကာပူ၌ နိုင်ငံရေးသမားများက မီဒီယာများကို တရားစွဲရန် အသုံးပြုခဲ့ကြသည်။ အချို့လူသိများသော အမှုများတွင် စင်ကာပူ၏ ဝန်ကြီးချုပ် လီကွမ်ယူက Far Eastern Economic Review နှင့် International Herald Tribune တို့ကဲ့သို့ နိုင်ငံတကာမီဒီယာများကို တရားစွဲခဲ့ခြင်းလည်း ပါဝင်သည်။ အမှုနှစ်ခုစလုံးတွင် လီကွမ်ယူက အနိုင်ရခဲ့သည်။ ထိုနည်းတူပင် ထိုင်းနိုင်ငံဝန်ကြီးချုပ် သက်ဆင်ရှင်နာဝပ်သည်လည်း လူ့အခွင့်အရေးစောင့်ရှောက်သူများကို တရားစွဲခဲ့ဖူးသည်။ အခြားသောစွပ်စွဲချက်များနှင့်အတူ အဂတိလိုက်စားသည်ဟူသော ဝေဖန်ချက်ကို သက်ဆင်ရှင်နာဝပ်က မကျေနပ်၍ဖြစ်သည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် အသရေဖျက်မှု၊ သူတစ်ထူးအကျိုးယုတ်စေရန် မီဒီယာမှရေးသား တင်ပြမှုနှင့် မမှန်စကားဖြင့် သိက္ခာကျစေမှုတို့အား တရားစွဲခြင်းမှာ ယခုအခါစီးပွားရေးလုပ်ငန်းကြီးများက မီဒီယာကို နှုတ်ပိတ်ရန်အတွက် သုံးသော လက်နက်များ ဖြစ်လာကြသည်။ ထိုကဲ့သို့သော အမှုမျိုးမှာလည်း တရားမနိုင်ပါက လျော်ကြေးငွေမြောက်မြားစွာ ပေးလျော်ရလေ့ရှိရာ မီဒီယာအဖွဲ့အစည်းတစ်ခုအဖို့ မွဲဆေးဖော်သကဲ့သို့သာ ဖြစ်သွားရတော့သည်။ ပြည်သူတို့က စီးပွားရေးလုပ်ငန်းများ၏ ဝန်ဆောင်မှုများ၊ လုပ်ဆောင်ချက်များနှင့်ပတ်သက်ပြီး မိမိအမြင်ကို ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်အား ပိတ်ပင်နိုင်သောကြောင့် ထိုသို့အသရေဖျက်မှုဖြင့် ကုမ္ပဏီများက တရားစွဲခြင်းမှာ စိုးရိမ်စရာကောင်းသည်။ ပြည်သူများအနေဖြင့် မိမိအမြင်ကိုပင် ထုတ်ပြောခွင့်မရှိအောင် ပိတ်ပင်ထားသကဲ့သို့ဖြစ်ခြင်းမှာ စားသုံးသူအခွင့်အရေးကို ချိုးဖောက်ခြင်းသာဖြစ်သည်။ ယခုအခန်း၏နောက်ဆုံးအပိုင်းတွင် မီဒီယာနှင့် လူ့အခွင့်အရေးတို့ မည်သို့ဆက်စပ်နေကြသည်ကို ဆွေးနွေးသွားပါမည်။

သဘောတရားရေးရာ ရှင်းလင်းချက်
အသရေဖျက်မှု၊ သူတစ်ထူးအကျိုးယုတ်စေရန် မီဒီယာမှရေးသားတင်ပြမှုနှင့် မမှန်စကားဖြင့်သိက္ခာကျစေမှု

သူတစ်ပါး၏ နာမည်ပျက်အောင် လီဆယ်ပြီးပြောဆိုတင်ပြခြင်းကို အသရေဖျက်ခြင်းဟု ခေါ်သည်။ အရေးကြီးသည်မှာ လူတိုင်းတွင် မိမိ၏ဂုဏ်သိက္ခာနှင့် နာမည်ကို မမှန်စကားဖြင့် မထိပါးနိုင်အောင် အကာအကွယ်ရယူခွင့်ရှိရမည်။ ထိုအခွင့်အရေးမှာ UDHR အပိုဒ် ၁၂ နှင့် ICCPR အပိုဒ် ၁၇ ပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်များအရ ခံစားပိုင်ခွင့်ရှိသော လူ့အခွင့်အရေးဖြစ်သည်။ အချို့နေရာများတွင်မူ နှုတ်ထွက်စကားဖြင့် အသရေဖျက်ခြင်းကို slander ဟုခေါ်ပြီး စာဖြင့်ရေးသားခြင်းကို libel ဟုခေါ်သည်။

၁၅.၆ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် မီဒီယာ

လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောကြားခွင့်၏ အခြေခံအုတ်မြစ်တစ်ခုမှာ စာပေလွတ်လပ်ခွင့် ယေဘုယျအားဖြင့် သိထားကြသော မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့်ပင်ဖြစ်သည်။ ယခုရည်ညွှန်းလိုသော လွတ်လပ်ခွင့်မှာ UDHR နှင့် ICCPR အပိုဒ် ၁၉ ပါ လူတစ်ဦးချင်းစီ၏ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်အား အကာအကွယ်ပေးသောလူ့အခွင့်အရေးနှင့်ကွာခြားသည်။ မီဒီယာဟုဆိုရာတွင် ဥပမာ - မဂ္ဂဇင်း၊ ဝက်ဘ်ဆိုက်တို့အား ရည်ညွှန်းပြီး လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးတစ်ယောက်ကို ဆိုလိုသည်မဟုတ်ပါ။ သို့ရာတွင် ထိုဖော်ပြပါ လူ့အခွင့်အရေးနှစ်မျိုးစလုံးမှာ တစ်ခုကိုတစ်ခု အပြန်အလှန် အားပြည့်ပေးနေကြသည်။ လွတ်လပ်သော မီဒီယာမှာ လူ့အခွင့်အရေးကို ကိုင်စွဲသော လူ့အဖွဲ့အစည်းဖြစ်ရန်အတွက် လိုအပ်သည်။ မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့်ကို ချိုးဖောက်သောအခါ ဂျာနယ်လစ်များ၊ ဘလော့ဂါများ၊ စာဖတ်သူများနှင့်တကွ အခြားသူများ၏လူ့အခွင့်အရေးကို ချိုးဖောက်ခြင်းများနှင့် ဆက်စပ်နေမည်မှာ မှန်ကန်၍ဖြစ်၏။ မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့်သည် ဂျာနယ်လစ်နှင့် မီဒီယာတိုက်ပိုင်ရှင်တို့၏ လူ့အခွင့်အရေးနှင့်လည်းပတ်သက်နေပြီး ခိုင်လုံသောသတင်းအချက်အလက်များ ရပိုင်ခွင့်ရှိသော အများပြည်သူ၏ အခွင့်အရေးအပေါ်တွင်လည်း သက်ရောက်မှုရှိသည်။ ကုလသမဂ္ဂတွင် လွန်ခဲ့သော ဆယ်စုနှစ်များအတွင်း အခက်အခဲများစွာကြုံခဲ့ရသော စာနယ်ဇင်းလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် မီဒီယာဆိုရာ လူ့အခွင့်အရေးများကို ရရှိအောင်ကြိုးပမ်းမှုများမှာ အငြင်းပွားစရာများ ပါဝင်နေသည်ဟု ယူဆခဲ့ကြသည်။ နိုင်ငံအများစုသည် မီဒီယာကို ကန့်သတ်နိုင်ရန် မိမိတို့ပါဝါကို ထိန်းထားလိုကြသည်။ သို့ဖြစ်ရာ သဘောတူညီချက်များနှင့် စာချုပ်များပေါ်ပေါက်လာအောင် ကြိုးစားခြင်း၏ ရလဒ်မှာ အရာမထင်ခဲ့ရာ ဥပဒေကဲ့သို့ အာဏာတည်သည့် စာချုပ်များအဖြစ်သို့ မရောက်ခဲ့ရပေ။ သို့တိုင်အောင် မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့်မှာ ကောင်းစွာလည်ပတ်နေသော ဒီမိုကရေစီစနစ်တစ်ခု၏ အသက်သွေးကြောဖြစ်သည်ဟု ယူဆကြပါသည်။

အာဏာရှင်များ၊ အလုပ်မဖြစ်သော ဒီမိုကရေစီများနှင့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ ရှိလျှင် အပြင်းထန်ဆုံးတုံ့ပြန်တတ်သည်မှာ မီဒီယာဖြစ်၏။ မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့်မှာ လစ်ဘရယ် ဒီမိုကရေစီ ဖွံ့ဖြိုးလာရေးအတွက် လွန်စွာအရေးကြီးသည်။ လူ့အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုအနေဖြင့် မီဒီယာသည် ပြည်သူကိုသတင်းပေးခြင်း၊ ပြည်သူလူထု၏အမြင်ကို ပုံသွင်းခြင်း၊ အစိုးရက အာဏာကို အလွဲသုံးခြင်းရှိမရှိ စောင့်ကြည့်အကဲခတ်နေခြင်း အစရှိသည့်လုပ်ငန်းများကို ဆောင်ရွက်နေဦးမည်ပင်။ တစ်ခါတစ်ရံတွင် မီဒီယာကို စတုတ္ထမဏ္ဍိုင်ဟုခေါ်ကြသည်။ မီဒီယာက လုပ်သင့်သည်မှာ နိုင်ငံတော်၏ဥပဒေပြုရေး၊ အုပ်ချုပ်ရေးနှင့် တရားစီရင်ရေးမဏ္ဍိုင်ကြီးသုံးရပ်ကို စောင့်ကြည့်နေရမည်။ မီဒီယာသည် စီးပွားရေး၊ ဖွံ့ဖြိုးရေးနှင့် နိုင်ငံရေးအပြောင်းအလဲများအား ပြည်သူကြား၌ မည်သို့ရှုမြင်နေကြသည်များကိုလည်း အများသိအောင် တင်ပြပေးကြရမည်။ မီဒီယာ၏ ထိုလုပ်ငန်းများ အားလုံးဆောင်ရွက်နေပုံသည် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံတွင် လူ့အခွင့်အရေးမည်မျှရှိသည် ဆိုသည့်အချက်နှင့် တိုက်ရိုက်ဆက်စပ်နေသည်။ မီဒီယာက လူ့အဖွဲ့အစည်းအကြောင်းကို ပို၍ ထိရောက်စွာ တင်ပြနိုင်လေလေ၊ လူ့အခွင့်အရေးစံချိန်များကို တိုးတက်လာအောင်လုပ်ရန် အခွင့်အရေး ပိုရလေလေဖြစ်သည်။

ထိုလွတ်လပ်ခွင့်မှာ ခေတ်နှင့်အညီအပြေးလိုက်ရသော လူ့အခွင့်အရေးလည်းဖြစ်သည်။

ဒစ်ဂျစ်တယ်နည်းပညာ ဖွံ့ဖြိုးလာခြင်း၊ လူမှုကွန်ရက်မီဒီယာများ ထွန်းကားလာခြင်းနှင့် လက်ကိုင် ဖုန်းများ၏ နည်းပညာကို လူအများ ကျယ်ပြန့်စွာသုံးစွဲလာနိုင်ခြင်း အစရှိသည့် မီဒီယာလောကတွင် ကြီးမားသောအပြောင်းအလဲကြီးများ ဖြစ်ပေါ်နေသောကြောင့်ပင်ဖြစ်သည်။ ယနေ့အခါ လူတိုင်း သည် သတင်းအချက်အလက်များကို ဝက်ဘ်ဆိုက်ပေါ် တင်နိုင်သည်။ မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့်မှာ ဂျာနယ်လစ်များနှင့် မီဒီယာတိုက်ပိုင်ရှင်များအတွက်သာ မဟုတ်ပေ။ လူတိုင်းနှင့် သက်ဆိုင်သလို ဖြစ်လာသည်။ မီဒီယာပုံစံသစ်များတွင် ဖြစ်ပေါ်နေသော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများ သတင်း အချက်အလက် လွတ်လပ်ခွင့်ဥပဒေနှင့် ထိုဥပဒေများက ဒီမိုကရက်တစ် လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွက် အဘယ်မျှအရေးကြီးကြောင်းကို မဖော်ပြမီ အောက်ဖော်ပြပါအပိုင်းတွင် အရှေ့တောင်အာရှရှိ မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့်သမိုင်းနှင့် ဆင်ဆာစနစ်များအကြောင်းကို ဖော်ပြသွားမည်ဖြစ်သည်။

၁၅.၆.၁ အရှေ့တောင်အာရှရှိ သမားရိုးကျ မီဒီယာ

သမားရိုးကျမီဒီယာတွင် လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွက် အရေးကြီးသောတာဝန်များကို ထမ်းဆောင်နေကြသည့် သတင်းစာ၊ ရေဒီယိုနှင့် ရုပ်မြင်သံကြားတို့ ပါဝင်ကြသည်။ အများပြည်သူအတွက် မီဒီယာများသည် သတင်းအချက်အလက်များကိုဖြန့်ချိရန်နှင့် အစိုးရကို စောင့်ကြည့်အကဲဖြတ်ရန် အထူးထိရောက်သည်။ သို့ရာတွင် အင်တာနက်ပေါ်လာသောအခါ လူမှုကွန်ရက်မီဒီယာနှင့် စမတ်ဖုန်းများ ခေတ်စားလာသည်နှင့်အတူ သမားရိုးကျမီဒီယာတို့၏ အချို့အခန်းကဏ္ဍများ မှိန်လာကြ၏။ သို့ရာတွင် သမားရိုးကျမီဒီယာများ၏အရေးပါမှုမှာ ဆက်လက်တည်ရှိနေဦးမည်ဖြစ်သည်။ အထူးသဖြင့် အရှေ့တောင်အာရှတွင် အစိုးရ၏လုပ်ငန်းတာဝန်များအားစောင့်ကြည့်သည့် အရေးကြီးသည့်အလုပ်ကို မီဒီယာများက ခေတ်အဆက်ဆက် ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသည်။

နိုင်ငံပေါင်းများစွာတွင် ပထမဆုံးထွက်ပေါ်လာသော မီဒီယာအမျိုးအစားမှာ သတင်းစာများဖြစ်ကြပြီး မူလတွင် သင်္ဘောကုန်တင်ကုန်ချသတင်းများနှင့် အခြားစီးပွားရေးသတင်းများဖြင့် စတင်လေ့ရှိကြပြီး နိုင်ငံရေးတွင် ပါဝင်ပတ်သက်မည်ဟူသော ရည်မှန်းချက်ဖြင့် မဟုတ်ကြပါ။ ဥပမာ - Straits Times သတင်းစာကြီးသည် ပင်လယ်ရေလက်ကြားထဲသို့ သင်္ဘောများ မည်သည့်အချိန်ဝင်ရောက်လာမည်ကိုသိရှိရန် ထုတ်ဝေခဲ့သောသတင်းစာဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် အချို့သော မီဒီယာများမှာ နိုင်ငံရေးသတင်းစာလုံးလုံးဖြစ်ခဲ့ကြပြီး နိုင်ငံ၏လွတ်လပ်ရေးတိုက်ပွဲတွင် ပါဝင်ခဲ့ကြသည်။ ဥပမာ - အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံသတင်းစာများနှင့် ရေဒီယိုတို့သည် လွတ်လပ်ရေးတိုက်ပွဲဝင် မီဒီယာများဖြစ်ခဲ့ကြပြီး အချို့မီဒီယာများကမူ နိုင်ငံရေးကိစ္စတွင် ပါဝင်ငြင်းခုံခြင်း မရှိခဲ့ကြပေ။ မီဒီယာ၏ဖွံ့ဖြိုးရေးသည် နိုင်ငံဖွံ့ဖြိုးရေး၏ အရေးကြီးသောအစိတ်အပိုင်းတစ်ရပ်ဟု ယူဆထားကြရာ UN နှင့် UNESCO တို့အနေဖြင့် မီဒီယာဖွံ့ဖြိုးရေးတွင် အကူအညီပေးရေးအစီအစဉ်များ ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသည်။ တိုင်းပြည်တစ်ခုတွင် အမျိုးသားမီဒီယာ၏ အားကောင်းမောင်းသန်ဖြစ်ရေး အရေးကြီးပုံကို ယုံကြည်ထားသောကြောင့်လည်း ထိုသို့ကူညီထောက်ပံ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ၁၉၈၀ ကျော်နှင့် ၁၉၉၀ ကျော်ကာလများတွင် မီဒီယာကိုလိုနီနယ်ချဲ့များရှိလာမည့်အရေးကို တွေးပူခဲ့ကြသည်။ အနောက်မီဒီယာများ၏အင်အားက ကမ္ဘာအရပ်ရပ်ရှိ ပြည်သူများ၏အမြင်နှင့် တန်ဖိုးထားပုံများအပေါ် လွှမ်းမိုးချုပ်ကိုင်သွားနိုင်တော့မည်ကို စိုးရိမ်ခဲ့ကြခြင်းဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်ရာ အမျိုးသား မီဒီယာများထွန်းကားရေးနှင့် အမျိုးသားမီဒီယာအစီအစဉ်များကိုကြည့်ရှုသူများ ရရှိစေနိုင်ရေးဆီသို့

ထိုကာလများတွင် ဦးတည်ခဲ့ကြသည်။ ထိုအချိန်က နိုင်ငံခြားယဉ်ကျေးမှုတန်ဖိုးများ - အထူးသဖြင့် လိင်မှုဆိုင်ရာအယူအဆများနှင့် တစ်ကိုယ်ရေ တစ်ကာယ တသီးတခြားဆန်သော ဓလေ့များကို ခြိမ်းခြောက်မှုဟု ယူဆခဲ့ကြသည်။ အစိုးရများသည် တိုင်းပြည်တွင် အမေရိကန်ရုပ်သံကြည့် ပရိသတ်များတိုးလာသဖြင့် အမေရိကန်ရုပ်ရှင်များထဲတွင် လူတိုင်းကားအကောင်းစားများ၊ အိမ် အကောင်းစားများပိုင်ဆိုင်နေကြသည်ကို ပြသသောကြောင့် မိမိတို့ပြည်သူများအားကျပြီး စားသုံးသူ ပဓာနဝါဒများ မြင့်တက်လာခြင်းဖြစ်လာမည်ကို အစိုးရကြီးခဲ့ကြသည်။ မိဘများကမူ သားသမီး များ အနောက်တိုင်းဂီတအားနားထောင်ခြင်းကို အားမပေးခဲ့ကြပါ။ ထိုအရာများထက် အစိုးရက ပို၍စိုးရိမ်သည်မှာ နိုင်ငံခြားမီဒီယာများမှ နိုင်ငံရေးသတင်းများက ပြည်သူများအပေါ် ဩဇာ ပညာင်းသွားပြီး မိမိတို့၏အစိုးရများအပေါ် သပိတ်မှောက်ခြင်း၊ ဒီမိုကရေစီကို ပို၍တောင်းဆို ခြင်းများ ရှိလာမည်ကိုပင် ဖြစ်သည်။ မြန်မာ၊ ဗီယက်နမ်နှင့် စင်ကာပူတို့ကဲ့သို့သော နိုင်ငံများတွင် နိုင်ငံခြားမီဒီယာများကို တင်းကျပ်စွာ ထိန်းချုပ်ခဲ့ခြင်းဖြင့် တုံ့ပြန်ခဲ့ကြသည်။ ဤသို့ နိုင်ငံခြား မီဒီယာကို ဆက်ဆံသည်မှာ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများ ချည်းသက်သက်မဟုတ်ပါ။ ထိုအချိန်က ကမ္ဘာပေါ်ရှိ နိုင်ငံအများစုမှာ တက်ကြွစွာပင် ဆင်ဆာဖြတ်လေ့ရှိသော နိုင်ငံများဖြစ်နေခဲ့ခြင်း ကြောင့်ပင်ဖြစ်သည်။ လွတ်လပ်ရေးရပြီးသောအခါတွင် အရှေ့တောင်အာရှမှ သမားရိုးကျ မီဒီယာ များသည် အစိုးရပိုင် သို့မဟုတ် အာဏာရပါတီနှင့် တစ်ဖက်တည်းတွင် ရပ်သူများဖြစ်လာကြသည်။ စင်ကာပူ၊ မလေးရှား၊ လာအို၊ ဗီယက်နမ်နှင့် ကမ္ဘောဒီးယားတို့မှ နာမည်ကျော်သတင်းစာကြီးများနှင့် ရုပ်သံလိုင်းများသည် မိမိတို့အစိုးရကို လိုလားသူများဖြစ်လာကြသည်။ အတိုက်အခံ သို့မဟုတ် ဝေဖန်တတ်သော မီဒီယာများသည် နေရာမရခြင်း၊ ပိတ်ပြစ်ခံရခြင်း၊ တိုင်းပြည်ပြင်ပသို့ ရောက်သွား အောင် မောင်းထုတ်ခံရခြင်းများ ကြုံတွေ့ကြရသည်။ သမားရိုးကျ မီဒီယာများကမူ အစိုးရကို စောင့်ကြည့်အကဲခတ်သည့်နေရာတွင် အားကိုးရလောက်သူများမဖြစ်ခဲ့ကြပေ။ အကြောင်းရင်းကို ရှေ့တွင် ဆက်လက်ဖော်ပြသွားပါမည်။ ဇယား ၁၅. ၂ တွင် ဖော်ပြထားသည့်အတိုင်း အရှေ့တောင် အာရှ၏ မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့်မှာ သမိုင်းကြောင်းမကောင်းလှပေ။ မည်သည့်နိုင်ငံကမျှ မီဒီယာ များကို အပြည့်အဝလွတ်လပ်ခွင့်ပေးသည်ဟူ၍မရှိဘဲ လွတ်လပ်ခွင့်အမြင့်ဆုံးဟု ဒေသတွင်း၌ သတ်မှတ်ခံရသော နိုင်ငံများပင်လျှင် နိုင်ငံတကာနှင့်ယှဉ်ပြီး အဆင့်အတန်းသတ်မှတ်သောအခါ အောက်ခြေသို့ဆင်းရသည်သာ ဖြစ်သည်။

ဇယား ၁၅.၃ မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့်အဆင့်အတန်းသတ်မှတ်ခြင်း

နယ်စည်းမခြား သတင်းထောက်များအဖွဲ့မှ ပြုစုသော မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့် အဆင့် အတန်း (နိုင်ငံပေါင်း ၁၈၀ ပါဝင်) *	Freedom House အဖွဲ့မှပြုစုသော မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့် အဆင့်အတန်း (နိုင်ငံပေါင်း ၁၀၀ ပါဝင်) **
၉၉။ အရှေ့တီမော	၃၅။ အရှေ့တီမော (တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းလွတ်လပ်)
၁၂၈။ ကမ္ဘောဒီးယား	၄၄။ ဖိလစ်ပိုင် (တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းလွတ်လပ်)
၁၃၀။ အင်ဒိုနီးရှား	၄၉။ အင်ဒိုနီးရှား (တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းလွတ်လပ်)
၁၃၆။ ထိုင်း	၆၇။ မလေးရှား (မလွတ်လပ်ပါ)
၁၃၈။ ဖိလစ်ပိုင်	၆၇။ စင်ကာပူ (မလွတ်လပ်ပါ)

နယ်စည်းမခြား သတင်းထောက်များအဖွဲ့မှ ပြုစုသော မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့် အဆင့် အတန်း (နိုင်ငံပေါင်း ၁၈၀ ပါဝင်) *	Freedom House အဖွဲ့မှပြုစုသော မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့် အဆင့်အတန်း (နိုင်ငံပေါင်း ၁၀၀ ပါဝင်) **
၁၄၃။ မြန်မာ	၆၉။ ကမ္ဘောဒီးယား (မလွတ်လပ်ပါ)
၁၄၆။ မလေးရှား	၇၃။ မြန်မာ (မလွတ်လပ်ပါ)
၁၅၄။ စင်ကာပူ	၇၆။ ဘရူနိုင်း (မလွတ်လပ်ပါ)
၁၅၅။ ဘရူနိုင်း	၇၇။ ထိုင်း (မလွတ်လပ်ပါ)
၁၇၃။ လာအို	၇၇။ လာအို (မလွတ်လပ်ပါ)
၁၇၅။ ဗီယက်နမ်	၈၅။ ဗီယက်နမ် (မလွတ်လပ်ပါ)

* နယ်စည်းမခြားသတင်းထောက်များအဖွဲ့မှပြုစုသော မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့်အဆင့်အတန်း ထုတ်ပြန်ချက်က ဂျာနယ်လစ်များနှင့် အွန်လိုင်းမီဒီယာများရရှိသည့် လွတ်လပ်စွာရေးသားတင်ပြခွင့်ကို အခြေခံလေ့လာသည်။ နှစ်စဉ် စာနယ်ဇင်းလွတ်လပ်မှုဆိုင်ရာ မေးခွန်းများကို ကျွမ်းကျင်သူများထံ ပေးပို့မေးမြန်းသည်။

** Freedom House အဖွဲ့မှပြုစုသော မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့် အဆင့်အတန်းထုတ်ပြန်ချက်က ပါဝင်သော နိုင်ငံများအကြောင်းကို ဥပဒေရေးရာများမှသည် နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးအထိ ပါဝင်သော ညွှန်းကိန်းများအပေါ် အခြေခံကာ သုံးသပ်ပြီး ထုတ်ပြန်သော အစီရင်ခံစာဖြစ်သည်။ နိုင်ငံများကိုတန်းစီ အမှတ်ပေးရာတွင် (၀-လုံးဝလွတ်လပ်သည်) ဟူသော အဆင့်မှာ ၁၀၀ (လုံးဝ မလွတ်လပ်ပါ)ဟူသော အဆင့်အထိ သတ်မှတ်ထားသည်။ အမှတ်အလိုက်အုပ်စုသုံးခုခွဲထားရာ (၀-၃၀)အတွင်း ရရှိသူများကို (လွတ်လပ်သည်)၊ (၃၁-၆၀) ကို (တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းလွတ်လပ်) နှင့် (၆၁-၁၀၀)ကို (မလွတ်လပ်ပါ)ဟု သတ်မှတ်ထားသည်။

၁၅.၆.၂ အရှေ့တောင်အာရှရှိ သမားရိုးကျ မီဒီယာများ ဆင်နာဖြတ်ခံရခြင်း

အရှေ့တောင်အာရှတွင် အစိုးရအားမျက်နှာလိုမျက်နှာရ သတင်းစာများကို အတွေ့ရများခြင်းမှာ အကြောင်းရင်းသုံးခုရှိနိုင်သည်။ နံပါတ်တစ် - ရှေးရှေးကပင် အရှေ့တောင်အာရှ၏ မီဒီယာများစွာမှာ ပြည်သူပိုင်ဖြစ်ခဲ့ကြဖူးသည်။ လွတ်လပ်ရေးရပြီးသောအခါတွင်လည်း ရုပ်မြင်သံကြားထုတ်လွှင့်ရေးစခန်းများကို တည်ထောင်ခဲ့သူများဖြစ်ခဲ့ကြပြီး ပြည်သူပိုင်မဟုတ်သော ရုပ်သံများကို အကန့်အသတ်ဖြင့်သာခွင့်ပြုခြင်း သို့မဟုတ် လုံးဝပိတ်ပင်ခြင်းတို့ကို ပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ မကြာသေးခင် ဆယ်စုနှစ်များသို့ရောက်မှသာ ပုဂ္ဂလိကပိုင် ရုပ်သံမီဒီယာများကို ခွင့်ပြုခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ နံပါတ်နှစ် သတင်းစာများစွာသည် လွတ်လပ်ရေးရပြီးနောက်နိုင်ငံများကို ကိုယ့်မင်းကိုယ့်ချင်း ပြန်မတည်ရသေးခင်အချိန်ထက်စောပြီး တည်ထောင်ခဲ့သော်လည်း လွတ်လပ်ပြီးခေတ်အစိုးရကိုဝေဖန်ပါက ပြင်းထန်သော အပြစ်ဒဏ်များရရှိခဲ့ကြသည်။ အချို့မှာ အတင်းအကျပ်အပိတ်ခံခဲ့ကြသည်အထိဖြစ်သည်။ နည်းပညာမှာလည်း ထိုအချိန်က အကန့်အသတ်ရှိသောကြောင့် မီဒီယာများတွင် တယ်လီဗေးရှင်း၊ ရေဒီယို၊ သတင်းစာ၊ မဂ္ဂဇင်းနှင့် စာအုပ်များအပါအဝင် ပုံနှိပ်

မိဒီယာများသာရှိခဲ့သည်။ ပို၍ဆင်းရဲနွမ်းပါးသော လူတန်းစားများအတွက်မူ ပုံနှိပ်မိဒီယာသာ ဖြစ်ပြီး ရေဒီယိုကို အတိုင်းအတာတစ်ခုအထိသာ သုံးနိုင်ကြသည်။ ရေဒီယိုနှင့်ရုပ်မြင်သံကြား ထုတ်လွှင့်ရေးစခန်းများမှာလည်း မြို့ပြတွင်သာရှိရာ ၁၉၇၀ ကျော်ကာလများအထိ အရှေ့တောင် အာရှရှိ နေရာအတော်များများမှာ လျှပ်စစ်မီးမရရှိခဲ့ကြသောကြောင့် ကျေးလက်ပြည်သူတို့အတွက် ထိုမိဒီယာများကို လက်လှမ်းမီရန် ခက်ခဲခဲ့သည်။ အစိုးရမှလွဲ၍ အခြားသူများထံတွင်လည်း ရုပ်သံ လွှင့်ငှာနည်းများကို တည်ထောင်နိုင်သည့်အရင်းအနှီးမရှိပေ။

အရှေ့တောင်အာရှ မိဒီယာများ၏ လွတ်လပ်ခွင့်မှာ အများအားဖြင့် ဆင်ဆာကြောင့် အကန့်အသတ်ခံခဲ့ရသည်။ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံအားလုံးတွင် မိဒီယာဆင်ဆာဥပဒေများ ရှိကြ သည်။ ထိုဥပဒေများအရ သတင်းစာများ၏ အပြစ်ရှိနိုင်သောလုပ်ရပ်ကို ကျယ်ပြန့်စွာ အဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ဆိုထားရာ အစိုးရကိုဆန့်ကျင်သော မည်သည့်အမြင်မျိုးကိုမဆို ဒဏ်ငွေတပ်နိုင်အောင် ထိရောက်သည်ဖြစ်သည်။ ဥပမာ - အထက်တွင်ဖော်ပြခဲ့သည့်မလေးရှားနိုင်ငံမှ အစိုးရကို အကြည်ညိုပျက်စေမှုဥပဒေ၊ ဗီယက်နမ်ရှိ ပုဒ်မ ၈၈ တို့မှာ အသရေဖျက်မှုကို ရာဇဝတ်မှုအဖြစ် ကိုင်တွယ်သည့်ဥပဒေများဖြစ်ကြသည်။ မြန်မာနိုင်ငံတွင်မူ မိဒီယာထိန်းချုပ်မှုမှာပို၍ပင် တင်းကျပ် ခဲ့သေးသည်။ ယခင်က မြန်မာစာနယ်ဇင်းများမှာ ပုံနှိပ်ဖြန့်ချိခြင်းမပြုမီ ဆင်ဆာဘုတ်ထံသို့ အစစ် ဆေးခံခဲ့ကြရပြီး ဆင်ဆာဘုတ်ကခွင့်ပြုမှသာ ထုတ်ဝေခွင့်ကိုရသည်။ ထိုသို့ဆင်ဆာကို ဖြတ်သန်း ရပြီး ဘုတ်အဖွဲ့ကစစ်ဆေးရန် ရက်အနည်းငယ်အချိန်ယူသောကြောင့် နေ့စဉ်သတင်းစာများကို ထုတ်ဝေရန်မဖြစ်နိုင်ခဲ့ပါ။ ထို့ကြောင့် သတင်းစာများသည် ဂျာနယ်အသွင်ဖြင့် တစ်ပတ်လျှင် တစ်ကြိမ်ထုတ်များသာဖြစ်ခဲ့ကြသည်။ ထိုကဲ့သို့သော ဆင်ဆာစနစ် လက်အောက်တွင် မည်သည့် သတင်းအချက်အလက်မဆို ဖြတ်တောက်ခံရနိုင်သည်။ ဥပမာ - ဟယ်လာရီကလင်တန်နှင့် ကွန်ဒို လီဇာရိုက်စ်တို့၏ သတင်းများမှာ မကြာခဏ ဆင်ဆာအဖြစ်ခံရလေ့ရှိသည်။ အဘယ်ကြောင့် ဆိုသော် ထိုသတင်းများမှာ အင်အားကြီးသော အရှိန်အဝါရှိသော အမျိုးသမီးများအဖြစ် ရေးသား ကြလေ့ရှိရာ မြန်မာအတိုက်အခံခေါင်းဆောင်ဖြစ်ခဲ့သော ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်ကို သွယ်ဝိုက် ထောက်ခံခြင်းဖြစ်သည်ဟု ယူဆသောကြောင့်ဖြစ်သည်။

ဤဒေသတွင်း၌ ဂျာနယ်လစ်များစွာသည် မိမိအယူအဆကို ထုတ်ဖော်တင်ပြမိသဖြင့် အကျဉ်းကျခံခဲ့ရကြသည်။ ၂၀၁၅ ခုနှစ် ကမ္ဘာတစ်လွှား၌ ဂျာနယ်လစ် ၂၀၀ ခန့် ထောင်ထဲတွင် ရှိနေခဲ့ရာ ၎င်းတို့အနက် ၁၁ ဦးမှာ အရှေ့တောင်အာရှ (မြန်မာ၊ ဗီယက်နမ်နှင့် ထိုင်း)မှ ဖြစ်ကြ သည်။ တစ်နည်းအားဖြင့် ဆင်ဆာစနစ်က ထိရောက်ခဲ့သည်မှာ အချို့ဂျာနယ်လစ်များအနေနှင့် ဘဝနှင့်ရင်းကာ မိမိတို့အလုပ်ပြုတ်ခံလျက် အစိုးရကိုဆန့်ကျင်သော နိုင်ငံရေးအရအကဲဆတ်သော ကိစ္စများကို ဝင်မပါလိုကြတော့ခြင်းကြောင့်လည်း ဖြစ်သည်။ မိမိတို့ရေးသားသောသတင်းကြောင့် မိမိနှင့်တကွ သတင်းစာတိုက်အပေါ်တွင်ပါ ဆိုးရွာသော အကျိုးဆက်များ ဖြစ်လာနိုင်ခြေကြောင့် လည်း ဖြစ်သည်။ အစိုးရသည် သတင်းတစ်ပုဒ်ကို ပုံနှိပ်ဖြန့်ချိပြီးသည့်အဆင့်တွင်ပင် လိုက်လံ အပြစ်ပေးနိုင်သေးသည်။ ထိုအခါ စာရေးသူတို့မှာ ဒဏ်ငွေပေးရခြင်း၊ ထောင်ဒဏ်ကျခံရခြင်းတို့ ခံစားရသည်။ ထိုအခြေအနေတွင် စာများကို ရေးသားထုတ်ဝေခြင်းမပြုမီ မိမိဘာသာ စိတ်ထဲ တွင်ပင် ဆင်ဆာဖြတ်ချလိုက်တော့သည်။ ထိုသို့ မိမိကိုယ်တိုင်ဆင်ဆာဖြတ်ခြင်းအား ဤဒေသ တစ်ခုလုံး၏ မိဒီယာများတွင် တွေ့ရသည်။

မိမိကိုယ်တိုင် ဆင်ဆာဖြတ်ခြင်း
ဂျာနယ်လစ်တစ်ဦးသည် အစိုးရက မကြည်ဖြူသဖြင့် မိမိနှင့်လုပ်ငန်းခွင်အား ဖိအားပေးလာမည်ကို ကြောက်ရွံ့သဖြင့် မိမိရေးသားထားသည်များကို မိမိကိုယ်တိုင်ဆင်ဆာဖြတ်ရန် ရွေးချယ်လိုက်ခြင်းကို ခေါ်သည်။

မီဒီယာ လွတ်လပ်ခွင့်မှာ ခြိမ်းခြောက်ခံရခြင်း၊ ကြိမ်းမောင်း၍လန့်ဖျပ်အောင် အလုပ်ခံရခြင်းတို့ကြောင့် အကန့်အသတ်ရှိနိုင်သည်။ အချို့နိုင်ငံများတွင် ဂျာနယ်လစ်ဖြစ်ရခြင်းကပင် အန္တရာယ်များလှသောအလုပ်ဖြစ်သည်။ မီဒီယာသမားတိုင်း သေဆုံးရသည့်ကိစ္စအားလုံးမှာ ခြိမ်းခြောက်ထိပါးခံရခြင်းများကြောင့်မဟုတ်သော်လည်း သေဆုံးသူများစွာမှာ လာဘ်ပေးလာဘ်ယူမှုများနှင့် အစိုးရ၏အာဏာအလွဲသုံးမှုများကိုရေးသားသော ဂျာနယ်လစ်များဖြစ်နေကြသည်။ တစ်ခါတစ်ရံတွင် ခြိမ်းခြောက်ထိပါးခြင်းများသည် အစိုးရတပ်မဟုတ်သော လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များနှင့် ပုဂ္ဂလိက လုံခြုံရေးတပ်များထံမှ ဖြစ်နေကြသည်။ ထို့ပြင် ဂျာနယ်လစ်များမှာ လက်နက်ကိုင်ပဋိပက္ခထဲတွင် သတင်းယူနေရင်း အသတ်ခံရခြင်းဖြစ်သည်။ အရှေ့တောင်အာရှတွင် ဖိလစ်ပိုင်မှာ သတင်းထောက်များအတွက် အန္တရာယ်အများဆုံးနိုင်ငံတစ်ခုအဖြစ် သတ်မှတ်ခံရသည်။ ၂၀၁၅ ခုနှစ်တွင် ဖိလစ်ပိုင်၌ ခုနှစ်ဦးသေဆုံးခဲ့ပြီး မာဂွင်ဒါနို အစုလိုက်အပြုံလိုက်လူသတ်မှုတွင် ဂျာနယ်လစ် ၃၄ ဦး အသတ်ခံခဲ့ရသည်။ ကမ္ဘာပေါ်တွင် ဂျာနယ်လစ်အများဆုံးတစ်နေရာတည်း အစုလိုက်အပြုံလိုက် အသတ်ခံရသောအမှုဖြစ်ခဲ့သည်။ ထိုသို့ခြိမ်းခြောက်ရန်ပြုခြင်းများကြောင့် အဂတိလိုက်စားမှုများနှင့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်ခံရမှုများကို မီဒီယာများကို မတို့ရဲအောင် တားမြစ်သကဲ့သို့ဖြစ်ရာ ဤအခြေအနေမှာ ဒီမိုကရေစီအသွင်းကူးပြောင်းမှုကို အဟန့်အတားဖြစ်စေသည်။

သာဓက

မာဂွင်ဒါနို အစုလိုက်အပြုံလိုက်လူသတ်မှု

၂၀၀၉ ခုနှစ်တွင် အမ်ပါတွမ်ဟု အမည်တွင်သော ဖိလစ်ပိုင်မှ မြို့ကလေးတစ်မြို့တွင် မြို့တော်ဝန် ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပရန် စီစဉ်နေသောကာလ၌ ရွေးကောက်ပွဲတွင် ဝင်ရောက်ယှဉ်ပြိုင်မည့်သူ တစ်ဦးက ဂျာနယ်လစ်များနှင့် ၎င်းအားထောက်ခံသူများအား ရွေးကောက်ပွဲတွင်ပါဝင်ရန် မှတ်ပုံတင်ရေးအတွက် မြို့သို့တက်မည့် လမ်းခရီးတွင် လိုက်ပါနိုင်ကြရန် ဖိတ်ခေါ်ခဲ့သည်။ လမ်းသို့ ရောက်သောအခါ ထိုဂျာနယ်လစ်များ၊ ရွေးနေများနှင့် မြို့တော်ဝန်လောင်း၏ မိသားစုဝင်များ လိုက်ပါစီးနင်းလာသော မှတ်ပုံတင်ရန်သွားမည့်ကားတန်းကို လက်နက်ကိုင်များက တားဆီးလိုက်သည်။ ထိုသူတို့မှာ ရွေးကောက်ခံပုဂ္ဂိုလ်၏ ပြိုင်ဘက်အုပ်စုမှဖြစ်ကြပြီး ကားပေါ်တွင်ပါလာသူများအား သေနတ်ဖြင့်ပစ်သတ်ပြီး မြေကြီးထဲတွင်မြှုပ်နှံခဲ့ကြသည်။ လိုက်ပါလာသူ ၅၈ ဦးခန့် အသတ်ခံခဲ့ရသည်။ ထိုအစုလိုက်အပြုံလိုက်လူသတ်မှုကို ကျူးလွန်သူဟု စွပ်စွဲခံရသူကို အချုပ်ခန်းထဲတွင် ဖမ်းထားပြီး လူသတ်မှုကိုစစ်ဆေးနေဆဲဖြစ်သည်။ ထိုသူက မော်ရိုမ္မတ်စလင်လွတ်မြောက်ရေးတပ်ဦး MILF ကသာ လက်သည်ဖြစ်သည်ဟု ဖြေရှင်းထားသော်လည်း ထိုထွက်ဆိုချက်ကို အများက လုံးဝ လက်မခံကြပေ။ သံသယရှိသူပေါင်း ၁၉၈ ဦးတွင် လူအနည်းငယ်ခန့်သာအဖမ်းခံထားရပြီး ၂၀၁၆ ခုနှစ်အထိ လူသတ်မှုမြောက်ကြောင်း တွေ့ရှိရသဖြင့် တရားရုံးကအပြစ်ပေးခဲ့သူ တစ်ဦးတစ်ယောက်မျှ မပေါ်ပေါက်ခဲ့သေးပေ။

မီဒီယာကို ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်ရန် နောက်ထပ်သုံးလေ့ရှိသောနည်းလမ်းတစ်ခုမှာ မီဒီယာပိုင်ဆိုင်မှုနှင့် မှတ်ပုံတင်ဆိုင်ရာစည်းကမ်းများကို တင်းကျပ်စွာ ပြဋ္ဌာန်းထားခြင်းဖြစ်သည်။ လွန်ခဲ့သော ဆယ်စုနှစ်များတွင် အင်ဒိုနီးရှား၊ ဗီယက်နမ်၊ လာအိုနှင့်မြန်မာတို့တွင် သတင်းစာထုတ်ရန် လိုင်စင်ရရှိအောင်လုပ်ရခြင်းမှာ များစွာပင် ခက်ခဲခဲ့သည်။ ယခုအခါတွင်မူ မြန်မာနှင့် အင်ဒိုနီးရှား

တို့၌ သတင်းစာထုတ်ရန်စည်းကမ်းများမှာ ယခင်ထက်စာလျှင် များစွာ ပျော့ပျောင်းလာခဲ့ပြီ။ ထို့ပြင် ဤဒေသအတွင်း၌ ပုဂ္ဂလိကပိုင် ရုပ်သံလွှင့်ငှာနည်းများမှာ လွန်စွာနည်းပါးသည်။ အစိုးရက ရုပ်သံလိုင်းစင်ကို လက်ဝါးကြီးအုပ်ထားသည့်အပြင် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုစရိတ်ကြီးလွန်းသောကြောင့် လည်း ပါသည်။ သို့ရာတွင် ကေဘယ်တီဗီများ၊ ဂြိုဟ်တုစလောင်းများနှင့် အင်တာနက်များ ပေါ်လာခြင်းကြောင့် ယခင်က အခမဲ့ရုပ်သံလိုင်းများမှာ ယခင်ကကဲ့သို့ ဈေးကွက်တွင် မိမိတစ်ဦး တည်း လွှမ်းမိုးချုပ်ကိုင်ထားနိုင်ခြင်း မရှိတော့ပေ။

အချို့သောနိုင်ငံများတွင် မီဒီယာနည်းပညာများ သုံးစွဲခွင့်ကို ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်ထားခြင်း သို့မဟုတ် တင်သွင်းလာခြင်း အားလုံးပိတ်ပင်ထားခြင်းများ ရှိခဲ့ကြသည်။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဖက်စ် နှင့် မိတ္ထူကူးစက်များကိုပင်လျှင် မှတ်ပုံတင်ရသည့်ခေတ် ရှိခဲ့ဖူးသည်။ ဂြိုဟ်တုစလောင်းများ မှာလည်း အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများတွင် ယခင်က ခပ်ကျဲကျဲသာရှိခဲ့ကြသည်။ အင်တာနက် သုံးစွဲသူ များပြားလာခြင်းက ထိုအခြေအနေများကို ပြောင်းလဲစေခဲ့သည်။ မီဒီယာကို များစွာ ချုပ်ချယ်ခဲ့သော မြန်မာနှင့်ဗီယက်နမ်တို့ကဲ့သို့သော နိုင်ငံများတွင်ပင် အစိုးရများသည် ပြည်ပ အခြေစိုက်အသံလွှင့်ငှာနည်းများ၏ ထုတ်လွှင့်မှုများနှင့် အင်တာနက်ဝက်ဘ်ဆိုက်များကို ပြည်သူတို့ ကြည့်ရှုနေကြခြင်းကို တားမြစ်ရန်မဖြစ်နိုင်တော့ပါ။ ၁၉၉၀ နှောင်းပိုင်းကာလတွင် ဈေးပေါလာ သော CD များဖြင့် သတင်းအချက်အလက်များကို လျှို့ဝှက်စွာဖြန့်ချိခြင်းမှာ အများသုံးလေ့ရှိသည့် နည်းလမ်းတစ်ခု ဖြစ်လာခဲ့သည်။ အင်တာနက်ပေါ်လာသောအခါတွင် စာအုပ်စာတမ်းများအပေါ် ဆင်နာဖြတ်နေရခြင်း၊ အဝေးမှလွှင့်နေသော ရေဒီယိုလိုင်းများကို ထိန်းချုပ်ရခြင်း အစရှိသည့် နည်းများဖြင့် ပြည်ပမှဝင်ရောက်လာသော သတင်းအချက်အလက်စီးဆင်းမှုကို ရပ်တန့်အောင် လုပ်ရသည်မှာ မဖြစ်နိုင်သည့် အကျိုးမထူးသည့်ကိစ္စများကဲ့သို့ဖြစ်လာကြသည်။ အင်တာနက်ခေတ် တွင် နည်းပညာတိုးတက်မှုများနှင့်အတူ မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် လူ့အခွင့်အရေးကိစ္စများတွင် လည်း စိုးရိမ်စရာအသစ်များလည်း ပေါ်ပေါက်လာတော့သည်။

၁၅.၆.၃ သတင်းအချက်အလက် လွတ်လပ်စွာရယူပိုင်ခွင့်

သတင်းအချက်အလက်ကို လွတ်လပ်စွာရယူပိုင်ခွင့်ကို လူ့အခွင့်အရေးအဖြစ်သော်လည်း ကောင်း၊ ဒီမိုကရေစီအတွက်လမ်းတစ်ခုအဖြစ်လည်းကောင်းရှုမြင်လေ့ရှိကြသည်။ အပိုဒ် ၁၉ တွင် အသေးစိတ်ဖော်ပြထားသည့်အတိုင်း ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံတစ်ခုတွင် သတင်းအချက်အလက်ကို ရှာဖွေ ရယူခွင့်မှာ အစိုးရ၏ပြည်သူများအပေါ် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုအတွက် တင်သောမှတ်ကျောက်အဖြစ် လိုအပ်သည်။ အစိုးရသည် သတင်းအချက်အလက် လွတ်လပ်စွာရယူပိုင်ခွင့်ဥပဒေကို ပြဋ္ဌာန်းထား ပါက ဘတ်ဂျက်၊ မူဝါဒ၊ အစိုးရ၏ ဆုံးဖြတ်ချက်များနှင့် စီမံကိန်းများနှင့်ပတ်သက်သော သတင်း အချက်အလက်များကို ပြည်သူများအတွက် ထုတ်ပြန်ပေးရသည်။ သို့ရာတွင် နိုင်ငံတော်၏ လုံခြုံရေး၊ ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ အစရှိသည်တို့နှင့် ပတ်သက်နေပါက မထုတ်ပြန်ဘဲ နေနိုင်သည်။ အရှေ့တောင် အာရှတစ်ခွင်တွင် အင်ဒိုနီးရှား၊ ဖိလစ်ပိုင်နှင့် ထိုင်းနိုင်ငံတို့သာ အဆိုပါ ဥပဒေကိုကျင့်သုံးကြသည်။ ဖိလစ်ပိုင်ရှိ ထိုဥပဒေမှာမူ ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံအခြေခံဥပဒေ၏ သေးငယ်သောအစိတ်အပိုင်းအဖြစ် သာ ထည့်သွင်းထားသောကြောင့် အတန်ငယ်အားပျော့သည်။ အစိုးရထဲတွင်မူ လွတ်လပ်သော သတင်းအချက်အလက်များအက်ဥပဒေသစ်အတွက် မူကြမ်းရေးဆွဲပြီး အငြင်းအခုံများဖြင့် ဥပဒေ

ပြုရန် ပြင်ဆင်နေကြသည်မှာ ငါးနှစ်ခန့်ကြာမြင့်ခဲ့ပြီဖြစ်သည်။ သတင်းအချက်အလက်များအား အများပြည်သူတို့ သိလာနိုင်ခြင်းအားဖြင့် အစိုးရများသည် မိမိတို့သုံးစွဲနေကြသော ဘဏ္ဍာငွေများ အတွက် ပို၍တာဝန်ခံလာကြရသည်။ ဥပမာအားဖြင့် အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံတစ်ခုမဟုတ်သော အိန္ဒိယ၏ သတင်းအချက်အလက် ရယူခွင့်အက်ဥပဒေ (၂၀၀၅)ကို လေ့လာနိုင်သည်။ ယခင်ကမူ ဒေသန္တရအစိုးရများသည် ပြည်သူ့ဘဏ္ဍာကို လမ်းနှင့်ဆည်မြောင်းအစရှိသည့် ဖွံ့ဖြိုးရေးစီမံကိန်းများ ဆောင်ရွက်ရန်အတွက် ရယူကြသည်။ အချို့သောဒေသများတွင် အစိုးရအရာရှိများသည် ပြည်သူ့ဘဏ္ဍာကို ဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်မည့်အစား မိမိအိတ်ထဲသို့ ထည့်ခဲ့ကြသည်။ ဘတ်ဂျက်ကိစ္စ မည်ရွေ့မည်မျှ ဆိုသည်ကိုလည်း ပြည်သူများက မသိရသဖြင့် ထိုသို့ငွေများ ကဲ့ယူနေကြခြင်းကို ဖုံးထားနိုင်ခဲ့ကြသည်။ ဗဟိုအစိုးရအနေဖြင့်လည်း ထိုကဲ့သို့တစ်နိုင်ငံလုံးတွင် ထောင်ချီသည့် စီမံကိန်းအသေးစား ကလေးများကို သေချာစစ်ဆေးရန်မဖြစ်နိုင်ပါ။ နောက်ဆုံးတွင် သတင်းအချက်အလက်များ ပြည်သူတို့ထံသို့ထုတ်ပေးရန် ဥပဒေရှိလာသောအခါမှသာ ရွာသားများက မိမိတို့အတွက် ဖွံ့ဖြိုးရေးစီမံကိန်းများမှာ အလိမ့်မိရသည့်အထဲပါသွားကြသည်ကို သဘောပေါက်ကြရသည်။ ဥပဒေကိုပြဋ္ဌာန်းပြီး နှစ်နှစ်ခန့်အတွင်း သတင်းအချက်အလက်ပေးရန် ပြည်သူတို့ထံမှ တောင်းခံခဲ့မှုမှာ ၂ သန်းခန့် အထိပင်ရှိခဲ့သည်။ ထိုသို့သတင်းအချက်အလက်ကိုရရှိလာကြသောအခါ ယခင်က ကျူးလွန်ခဲ့ကြသော အဂတိလိုက်စားမှုများ ဗူးပေါ်သလိုပေါ်လာကြသည်။ အင်ဒိုနီးရှားတွင် သတင်းအချက်အလက် လွတ်လပ်စွာရယူနိုင်ခွင့်ဥပဒေကို ၂၀၀၈ခုနှစ်တွင် ပြဋ္ဌာန်းခဲ့ပြီး လွတ်လပ်သော သတင်းအချက်အလက် ရယူခွင့်ကော်မရှင်ကို ဖွဲ့စည်းပြီးနောက်တွင်လည်း အိန္ဒိယကဲ့သို့ပင် ပြည်သူတို့က တုံ့ပြန်ကြလိမ့်မည်ဟု မျှော်လင့်ခဲ့ကြသည်။

သာဓက

ထိုင်းနိုင်ငံ၏ တရားဝင်သတင်းအချက်အလက်အက်ဥပဒေ(၁၉၉၇)

ထိုင်းနိုင်ငံ၏ သတင်းအချက်အလက် လွတ်လပ်စွာရယူပိုင်ခွင့်ဥပဒေကို တရားဝင်သတင်းအချက်အလက် အက်ဥပဒေ(၁၉၉၇)ဟု ခေါ်သည်။ ထိုဥပဒေကို ပထမဆုံးအသုံးပြုခဲ့သည်မှာ ကျောင်းသူ မိခင်တစ်ဦးဖြစ်ပြီး သူမ၏သမီး အစိုးရတက္ကသိုလ်တစ်ခုသို့ ဝင်ခွင့်စာမေးပွဲကိုဖြေဆိုခဲ့ရာ အရည်အချင်းမပြည့်မီသဖြင့် ဝင်ခွင့်မပြုနိုင်ဟူသောရလဒ်ထွက်ပေါ်လာသဖြင့် စစ်ဆေးခဲ့သော စာမေးပွဲအဖြေလွှာများကို ပြန်လည်တောင်းခံခဲ့သည်။ ထိုအခါတက္ကသိုလ်က ဤကိစ္စမှာ ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ အချက်အလက်ဖြစ်သောကြောင့် မထုတ်ပြန်ပေးနိုင်ဟူ၍ ငြင်းဆိုခဲ့သည်။ ကျောင်းသားမိဘများက ငွေကြေးလာဘ်ထိုးခြင်းအပေါ်တွင် ဝင်ခွင့်အောင်စာရင်းကိုထုတ်ပြန်ပြီး အမှန်တကယ် စာမေးပွဲတွင်ဖြေဆိုခဲ့သည့် ရလဒ်ပေါ်တွင် ရသောအမှတ်အတိုင်း ဆုံးဖြတ်သည်မဟုတ်ဟု သံသယရှိသောကြောင့် ထိုကျောင်းသူ၏မိခင်က အဆိုပါအက်ဥပဒေကို အသုံးပြုခဲ့ပြီး ထိုဥပဒေအရ မိခင်ကို အဖြေလွှာများအား ကြည့်ရှုရန်ခွင့်ပြုခဲ့သည်။ ထိုအခါတွင် မိခင်၏ သံသယများမှာ မှန်ကန်ကြောင်း ပေါ်ထွက်လာခဲ့ပြီး သမီးဖြစ်သူမှာ အမှန်ပင်ကျောင်းဝင်ခွင့်ရရှိသင့်ကြောင်း ထင်ရှားခဲ့သည်။ ထိုကဲ့သို့ ကျောင်းသား၏အရည်အချင်းအားဖြင့်မဟုတ်ဘဲ ငွေကြေးလာဘ်ထိုးသူ ကျောင်းဝင်ခွင့်ကို ပေးခြင်းမှာ ဘန်ကောက်ရိုတက္ကသိုလ်များက စီမံခန့်ခွဲနေသော အထက်တန်းကျောင်းများတွင် ပျံ့နှံ့ခဲ့သော စရိုက်တစ်ခုလည်းဖြစ်ကြောင်း ပေါ်ထွက်လာခဲ့သည်။ အကျိုးဆက်မှာ တက္ကသိုလ်များက ဝင်ခွင့်စာမေးပွဲအတွက် အရည်အချင်းလိုအပ်ချက်များကို စိစစ်ပြောင်းလဲခဲ့ရပြီး ယခုအခါ ကျောင်းဝင်ခွင့်များကိုငွေဖြင့် ဝယ်ယူခြင်းမလေ့မှာ ရပ်တန့်သွားခဲ့သည်။

အချို့အစိုးရများသည် မိမိတို့ကိုယ်မိမိတို့ လူ့အဖွဲ့အစည်းနှင့် တစ်သားတည်းဟုမမြင်ပေ။ လူ့အဖွဲ့အစည်း၏ အထက်တွင်ရှိနေကြပြီး ပြည်သူတို့ဘက်ကို နားထောင်စရာမလိုဘဲ ဆုံးဖြတ်ချက်များ ချမှတ်နိုင်ကြသည်ဟု အထင်ရှိကြသည်။ သတင်းအချက်အလက်လွတ်လပ်ခွင့်ဥပဒေများအရ ထိုကဲ့သို့သော အစိုးရများအနေဖြင့် ပို၍ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိပြီး လုပ်ဆောင်ချက်များတွင် ပြည်သူတို့ ပါဝင်ပြောဆိုပိုင်ခွင့်ကို လစ်လျူမရှုနိုင်တော့ပေ။ သို့ရာတွင် အချို့သော စိန်ခေါ်မှုများကို ထိုနိုင်ငံအနေဖြင့် ကျော်ဖြတ်ရမည်မှာ မှန်ကန်ပါသည်။ နံပါတ်တစ်-ဤဒေသအတွင်း၌ လွတ်လပ်စွာ သတင်းအချက်အလက်ရယူခွင့်ရှိသောနိုင်ငံမှာနည်းပါးလွန်းသည်။ နံပါတ်နှစ်-လက်ရှိဥပဒေများမှာ အားနည်းနေပြီး သတင်းအချက်အလက်ကို လွတ်လပ်စွာရယူရန် အာမ မခံပေးနိုင်ပေ။ နံပါတ်သုံး - အဆိုပါဥပဒေများကို သုံးလေ့သုံးထမရှိကြပေ။ ဂျာနယ်လစ်များကိုယ်တိုင်က ထိုဥပဒေအကြောင်း သိရှိမှု နည်းပါးနေသေးသလို သတင်းအချက်အလက်ကို ဤနည်းဖြင့်ရယူရသည့် စုံစမ်းထောက်လှမ်းခြင်းသတင်းအတတ်ကို မကျင့်သုံးဖြစ်ကြပေ။ သို့တည်းမဟုတ် ထိုသို့သတင်းအချက်အလက်ကို ရရှိအောင်ဆောင်ရွက်ရသည့် လုပ်ငန်းအဆင့်ဆင့်ကပင် ခက်ခဲနေသောကြောင့်လည်း ဖြစ်နိုင်သည်။

မကြာသေးခင်ကာလများတွင် ဒစ်ဂျစ်တယ်မီဒီယာ ဖွံ့ဖြိုးလာသည်နှင့်အတူ သတင်းအေဂျင်စီများသည် သတင်းအချက်အလက်ပုံများကြားတွင် နစ်နေကြသည်။ ထိုသူတို့ဆောင်ရွက်နေကြရသည်မှာ သတင်းအချက်အလက်ကို ရအောင်ကြိုးစားရန်မဟုတ်ဘဲ မည်သည့်သတင်းအချက်အလက်က မှန်မမှန်ကို စစ်ဆေးနေရသည့်ကိစ္စဖြစ်သည်။ လူအများစုမှာ မိုဘိုင်းဖုန်းများကို ကိုင်နေကြရသောကြောင့် အလွယ်တကူ အသံနှင့်အရုပ်များကို မှတ်တမ်းတင်နိုင်သည်။ မည်သည့်ခေတ်နှင့်မျှမတူအောင် သတင်းအချက်အလက်ကို ဖမ်းယူရန်လွယ်ကူသည်။ အချုပ်အစားဖြင့်ဆိုရသော် သတင်းအချက်အလက်လွတ်လပ်စွာ ရယူနိုင်ခွင့်ဥပဒေမှာ အရှေ့တောင်အာရှတွင် ကောင်းစွာမဖွံ့ဖြိုးသေးသည့် အခြေအနေဖြစ်သော်လည်း လာဘ်ပေးလာဘ်ယူမှုများကို လျှော့ချရန်နှင့် အစိုးရ၏ တာဝန်ခံမှုကိုမြှင့်တင်ရန် အရေးကြီးသောအခန်းကဏ္ဍမှ ပါဝင်လျက်ရှိသည်။

၁၅.၆.၄ မီဒီယာသစ်များအရေး

မီဒီယာသစ်များနှင့်လူ့အခွင့်အရေးတို့ကြားယှက်နှွယ်မှုမှာ ရှုပ်ထွေးလှသည်။ မီဒီယာသစ်များဟုဆိုလျှင် ဝက်ဘ်ဆိုက်၊ အွန်လိုင်းသတင်းစာများ၊ Facebook and Instagram တို့ အပါအဝင် လူမှုကွန်ရက်မီဒီယာများ၊ ဘလော့ဂ်များနှင့် ဝက်ဆိုက်ပေါ်မှ မှတ်ချက်များ၊ YouTube ပေါ်မှ ဗီဒီယိုများ အစရှိသည်တို့ပါဝင်ကြသည်။ အင်တာနက်သည် လူ့အခွင့်အရေးကို အကာအကွယ်ပေးရန် လူ့အခွင့်အရေးတန်ဖိုးများပျံ့နှံ့ထွန်းကားလာစေရန် များစွာအထောက်အကူဖြစ်ခဲ့ပြီး လူ့အခွင့်အရေးကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်နေသူတို့ သတင်းစကားများဖြန့်ချိနိုင်သော၊ ပြည်သူတို့အသိအမြင်နိုးကြားအောင်ဆောင်ရွက်နိုင်သော၊ အစိုးရ၏လုပ်ရပ်များကို ထိရောက်စွာစောင့်ကြည့်နိုင်သော အဖိုးမဖြတ်နိုင်သည့် နေရာတစ်ခုလည်း ဖြစ်သည်။ တစ်ဖက်တွင်မူ အင်တာနက်မှာ လူ့အခွင့်အရေးကို ချိုးဖောက်မှုများ တွင်တွင်ပြုကြရာ နေရာတစ်ခုလည်း ဖြစ်လာနေပြန်သည်။ ဥပမာ - တစ်စုံတစ်ယောက်၏ ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ အတွင်းရေးချိုးဖောက်ခံရမှု၊ ဂုဏ်သတင်းစော်ကားခံရမှုနှင့် မတော်မတရားပြုကျင့်ခံရမှုများ ခြိမ်းခြောက်မှုများမှာ အွန်လိုင်းပေါ်တွင်

ဖြစ်ပျက်နေကြသည်။ ထိုအကြောင်းအရာသည် ကိုင်တွယ်ရန်ရှုပ်ထွေးလှပြီး နည်းပညာက ဥပဒေနှင့် ပေးနိုင်သော အကာအကွယ်များထက်လျင်မြန်စွာ ဖွံ့ဖြိုးကြီးထွားလာသည်။ လူမှုကွန်ရက် မီဒီယာများပေါ်ပေါက်လာသည်မှာ အချိန်အားဖြင့် ဆယ်နှစ်မျှသာရှိပြီး Line အစရှိသည့် ဖုန်း apps များ ပေါ်လာကြသည်မှာ ငါးနှစ်ခန့်သာ ရှိပေသေးသည်။ လွန်ခဲ့သောဆယ်စုနှစ်များတွင် အစိုးရများအနေဖြင့် ဥပဒေများကို စမ်းသပ်တီထွင်ကာပြဋ္ဌာန်းခဲ့သော်လည်း တိုးတက်လာမှုများမှာ အင်တာနက်ပေါ်မှ လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်ခံရမှုများကို အကာအကွယ်ပေးရန်နှင့် ကျူးလွန်သူ များအား အပြစ်ဒဏ်ပေးနိုင်ရန် ယခုထက် ပိုမိုကြိုးစားကြရဦးမည်ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် မီဒီယာသစ်များ ကိုကိုင်တွယ်ရန် ခက်ခဲစေသော အချက်တစ်ခုမှာ ယင်းမီဒီယာများသည် တစ်ကမ္ဘာလုံးသို့ရောက်ရှိ နိုင်ပြီး မည်သည့်နေရာမှမဆို ဖတ်ရှုနေနိုင်ကြခြင်းဖြစ်ရာ တိုင်းပြည်တစ်ခု၏ နယ်နိမိတ်မျဉ်းများနှင့် နိုင်ငံတစ်ခုက ပြဋ္ဌာန်းသော ဥပဒေများကို ဂရုစိုက်လှသည်မဟုတ်ချေ။

မီဒီယာသစ်များ ပေါ်လာသောအခါ သတင်းလုပ်ငန်းကြီးတစ်ခုလုံးမှာလည်း အပြောင်း အလဲကြီးစွာ ရင်ဆိုင်နေကြရသည်။ ယခင်က သတင်းကို မီဒီယာကုမ္ပဏီများကသာ ထုတ်လုပ်ခဲ့ပြီး သတင်းကိုသိလိုလျှင် သတင်းစာများ၊ ရေဒီယို အသံလွှင့်ချက်များနှင့် ရုပ်မြင်သံကြားတို့မှတစ်ဆင့် သာ ရယူနိုင်ခဲ့ကြသော်လည်း ယခုအခါတွင်မူ သတင်းကို မည်သူမဆို လိုင်းပေါ်တင်နိုင်ကြသည်။ Instagram မှစတင်ပုံဖြင့်ဖြစ်စေ၊ Facebook မှ မှတ်ချက်များအားဖြင့်ဖြစ်စေ၊ လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးချင်း၏ ဘလော့များမှ ဖြစ်စေသတင်းကို တင်နိုင်ကြသည်။ သတင်းသည် အပျော်တမ်းထုတ်လုပ်သူများ၏ လက်ရာသာဖြစ်လာမှုတွင်လည်း ကောင်းကျိုးရော ဆိုးကျိုးပါရှိသည်။ ကောင်းကျိုးမှာ မည်သည့် နိုင်ငံသားမဆို ကြုံတွေ့ရသမျှ လာဘ်ပေးလာဘ်ယူမှု ကိစ္စသေးသေးမွှားမွှားကိုပင် တင်ပြနိုင်ပြီး အစိုးရတာဝန်မကျေခဲ့လျှင်လည်း မကျေကြောင်း မြည်တွန်တောက်တီးနိုင်ကြသည်။ ယခုအခါ အများပြည်သူမြင်ကွင်းတွင် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများဖြစ်နေလျှင် တစ်စုံတစ်ဦး၏ တယ်လီ ဖုန်းဖြင့် မှတ်တမ်းတင်မခံရဘဲ လွတ်သွားရန်ခက်လှသည်။ ဥပမာ - အစိုးရအရာရှိတစ်ဦးက ပြည်သူတစ်ဦးအား အနိုင်ကျင့်မှု သို့မဟုတ် ဆရာတစ်ဦးက ကျောင်းသားများကို ရိုက်မှုတို့မှာ တစ်မဟုတ်ချင်းဆိုသလိုပင် အများထံသို့ ရောက်ရှိသွားနိုင်သည်။ သို့ရာတွင် တစ်ဖက်တွင်လည်း နည်းပညာကြောင့်ပင် အမုန်းစကားများဖြန့်ချိရလွယ်ကူခြင်း၊ အကြမ်းဖက်မှုများကို ဆွဲပေးနေနိုင် ခြင်းများ၊ အမျိုးသားချင်း သို့မဟုတ် အမျိုးသမီးချင်းသာ လိင်စိတ်တိမ်းညွတ်ကြသူများအား ရန်ရှာကြခြင်း၊ မွတ်ဆလင်များအားပစ်မှတ်ထားခြင်းနှင့် အမျိုးသမီးတို့အား လိင်ပိုင်းဆိုင်ရာ အနိုင် ကျင့်မှုများ ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းတို့ ရှိလာရသည်။

သဘောတရားရေးရာ ရှင်းလင်းချက်
သတင်းများမှာ အပျော်တမ်းထုတ်လုပ်သူများ၏ လက်ရာဖြစ်လာမှု

ယခင်က သတင်းများကို စာဖတ်သူထံတင်ပြခြင်းအား သတင်းစာများ၊ ရုပ်မြင်သံကြားနှင့် ရေဒီယို များအတွက် ပင်တိုင်အလုပ်လုပ်သော ပရော်ဖက်ရှင်နယ်ဂျာနယ်လစ်များကသာ ပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ ယနေ့အခါတွင် မည်သူမဆို ၎င်းတို့၏ ဘလော့များတွင်ရေးသားနိုင်ကြပြီး မီဒီယာကော်ပိုရေးရှင်း တစ်ခုမလိုဘဲ မိမိဘာသာ သတင်းကိုတင်ပြလာနိုင်ကြသည်။ ထိုသတင်းမျိုးမှာပရော်ဖက်ရှင်နယ် ဂျာနယ်လစ်များအပြင် ဖတ်စရာတစ်ခုတိုးလာပြီး စာဖတ်သူအဖို့ မြင်ကွင်းစုံလာခြင်း၊ ပြည်သူတို့မှာ

ပြည်သူ့ရေးရာများတွင် ပိုမိုပါဝင်လာနိုင်ခြင်းတို့ရှိလာကြသော်လည်း ထိုအပျော်တမ်းသတင်းများသည် တင်ဆက်သူ၏အမြင်က တစ်ဖက်ဖက်သို့ ယိုင်နေသောအခါမျိုးတွင် ထိုသူ၏ အမြင်ကိုသာ ကြည့်ရှုနေသူတို့က သိနိုင်တော့သည်။ အချက်အလက်ထက်စာလျှင် လူတစ်ဦး၏ အထင်အမြင်က ပိုမိုလွှမ်းမိုးထားနိုင်သည်။

အင်တာနက်ပေါ်တွင် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်နှင့်ပတ်သက်နေသော အကြောင်းအရာပေါင်း များစွာရှိသည်။ ယခုအခန်းမှာ ထိုအကြောင်းအရာများစွာအနက် လေးခုမျှကိုသာ ဆွေးနွေးနိုင်ပါမည်။ ထိုလေးခုမှာ တရားဥပဒေအရစ်ရင်ပိုင်ခွင့်အာဏာ၊ အင်တာနက်သုံးစွဲသူများအတွက် အကာအကွယ်၊ ကိုယ်ရေးကိုယ်တာလွတ်လပ်ခွင့်နှင့် ဆိုင်ဘာဥပဒေတို့ ဖြစ်ကြသည်။ အွန်လိုင်းမီဒီယာများကို တရားရေးအရ မည်သို့စီရင်ပိုင်ခွင့်ရှိသည်ဆိုခြင်းမှာ ရှုပ်ထွေးသော ကိစ္စတစ်ခုဖြစ်သည်။ မည်သည့်ဥပဒေဖြင့် အင်တာနက်ကို အုပ်ချုပ်ရမည်နည်း။ ထိုအင်တာနက်ပေါ်မှာ စာကိုရေးသားလိုက်သောနေရာ (တိုင်းပြည်)၏ဥပဒေကို အသုံးပြုရမည်လော၊ ထိုအင်တာနက်ပေါ်မှစာကို ဖတ်ရှုနေသောနိုင်ငံမှ ဥပဒေဖြင့်တရားစွဲရမည်လော၊ ထိုဝက်ဘ်ဆိုက်ကို တင်ခွင့်ပြုထားသောနိုင်ငံမှ ဥပဒေဖြင့်တရားစွဲရမည်လော၊ သို့မဟုတ် စာရေးသူ နိုင်ငံသားအဖြစ် မှတ်ပုံတင်ထားသည့်နိုင်ငံမှ ဥပဒေဖြင့်လော၊ သို့မဟုတ် ထိုဝက်ဘ်ဆိုက်ကိုပိုင်သောကုမ္ပဏီ သို့မဟုတ် ဒိုမိန်းအမည်ကိုပိုင်သောကုမ္ပဏီကို တရားစွဲရမည်လော။ နိုင်ငံအများစုကမူ ထိုဝက်ဘ်ဆိုက်ကို ဖတ်ရှုနေသော နိုင်ငံ၏ဥပဒေ (မိမိနိုင်ငံ၏ဥပဒေ)ဖြင့် တရားစွဲရန် ဆုံးဖြတ်လေ့ရှိကြသည်။ သို့ဖြစ်ရာ ဥပမာ - ကမ္ဘောဒီးယားမှ နိုင်ငံရေးသမားတစ်ယောက်၏အကြောင်းကို မှတ်ချက်ရေးသွားသည်ဆိုပါစို့။ ထိုသူသည် ကမ္ဘောဒီးယား၏ ဥပဒေကိုသာလိုက်နာရမည်ဖြစ်ပြီး ၎င်းနိုင်ငံသားခံယူထားရာ ဥပဒေပိုင်နိုင်၏ ဥပဒေအတိုင်း စောင့်ထိန်းရန်မဖြစ်တော့ပေ။ ထိုကဲ့သို့သော အမှုတစ်ခုမှာ အမေရိကန်နိုင်ငံသားတစ်ဦးက ထိုင်းနိုင်ငံရေးနှင့်ပတ်သက်ပြီး အမေရိကန်မှာနေ၍ တင်လိုက်ရာ ထိုရေးသားချက်မှာ အမေရိကန်ဥပဒေနှင့် မပြုစွန်းသော်လည်း ထိုင်းဥပဒေနှင့်မူ မလွတ်ကင်းပေ။ နောက်ပိုင်းတွင် ထိုသူမှာ ထိုင်းနိုင်ငံသို့လာရောက်သောအခါ ဘုရင်ကို မထီမဲ့မြင်ပြုသောဥပဒေဖြင့် ဖမ်းဆီးခံခဲ့ရသည်။

အင်တာနက်နိုင်ငံပေါ်တွင် နေထိုင်သူ သို့မဟုတ် အင်တာနက်သုံးစွဲသူ (Netizen)

အင်တာနက်ကမ္ဘာပေါ်တွင် ရှိနေသော နိုင်ငံသာ။ အင်တာနက်နိုင်ငံသားမှာ ဘလော့ဂါ၊ ဂျာနယ်လစ်၊ ကွန်ပျူတာပရိုဂရမ်မာ၊ ဝိမ်းတစ်စားသူ၊ ဗီဒီယိုဖိုင်တင်သူ အစရှိသည်ဖြင့် အမျိုးမျိုးဖြစ်နိုင်သည်။ အင်တာနက်ပေါ်တွင် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ရေးသားခွင့်ရှိသော မည်သူ့ကိုမဆို ခေါ်ဆိုနိုင်ရန် ကျယ်ပြန့်သည့်အဓိပ္ပာယ် ဖြစ်သောကြောင့် အင်တာနက်နိုင်ငံသားဟူသော စကားရပ်ကို ဤစာအုပ်တွင် သုံးစွဲထားသည်။

ဆွေးနွေးခြင်းနှင့် အပြန်အလှန်ဝေဖန်ခြင်း
အင်တာနက်ပေါ်တွင် ဖြစ်ပျက်သည်များအပေါ် တရားစီရင်ခြင်း

နိုင်ငံ A တွင် နေထိုင်နေသူတစ်ဦးက ခိုးယူရရှိထားသော အစိုးရစာရွက်စာတမ်းတစ်ခုကို ကိုးကားလျက် လူမှုကွန်ရက်မီဒီယာပေါ်မှ နိုင်ငံ B အပေါ် ဝေဖန်ရှုတ်ချရေးသားခဲ့သည် ဆိုပါစို့။ ထိုအခါ နိုင်ငံ B ၏အစိုးရက ထိုသူမှာ ပြစ်မှုများစွာကို ကျူးလွန်လိုက်သူတစ်ဦးဟု ယူဆလိုက်သည်။ အစိုးရထံမှ ခိုးယူထားသောစာရွက်စာတမ်းများကို ဖြန့်ဖြူးခြင်း၊ အသရေဖျက်ခြင်းနှင့် အစိုးရကို ဝေဖန်ပြစ်တင်ခြင်း အစရှိသည့် အမှုများကိုကျူးလွန်သည်ဟုယူဆသည်။ ထိုဘလော့ဂါက ရေးသားထားသည်ကို ၎င်းအမှုများကိုကျူးလွန်ခဲ့ရာ နိုင်ငံ B တွင် ဖိတ်ရှုရသည်။ သို့ရာတွင် ထိုသူမှာ သူနေထိုင်ရာ နိုင်ငံ A တွင် မည်သည့်အမှုကိုမျှ မကျူးလွန်ထားသဖြင့် နိုင်ငံ A က ၎င်းကို အရေးယူလိမ့်မည်မဟုတ်ပေ။ ထိုပြဿနာမှာ အင်တာနက်ပေါ်မှ အမှုများကို တရားစီရင်ရာတွင် ကြုံတွေ့ရသော ပြဿနာတစ်ခုသာဖြစ်သည်။

တရားစီရင်ပိုင်ခွင့်နယ်မြေ Jurisdiction ဟုဆိုရာတွင် ဥပဒေတစ်ခုက အကျိုးသက်ရောက်နိုင်သော နယ်မြေအကျယ်အဝန်းကို ဆိုလိုခြင်းဖြစ်သည်။ juris ဥပဒေ diction စီရင်ပိုင်ခွင့်ဟုလည်း တိုက်ရိုက်ဘာသာပြန်နိုင်သည်။ အင်တာနက်ပေါ်မှအမှုများကို မည်သို့တရားစီရင်ပိုင်ခွင့်ရှိသည် ဆိုခြင်းမှာ ရှုပ်ထွေးလှလျက် တစ်ခါတစ်ရံတွင် ဝိရောဓိဖြစ်နေသော ဥပဒေများလည်း တွေ့ရတတ် ပြန်သည်။ အကယ်၍ နိုင်ငံတစ်ခုက အမှုဖွင့်မည်ဆိုလျှင် ထိုအမှုမှာ သို့မဟုတ် ထိုအမှုကို ကျူးလွန်သူမှာ ၎င်း၏ တရားစီရင်အုပ်ချုပ်ပိုင်ခွင့်နယ်မြေထဲတွင် ကျူးလွန်ခဲ့ကြောင်း ဖော်ပြနိုင်ရ မည်။ သို့ရာတွင် နိုင်ငံများ၌ ထိုတရားစီရင်ပိုင် ခွင့်နယ်မြေကို အဓိပ္ပာယ်ကောက်ယူပုံမှာ ကွဲပြားကြ သည်။ ဥပမာ - တရားစီရင်ပိုင်ခွင့်ရှိသောနယ်မြေသည် -

- နိုင်ငံကိုအသရေဖျက်သူရှိနေသောနယ်မြေ
- ထိုသူရေးသားသောဆာဗာဗရီရာနယ်မြေ
- ထိုစာကိုတင်ပေးသော အင်တာနက်ကုမ္ပဏီအခြေစိုက်ရာနယ်မြေ
- အင်တာနက်ဒိုမိန်းအမည်ပိုင်ရှင်နေထိုင်ရာအရပ် သို့မဟုတ် ဆိုရှယ်မီဒီယာဝက်ဘ်ဆိုက်ဒ် တစ်ခု၏ ပိုင်ရှင်တည်ရာအရပ်
- ထိုစာကိုတင်သူ နိုင်ငံသားအဖြစ် နေထိုင်နေသောနိုင်ငံ

မေးခွန်း

- အထက်တွင် ဖော်ပြထားသကဲ့သို့ ရာဇဝတ်မှုကျူးလွန်ခဲ့သည်ဟု ယူဆနိုင်ပါသလား။
- အထက်တွင် ပြထားသည့်စာရင်းကိုထောက်၍ မည်သည့်နေရာက တရားစီရင်ပိုင်ခွင့် နယ်မြေမှာ မည်သည့်အရပ် ဖြစ်သင့်ပါသနည်း။
- နိုင်ငံ B ၏ အစိုးရက စာရွက်စာတမ်းပျောက်ဆုံးမှုဖြင့် ထိုသူကို အမှုဖွင့်နိုင်ပါသလား။
- သင့်နိုင်ငံ၏ ဥပဒေများတွင် အင်တာနက်ပေါ်မှ တရားစီရင်ပိုင်ခွင့်နယ်မြေကို မည်သို့ သတ်မှတ်ထားပါသနည်း။

မီဒီယာ၏ အခြားစိုးရိမ်စရာတစ်ခုမှာ အင်တာနက်သုံးစွဲသူများ၊ ဘလော့ဂါများနှင့် အွန်လိုင်း မီဒီယာဂျာနယ်လစ်များအပေါ် ခြိမ်းခြောက်ခြင်းများဖြစ်ကြသည်။ စင်ကာပူ၊ ဗီယက်နမ်၊ ထိုင်းနှင့်မလေးရှားတို့တွင် အင်တာနက်သုံးစွဲသူများကို လိုင်းပေါ်တွင်ရေးသော မှတ်ချက်များကြောင့် အစိုးရက တရားစွဲဆိုခြင်းများရှိခဲ့သည်။ အချို့မှာ မည်သည့်အဖွဲ့အစည်း နောက်ခံမှုမပါသော တစ်ကိုယ်ရေသုံးစွဲသူများသာဖြစ်ကြသည်။ အထူးသဖြင့် ဗီယက်နမ်တွင် တစ်ကိုယ်တော် အင်တာနက်သုံးစွဲသူများမှာ ၎င်းတို့၏ ထင်မြင်ချက်ကိုရေးရုံမျှဖြင့်ပင် တရားစွဲခံခဲ့ရခြင်းများရှိပြီး မလေးရှားတွင်မူ မလေးရှားကီနီကဲ့သို့သော အွန်လိုင်းသတင်းကုမ္ပဏီများက တရားစွဲခံရသည်။ ဘလော့များနှင့် စာမျက်နှာပေါ်တွင် မှတ်ချက်များကိုပါ စောင့်ကြည့်အရေးယူခြင်းက ပြဿနာတက်စေသောအကြောင်းရင်းလည်းဖြစ်သည်။ အင်တာနက်ပေါ်တွင် စာရေးသူများသည် ၎င်းတို့ကိုယ်တိုင် တင်ပြသောအရေးအသားများကိုသာမက ၎င်းတို့၏စာကို လာရောက်ဖတ်ရှုသူများ လာရောက်ရေးသားသော မှတ်ချက်အတွက်ပါ အရေးယူခံရနိုင်သည်။ ထိုမှတ်ချက်တို့မှာ ဘလော့ဂါတို့ကိုယ်တိုင်

ရေးသားထားခြင်း မဟုတ်သောကြောင့် ၎င်းတို့အနေဖြင့် မှတ်ချက်ရေးသူနှင့် တစ်သဘောတည်း ရှိချင်မှရှိပေမည်။ အမြန်ပင်ဖျက်ပစ်သော်လည်း ထိုစာများမှာ အင်တာနက်ပေါ်မှ အပြီးအပိုင် ပျောက်ကွယ်သွားမည်ဟု မဆိုနိုင်ပေ။ သို့ဖြစ်ရာ ဘလော့ သို့မဟုတ် ဝက်ဘ်ဆိုက်ဒ်၏ ပိုင်ရှင်မှာ မိမိတို့စာမျက်နှာများပေါ်တွင်ကျန်ရစ်သော အခြားသူတို့၏ မှတ်ချက်များအတွက်ပါ တာဝန်ယူရပါ မည်လော။ ထိုသို့ဆိုလျှင် ဂရပ်ဖက်တီဆေးမှုတ်အနုပညာလက်ရာတစ်ရပ်ကို ဝင်းထရ်တစ်ခုပေါ်တွင် တစ်စုံတစ်ဦးက လာရောက်ရေးဆွဲထားသည့်အတွက် ဝင်းထရ်ပိုင်ရှင်ကို အရေးယူသင့်ပါ၏လော။

မူပိုင်ခွင့်ကိစ္စမှာလည်း နောက်ထပ် စိုးရိမ်စရာတစ်ခု ဖြစ်နေပေသည်။ အင်တာနက်သည် အင်တာနက်သုံးစွဲသူတို့နှင့် သက်ဆိုင်သော သတင်းအချက်အလက်မြောက်မြားစွာကို မှတ်တမ်းရယူ ထားသည်။ ဥပမာ - လူတစ်ဦးက အင်တာနက်တွင် မည်သည့်အချက်အလက်များ ရှာဖွေသည်ကို လည်းကောင်း၊ မည်သည့်နေရာများသို့ရောက်ရှိခဲ့သည်ကိုလည်းကောင်း၊ ထိုသူတို့၏ တယ်လီဖုန်း ခေါ်ဆိုမှုမှတ်တမ်းများကိုလည်းကောင်း၊ သွားခဲ့သော ခရီးစဉ်များကို ထိုသူတို့၏ တယ်လီဖုန်းများ၊ အင်တာနက် wifi ချိတ်ဆက်မှုများနှင့် တယ်လီဖုန်းအဝင်လက်ခံမှုများမှ တစ်ဆင့်လည်းကောင်း မှတ်သားထားနိုင်သည်။ ထိုအချက်အလက်များအနက် အချို့မှာ အခြားသူသိနေသဖြင့် အန္တရာယ် မရှိလောက်သော်လည်း လူအများစုကြီးမှာမိမိတို့၏ ကိုယ်ရေးအချက်အလက်များကို သိမ်းဆည်း ထားသော လူပုဂ္ဂိုလ်ကိုလည်းကောင်း၊ စက်ကိုသော်လည်းကောင်းမသိရှိခြင်းက မေးခွန်းများစွာသို့ ဦးတည်သွားစေသည်။ မေးစရာမှာ အစိုးရအနေဖြင့် အင်တာနက်သုံးစွဲသူတို့၏ ထိုအချက် အလက်များကို လုံခြုံရေးအတွက်ဟုဆိုကာ တောင်းယူနိုင်ပါသလား။ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံ အချို့သည် ကမ္ဘာလှည့်ခရီးသည်များ သွားလာတတ်သည့်နေရာများကို တယ်လီဖုန်း GPS ဖြင့် ခြေရာကောက်ကာ ၎င်းတို့ပတ်သက်ဆက်သွယ်နေနိုင်သည့် အကြမ်းဖက်လုပ်ရပ်များကို စောင့်ကြည့် ရန် စဉ်းစားခဲ့ကြဘူးသည်။ သို့သော် ယခုထိတိုင်အောင် ထိုသို့ခြေရာကောက်ခြင်းကိုတစ်နိုင်ငံကမျှ တရားဝင်မလုပ်ဆောင်ခဲ့သေးပါ။ တစ်ဆက်တည်းတွင်ပင် အစိုးရအနေဖြင့် ပြည်သူတို့၏ အီးမေးလ် များကို ဖောက်ထွင်းကြည့်ရှုနေကြခြင်းဖြစ်ပြီး ပြည်သူတို့အချင်းချင်း စကားပြောဆိုမှုများနှင့် လည်ပတ်ခဲ့သော ဝက်ဘ်ဆိုက်ဒ်များကို ခြေရာကောက်ထားခြင်းတို့ကို ဆောင်ရွက်နိုင်ကြသည်။ ထိုအချက်မှာ Edward Snowden က ကမ္ဘာ့အစိုးရများအနေဖြင့် ပြည်သူတို့၏ ပုဂ္ဂလိကအချက် အလက်များကို မည်သို့ကောက်ယူနေကြောင်းကို ဖွင့်ချလိုက်သောအခါ အများက သိရှိခဲ့ကြသည်။ ထိုဖွင့်ချမှုကြောင့်ပင် အမေရိကန်၊ ဗြိတိန်၊ ဩစတြေးလျနှင့် ကနေဒါနိုင်ငံများအစရှိသည့် အစိုးရ အများအပြားမှာ ပြည်သူကိုစောင့်ကြည့်နေကြောင့် ထွက်ပေါ်လာခဲ့သည်။

အင်တာနက် သုံးစွဲသူတို့၏ အချက်အလက်များကို သိရှိလာပါက မည်သူက မည်သည့် ပစ္စည်းနှင့်ဝန်ဆောင်မှုများကို သုံးစွဲတတ်သည်ကို သိရှိသွားသောကြောင့် အင်တာနက်ပေါ်တွင် ထိုသူတို့ထံသို့ ထိုသူတို့ စိတ်ဝင်စားရာကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုကြော်ငြာများ ပိုမိုရောက်ရှိသွားရေး အတွက် အသုံးချခြင်း၊ အင်တာနက်ပေါ်၌ စကားလုံးများ ရိုက်၍ရှာဖွေရာတွင် အချက်အလက်များ ပိုမိုထိရောက်စွာ ရရှိနိုင်အောင် ထိုအချက်အလက်များကို အသုံးပြုခြင်းတို့လည်းရှိနိုင်သည်။ အချို့ သောလူငယ်များမှာ မိမိတို့နှင့် သက်ဆိုင်သော အချက်အလက်မြောက်မြားစွာကို လူမှုကွန်ရက် မီဒီယာများပေါ်သို့ တင်လေ့ရှိသည်။ ထိုသူတို့ရှာဖွေခဲ့သော အင်တာနက်ပေါ်မှ အချက်အလက်များ၊ ဝယ်ယူခဲ့သော ကုန်ပစ္စည်းနှင့်ဝန်ဆောင်မှုများ၊ သွားခဲ့သောခရီးများ၊ ရောက်ခဲ့သောနေရာများ၊

ကြိုက်နှစ်သက်သည်များနှင့် မကြိုက်မနှစ်သက်သည်များ အစရှိသည်ဖြင့် ထိုအချက်အလက်များ အားလုံးသည် ကြော်ငြာသူတို့အတွက်အသုံးဝင်လှသော အချက်အလက်များဖြစ်သည်။ လူမှုကွန်ရက် မီဒီယာများသည် ထိုအချက်အလက်များကို အသုံးပြုလိုကြသော ကြော်ငြာလုပ်ငန်းရှင်များနှင့် အခြားဈေးရောင်းသူများထံ ရောင်းချနိုင်ကြသည်။ အလားတူပင် Google search အင်ဂျင်ကို သုံးစွဲကြသူတို့မှာ မိမိတို့ရှာဖွေသည့် အကြောင်းအရာများ သို့မဟုတ် မိမိရေးခဲ့ဘူးသော အီးမေးလ် များထဲမှာ ကိစ္စများနှင့်ဆက်စပ်နေသော ကြော်ငြာများကို မိမိမျက်စိအောက်သို့ မကြာခဏ ပေါ်ထွက်လာလေ့ရှိကြောင်း သတိထားမိတတ်ကြပါလိမ့်မည်။ ထိုသို့သတင်းအချက်အလက် မှတ်တမ်းများကို ရောင်းချသည့်လုပ်ငန်းမှာ တွက်ခြေကိုက်လှပြီး ကြော်ငြာများကလည်း အင်တာနက် သုံးစွဲကြသူတို့၏အကြိုက်ကို သိနေတတ်သည်မှာ ကောင်းသည်ဟုတွေးနိုင်သလို တစ်ဖက်တွင်လည်း မိမိတို့၏ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ လွတ်လပ်ခွင့်ကို ချိုးဖောက်ကာ မိမိတို့အချက်အလက်များအား ကုမ္ပဏီ တို့၏ စီးပွားရေးအကျိုးအမြတ်များအတွက် သုံးစွဲနေကြခြင်းမှာ မျှတပါ၏လောဟု မေးစရာရှိသည်။

ဆွေးနွေးခြင်းနှင့် အပြန်အလှန်ဝေဖန်ခြင်း

အင်တာနက်သုံးစွဲသူတစ်ယောက်မှာ ကိုယ်ရေးကိုယ်တာကို မည်မျှအထိသာ လိုင်းပေါ်တင်သင့်သနည်း။

အင်တာနက်သုံးစွဲသူတစ်ဦးသည် မိမိတင်လိုက်သောအကြောင်းအရာမှန်သမျှကို အများပြည်သူသို့ အကန့်အသတ်မရှိ အမြဲတမ်း ကြည့်မြင်ခွင့်ပေးသင့်ပါသလား။ သို့မဟုတ် မည်သူမည်ဝါ လာရောက် ကြည့်ရှုနိုင်သည်ကို အဆုံးအဖြတ်ပေးနိုင်သူမှာ မိမိတစ်ဦးတစ်ယောက်တည်းသာ ဖြစ်သင့်ပါသလား။ ဥပမာ - စားသောက်ဆိုင်တစ်ခုတွင်နေ့လယ်စာ စားပြီးနောက် လူမှုကွန်ရက်မီဒီယာတစ်ခုပေါ်သို့ မိမိစားခဲ့သော အစားအသောက် ဓာတ်ပုံကိုတင်လိုက်သည်။ မိမိမိတ်ဆွဲများအား နေ့လယ်စာ ကောင်းကောင်း စားခဲ့ကြောင်း သိစေလိုခြင်းလည်းဖြစ်သည်။ စားသောက်ဆိုင်က မိမိ၏ဓာတ်ပုံကို မြင်တွေ့သွားပြီး ၎င်းတို့၏ ဆိုရှယ်မီဒီယာနှင့်ချိတ်ဆက်လိုက်ကာ ကြော်ငြာအဖြစ် အသုံးပြုနိုင်ခဲ့ သည်။ ထိုအချိန်တွင် ဆိုရှယ်မီဒီယာအုပ်စုအတွင်းမှ မှတ်ချက်တစ်ခုက ထိုစားသောက်ဆိုင်မှာ အစားအသောက်ကောင်းသော်လည်း ကလေးဝန်ထမ်းသုံးစွဲကြောင်း၊ ဝန်ထမ်းများကို ပေးသော လစာမှာ နည်းလွန်းကြောင်းကို ရေးသားထားသည်။ အကျိုးဆက်မှာ ထိုကဲ့သို့သော ဆိုင်တွင် သွားရောက်စားသောက်သည့်အတွက် မူလဓာတ်ပုံကိုတင်လိုက်သူမှာ အဝေဖန်ခံရတော့သည်။

မေးခွန်းများ

- စားသောက်ဆိုင်က မူလဓာတ်ပုံတင်သူ၏ လူမှုကွန်ရက်မီဒီယာပေါ်တွင် တင်ထားသည် များကို ကြော်ငြာသဖွယ် ပြန်လည်တင်ပြခြင်းမှာ မှားပါသလား။
- ဤကဲ့သို့သော စားသောက်ဆိုင်ကို ရွေးချယ်စားသုံးလိုက်မိလိုက်ခြင်းကို ဝေဖန်ကြသူများက မှားပါသလား။
- အင်တာနက်သုံးစွဲသူတို့သဘာဝ မိမိကလူမှုကွန်ရက်မီဒီယာပေါ်တွင် တင်ထားသည်များကို မည်သူမဆိုလာရောက် မှတ်ချက်ရေးနိုင်သည့်သဘောကို သိထားပြီးဖြစ်၍ မည်သူက ဝေဖန် သည်ဖြစ်စေ ပြီးလျှင်ပြီးရော သဘောထားသင့်ပါသလား။
- ထိုဓာတ်ပုံကို လုံးဝမတင်ခြင်းက ပိုကောင်းပါသလား။

မီဒီယာအသစ်များပေါ်တွင် လူ့အခွင့်အရေးကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်နိုင်ရန်မှာ အလွန် ရှုပ်ထွေးခက်ခဲသောကိစ္စတစ်ခုပင်။ နိုင်ငံတကာဥပဒေများအနေဖြင့် နည်းပညာကို အမိပြေးလိုက် နေရသည့်အပြင် အရှေ့တောင်အာရှတစ်လွှားတွင် မီဒီယာသစ်ဆိုင်ရာ ဥပဒေများနှင့်ပတ်သက်၍ အမြင်အမျိုးမျိုးရှိကြသည်။ ကုလမဂ္ဂဇာနီ လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီကမူ အင်တာနက်နှင့်သက်ဆိုင်ရာ ဆုံးဖြတ်ချက်တွင် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်နှင့်ပတ်သက်၍ ဟုရည်ညွှန်းထားသော်လည်း အွန်လိုင်းပေါ်မှ လူ့အခွင့်အရေးကို ကာကွယ်ရာတွင် တကယ့်အပြင်လောကမှ လူ့အခွင့်အရေးကို ကာကွယ်ရမည့်တာဝန်နှင့် တစ်သဘောတည်းပင်ဖြစ်ကြောင်း ရေးသားထားသည်။ ထို့ကဲ့သို့ လူ့အခွင့်အရေးအတွက်ဆိုလျှင် အွန်လိုင်းနှင့် တကယ့်လောကကို ထပ်တူမျှ ဆက်ဆံကြရမည့် သဘောမှာ အလုပ်လုပ်ခွင့်၊ အသင်းအဖွဲ့စည်းရုံးဖွဲ့စည်းခွင့် အစရှိသည်ဖြင့် အခြားသော လူ့အခွင့် အရေး အမျိုးအစားများအထိ အကျိုးဝင်မည်ဖြစ်သည်။ ဥပမာ - အွန်လိုင်းပေါ်တွင် လူပေါင်း များစွာပါဝင်ကာ စုဝေးလုပ်ရှားမှုများ ပြုလုပ်နိုင်သည့် avatars အင်တာနက်ဂိမ်းများ (Fantasy Westward Journey, World of Warcraft, and Second Life အစရှိသည်ဖြင့်) လည်း ပေါ်ပေါက် လာခြင်းမျိုးတွင် လူ့အခွင့်အရေးကို မည်သို့ထည့်သွင်းစဉ်းစားမည်နည်းဆိုသည့်ကိစ္စမျိုး ဖြစ်သည်။ ထိုလိုင်းပေါ်မှ ဆန္ဒပြလူစုဝေးခြင်းများကို တုံ့ပြန်ပုံမှာ အမျိုးမျိုးရှိပါသည်။ အချို့ကမူ ထိုဂိမ်းများကို ပိုင်သောကုမ္ပဏီအနေဖြင့် ၎င်းတို့၏ avatars ဂိမ်းကစားရန် စာရင်းပေးထားကြသူများ (subscribers) ကို ပိတ်ထားခြင်းအားဖြင့် ဂိမ်းကိုအချိန်အတော်ကြာ ပိတ်ထားသင့်ကြောင်း၊ အချို့ကမူ avatars ဆန္ဒပြလူစုဝေးခြင်းများကို လူ့အခွင့်အရေးကိုလေးစားသောအားဖြင့် ဆက်လက် ဖွင့်ထား ပေးသင့်သည်ဟု ဆိုကြသည်။ ဤနေရာတွင် လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီက အဆိုအတိုင်းသာ လိုက်နာ ကျင့်သုံးရမည်ဆိုလျှင် လူ့အများစုရုံးခွင့်နှင့် ဆန္ဒပြခွင့်တို့မှာ ထိုဂိမ်းများအတွက်ပါ ထည့်သွင်းစဉ်းစား ခွင့်ပြုမည်လောဟု မေးခွန်းထုတ်စရာဖြစ်လာသည်။ သို့မဟုတ် ဆာဗာ၊ ကုဒ်နံပါတ်၊ မူပိုင်ခွင့် အစရှိသည်တို့ကို ပိုင်ဆိုင်ထားသည့် ဂိမ်းကိုထုတ်လုပ်သူ ကုမ္ပဏီက avatars များအား မည်သည့် လုပ်ပိုင်ခွင့်များပေးသင့်သည်ကို ဆုံးဖြတ်ရန် အခွင့်အရေးရှိသင့်သလောဟု မေးခွန်းများရှိလာခဲ့ သည်။

သို့ဆိုလျှင် ဂိမ်းကစားသူများ၏ အလုပ်သမားအခွင့်အရေး(ဥပမာ - Second Life ဂိမ်းမှ virtual အိမ်ခြံမြေပွဲစား၏လုပ်အား) နှင့် ရွှေတူးသူများ (တကယ့်ငွေကြေးဖြင့် ပြန်လည်ရောင်းချရန် အတွက် ဂိမ်းတွင်ရွှေများကို အလုပ်အကိုင်တစ်ရပ်အနေဖြင့် ရှာဖွေကြသူများ) အတွက်ပါ စဉ်းစား ပေးရန် လိုအပ်လာတော့မည်ဖြစ်သည်။

အင်တာနက်ကို စီမံခန့်ခွဲနေကြသောဥပဒေများမှာ တစ်နိုင်ငံနှင့်တစ်နိုင်ငံကွဲပြားနေကြပြီး တစ်နိုင်ငံနှင့်တစ်နိုင်ငံ သဘောမမျှသည့် အချက်များ ရှိနေကြသေးသော်လည်း အရှေ့တောင်အာရှ တခွင်တွင် ဆိုင်ဘာဥပဒေများဖွံ့ဖြိုးလာခြင်းကိုကြည့်လျှင် အထက်ပါပြဿနာများကို ဒေသတွင်း အစိုးရများက ဖြေရှင်းရန် ကြိုးစားနေကြကြောင်း တွေ့မြင်နိုင်သည်။ သို့ရာတွင် အင်တာနက် ရာဇဝတ်မှုများဥပဒေဖြင့် အတိုက်အခံနိုင်ငံရေးသမားများကို ထောင်ချရန်၊ အစိုးရအား ဆန့်ကျင် နေသူများနှင့် အရပ်ဘက်လူ့အဖွဲ့အစည်းများကို စောင့်ကြည့်ရန် သို့မဟုတ် အင်တာနက်ပေါ်တွင် ရေးသားထားသည်များကို နိုင်ငံအရေးနှင့် နိုင်ငံသားတို့၏ ကိုယ့်ကျင့်တရားအတွက် ဟူသော အကြောင်းပြချက်ဖြင့် ဖျက်ပယ်ပစ်အောင် ဖိအားပေးရန်တို့ ဖြစ်ပေါ်လာမည်ကိုလည်း စိုးရိမ်နေကြ

ဆိုင်ဘာဥပဒေ

- အင်တာနက်ကို စိုးမိုးသော ဥပဒေများက အင်တာနက်သုံးစွဲခြင်း ဆိုင်ရာကိစ္စများ၊ ဆင်ဆက်စွဲများ၊ ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ အချက်အလက်များ စောင့်ထိန်းခြင်းဆိုင်ရာကိစ္စများ၊ တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာကိစ္စများ၊ အွန်လိုင်းကုန်သွယ်ရေးနှင့် ဆိုင်ဘာရာဇဝတ်မှုများကို စီရင်အုပ်ချုပ်သည်။

သည်။ အင်တာနက်ဆက်သွယ်ရေးဥပဒေများက နိုင်ငံသားတို့၏ ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ လွတ်လပ်မှု အတွက် ၎င်းတို့၏အချက်အလက်များကို အကာအကွယ်ပေးခြင်း၊ အွန်လိုင်းမှပြုလုပ်သော ငွေပေး ငွေယူကိစ္စများနှင့် နိုင်ငံသားတို့၏လုံခြုံရေး (ဥပမာ - ဆိုင်ဘာလုံခြုံရေးနှင့် ဆိုင်ဘာရာဇဝတ်မှုများ) အစရှိသည့် ကိစ္စများကိုလည်း တာဝန်ယူထားသည်။ အချုပ်အားဖြင့်ဆိုရသော် အင်တာနက်နှင့် ပတ်သက်သော လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ဥပဒေပြုခြင်းကိစ္စများမှာ အစပျိုးဆဲအဆင့်တွင်ပင် ရှိသေးသည်။ ထိရောက်စွာလူ့အခွင့်အရေးကို ကာကွယ်နိုင်သည့်အဆင့် မရောက်မီ ဥပဒေနှင့် အင်တာနက်သုံးစွဲသူများကို ပညာပေးခြင်းဆိုင်ရာ အခြေခံအဆောက်အအုံများစွာ လိုအပ်နေပေ သေးသည်။

သာဓက

အရှေ့တောင်အာရှရှိ အင်တာနက်ဥပဒေများ

အင်တာနက်ကိုမည်သို့ စီမံအုပ်ချုပ်ရမည်ဟူသော ဥပဒေများ နိုင်ငံများစွာတွင် ရှိနေကြပြီ။ အောက် တွင်ဖော်ပြထားသောစာရင်းမှာ လူ့အခွင့်အရေးနှင့်မသက်ဆိုင်သော အင်တာနက်ဖြင့် ကုန်သွယ် ရေး (e-commerce)နှင့် သက်ဆိုင်သောဥပဒေအချို့ကို ချန်လှပ်ထားခဲ့သောကြောင့် ပြည့်စုံသည့် စာရင်းဟု မဆိုနိုင်ပါ။ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများတွင် ဆိုင်ဘာဥပဒေ သီးသန့်မရှိသော နိုင်ငံမှာ ကမ္ဘောဒီးယားဖြစ်သည်။ ကမ္ဘောဒီးယားမှာ ရာဇသတ်ကြီးဥပဒေကို ၂၀၀၉ ခုနှစ်တွင် ပြန်လည် ဖြည့်စွက်ပြင်ဆင်ခဲ့သော် ဆိုင်ဘာဥပဒေ ပြဋ္ဌာန်းရန်ကိုမူ အစိုးရအတွင်း အချေအတင် ဆွေးနွေး ငြင်းခုံနေဆဲဖြစ်သည်။

ဘရူနိုင်း ဒါရူဆလမ်

- အီလက်ထရွန်းနစ်ဆက်သွယ်ရေး အက်ဥပဒေ ၂၀၀၄ (၂၀၀၈ တွင် ထပ်မံပြင်ဆင်)
- ကွန်ပျူတာ တလွဲသုံးစွဲခြင်း အက်ဥပဒေ (၂၀၀၇ တွင် ထပ်မံပြင်ဆင်)

အင်ဒိုနီးရှား

- သတင်းအချက်နှင့် အီလက်ထရွန်းနစ်ဆက်သွယ်ရေး ဥပဒေ ၂၀၀၈

လာအို

- ဆိုင်ဘာရာဇဝတ်မှုဥပဒေ ၂၀၁၅

မလေးရှား

- အီလက်ထရွန်းနစ် ကုန်သွယ်ရေး အက်ဥပဒေ ၂၀၀၆
- အီလက်ထရွန်းနစ် အစိုးရလုပ်ငန်းများ အက်ဥပဒေ ၂၀၀၇
- ကိုယ်ရေးကိုယ်တာအချက်အလက် ကာကွယ်ရေးဆိုင်ရာ အက်ဥပဒေ ၂၀၁၀
- ဆက်သွယ်ရေးနှင့် မာတီမီဒီယာ အက်ဥပဒေ ၁၉၉၈
- ကွန်ပျူတာ ရာဇဝတ်မှု အက်ဥပဒေ ၁၉၉၇

မြန်မာ

- ကွန်ပျူတာသိပ္ပံပုံနှိပ်ရေးဥပဒေ ၁၉၉၆
- အီလက်ထရွန်းနစ်ဆက်သွယ်ရေး ဥပဒေ ၂၀၀၄

ဖိလစ်ပိုင်

- ဆိုင်ဘာရာဇဝတ်မှုများ တားဆီးရေး အက်ဥပဒေ ၂၀၁၂ (R.A. ၁၀၁၇၅)
- ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ အချက်အလက်အက်ဥပဒေ ၂၀၁၂ (R.A. ၁၀၁၇၃)
- အီလက်ထရွန်းနစ် ကုန်သွယ်ရေး အက်ဥပဒေ ၂၀၀၀ (R.A. ၈၇၉၂)

စင်ကာပူ

- ကွန်ပျူတာ တလွဲသုံးစွဲခြင်းနှင့် ဆိုင်ဘာလုံခြုံရေး အက်ဥပဒေ ၁၉၉၃ (၂၀၀၇ တွင် ပြန်လည် ပြင်ဆင်သည်။ ၂၀၁၇ တွင် ထပ်မံပြင်ဆင်ရန်ရှိသေးသည်)
- အီလက်ထရွန်းနစ်ဆက်သွယ်ရေး အက်ဥပဒေ ၁၉၉၈ (၂၀၁၀ တွင် ထပ်မံပြင်ဆင်ဖြည့်စွက်ပြီး)
- ကိုယ်ရေးကိုယ်တာအချက်အလက် ကာကွယ်ရေးဆိုင်ရာ အက်ဥပဒေ ၂၀၁၂
- SSSpam ထိန်းချုပ်ရေး အက်ဥပဒေ ၂၀၀၇

ထိုင်း

- အီလက်ထရွန်းနစ် ဆက်သွယ်ရေး အက်ဥပဒေ ၂၀၀၁
- ကွန်ပျူတာ ရာဇဝတ်မှု အက်ဥပဒေ ၂၀၀၇
- အမျိုးသားဆိုင်ဘာလုံခြုံရေး ဥပဒေ ၂၀၁၅

ဗီယက်နမ်

- သတင်းနည်းပညာ ဥပဒေ ၂၀၀၇
- အီလက်ထရွန်းနစ်ဆက်သွယ်ရေး ဥပဒေ ၂၀၀၅
- စားသုံးသူအခွင့်အရေး ကာကွယ်ရေး ဥပဒေ ၂၀၁၀
- ဆိုင်ဘာသတင်းအချက်အလက်လုံခြုံရေး ဥပဒေ ၂၀၁၅

၁၅.၇ နိဂုံး

ဤဒေသအတွင်း၌ နိုင်ငံရေးနှင့် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်တို့မှာ အကဲဆတ်သည့် အကြောင်းအရာများ ဖြစ်နေဆဲပင်ဖြစ်သည်။ အစိုးရများအနေဖြင့် မိမိတို့မှာ ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံများ ဖြစ်ကြသည်ဟု အသွင်ယူလိုသည့်တိုင်အောင် ၎င်းတို့၏ လုပ်ရပ်များကမူ အစဉ်အမြဲ ပြည်သူတို့၏ ဆန္ဒအပေါ် အခြေခံကြသည် မဟုတ်ကြပေ။ ဤဒေသအတွင်းမှ နိုင်ငံများအားလုံးသည် အတိုက်အခံ နိုင်ငံရေးသမားများကို ဖိနှိပ်လို၍ဖြစ်စေ၊ လူမျိုးရေးအမုန်းတရားများ ဆွပေးနေခြင်းကို နှိမ်နင်းရန် အကြောင်းပြချက်ဖြင့်ဖြစ်စေ၊ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်နေခဲ့ကြသည့် အဖြစ်များ ရှိခဲ့ကြသည်။ ယခုအခန်းကမူ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေး

စံချိန်စံညွှန်းများ၊ ထိုစံချိန်စံညွှန်းများကို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုရန်နှင့် ထိုစံချိန်စံညွှန်းများအတိုင်း အကာအကွယ်ပေးနိုင်ရန် ကိစ္စများကို တင်ပြခဲ့ပါသည်။ အဆိုပါကိစ္စများမှာ လူ့အခွင့်အရေးကာကွယ်မြှင့်တင်ရေးလုပ်ငန်းများတွင် အခက်ခဲဆုံးဟု ဆိုချင်ဆိုနိုင်လောက်သော ကိစ္စများလည်း ဖြစ်ကြပြီး အင်တာနက်ပေါ်မှ လူ့အခွင့်အရေးကို ကာကွယ်ရန်မှာကား ပို၍ပင်စိန်ခေါ်မှုများပါသေးသည်။

က။ အနှစ်ချုပ်နှင့်အဓိကအချက်များ

မိတ်ဆက်

နိုင်ငံသားတို့၏အခွင့်အရေးမှာ သေးငယ်သောအစိတ်အပိုင်းဟုထင်ရသော်လည်း အရေးကြီးသော လူ့အခွင့်အရေးအမျိုးအစားဖြစ်ပါသည်။ နိုင်ငံသားတို့၏ အခွင့်အရေးများတွင် နိုင်ငံရေးတွင် ပါဝင်ပတ်သက်ခွင့်၊ စုရုံးဆွေးနွေးခွင့်နှင့် နိုင်ငံရေးအမြင်များကို လူသိရှင်ကြား တင်ပြခွင့်၊ မဲပေးခွင့်၊ အစိုးရ၏ဝန်ဆောင်မှုများကို သုံးပိုင်ခွင့် သို့မဟုတ် အစိုးရရုံးတွင်ပါဝင်တာ ဝန်ထမ်းဆောင်ခွင့် အစရှိသည်တို့ ပါဝင်ကြသည်။ ထိုနိုင်ငံသားအခွင့်အရေးများအားလုံးကို ဤဒေသအတွင်း ကျင့်သုံးနေကြပါသည်။ ပြည်သူတို့သည် ကိုလိုနီခေတ်၊ ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ရေးခေတ်နှင့် စစ်အာဏာရှင်များကို ဆန့်ကျင်ခဲ့သော ခေတ်အားလုံးတို့တွင် နိုင်ငံသားတို့၏အခွင့်အရေးကို တောင်းဆိုခဲ့ကြသည်။ ‘ပြည်သူတို့၏ဆန္ဒ’ဟူသော အယူအဆမှာ ၁၈ ရာစုအလင်းပွင့်ခေတ်တွင် ပေါ်ပေါက်လာခဲ့သော အစိုးရတစ်ခုတွင်ပြည်သူက အုတ်မြစ်ဖြစ်သည်ဟုဆိုလိုပြီး ယနေ့ကာလအထိလည်း နိုင်ငံသားတို့၏ အခွင့်အရေးများ၏ အခြေခံဖြစ်နေပေးသေးသည်။

နိုင်ငံရေးနှင့်နွယ်သော လူ့အခွင့်အရေးများ

နိုင်ငံရေးနှင့် နွယ်ပြီး လူ့အခွင့်အရေးအား ဖော်ပြထားခြင်းကို UDHR ၏ အပိုဒ် ၂၀ နှင့် ၂၁၊ ICCPR နှင့် နိုင်ငံများ၏ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံအခြေခံဥပဒေများနှင့် အခြားသော စာချုပ်များစွာတို့တွင် တွေ့နိုင်သည်။ အစည်းအရုံးများဖွဲ့စည်းခွင့် သို့မဟုတ် အသင်းအဖွဲ့များ တည်ထောင်လှုပ်ရှားခွင့်တို့သည် နိုင်ငံအရေးအတွက် အဓိကကျသော အစိတ်အပိုင်းတွင် ပါဝင်သော်လည်း ဤဒေသတွင်မူ တစ်ပါတီတည်း ကြီးစိုးသော နိုင်ငံရေးစနစ်ရှိသည့် နိုင်ငံများ၊ အသင်းအဖွဲ့ဆိုင်ရာ ဥပဒေများဖြင့် လူထုစုရုံးလှုပ်ရှားမှုများကို ကန့်သတ်လိုသောနိုင်ငံများတွင် ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်ခံရသည်။ ငြိမ်းချမ်းစွာ စုရုံးစီတန်းလှည့်လည်ခွင့်ဟုဆိုရာတွင် လူမြင်ကွင်းတွင် အများစုရုံး ဆွေးနွေးခွင့် ရရှိရန်ဖြစ်သော်လည်း ထိုသို့လူစုခြင်းကြောင့် ဖြစ်လာမည့်အကျိုးဆက်များကြောင့် ပိတ်ပင်ကြသည်လည်းရှိ၏။ အခြားသော အရေးကြီးသည့်အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုမှာ အစိုးရရုံးများတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခွင့်၊ အစိုးရရာထူးအတွက် ဝင်ရောက်အရွေးခံပိုင်ခွင့်တို့ဖြစ်ကြပြီး ထိုအခွင့်အရေးများအားဖြင့် ပြည်သူတို့သည် အစိုးရတစ်ရပ်၏ အစိတ်အပိုင်းများအဖြစ်ပါဝင်နိုင်ကြပြီး တရားသူကြီး၊ ရဲ၊ ကျောင်းဆရာ အစရှိသည်ဖြင့် အစိုးရဝန်ထမ်းဖြစ်လာခွင့်တို့ရှိရမည်။ အထက်ပါစာချုပ်များတွင် မဲပေးပိုင်ခွင့်ရှိခြင်းသည် လူသိအများဆုံး နိုင်ငံသားတို့၏ လူ့အခွင့်အရေးဖြစ်သော်လည်း မည်သည့် ရာထူးအတွက် ပေးရမည့်မဲဖြစ်သည်ကိုမူ တိတိကျကျ မဆိုထားပေ။

ဒီမိုကရေစီကိုနားလည်ခြင်း

ဒီမိုကရေစီမှာ အကောင်းဆုံးနိုင်ငံရေးစနစ်တစ်ရပ်အနေဖြင့် လက်ခံထားကြသော်လည်း ဒီမိုကရေစီနှင့်ပတ်သက်၍ အငြင်းပွားစရာများ ရှိနေဆဲဖြစ်သည်။ လူတိုင်းက ဒီမိုကရေစီကို အကောင်းဆုံးစီမံအုပ်ချုပ်ပုံစနစ်ဟု လက်ခံထားကြသည်မဟုတ်ပေ။ ဒီမိုကရေစီဆိုသည်မှာ ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပခြင်းမျှသာလော သို့တည်းမဟုတ် လူအများပါဝင်နိုင်သည့် နိုင်ငံရေးစနစ်တစ်ရပ်ကို ဆိုခြင်းလောဟု မေးခွန်းထုတ်သူများလည်း ရှိလာကြသည်။ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများသည် ဒီမိုကရေစီစနစ်ကို ကျင့်သုံးရာတွင် အပြည့်အဝ ဒီမိုကရေစီလမ်းစဉ်သို့မရောက်ဘဲ ထိန်းကျောင်းခံ ဒီမိုကရေစီ သို့မဟုတ် အာရှစတိုင်ဒီမိုကရေစီဖြင့် ချိတ်ကပ်နေကြသည်။ ဒီမိုကရေစီကို အမျိုးအစားများစွာခွဲခြားနိုင်သည်။ ဥပမာ အချို့မှာ ရွေးကောက်ပွဲရှိသည်ဆိုရုံ အမည်ခံဒီမိုကရေစီ၊ ဗဟုဝါဒ ဒီမိုကရေစီ၊ အများပြည်သူပါဝင်နိုင်သော ဒီမိုကရေစီ၊ ဆုံးဖြတ်ချက်များတွင် ပြည်သူများအကျေအလည် ပါဝင်ဆွေးနွေးနိုင်ခွင့်ရှိသော ဒီမိုကရေစီ၊ ပြည်သူ့ကိုယ်စားပြုဒီမိုကရေစီ အစရှိသည်တို့ ဖြစ်ကြသည်။ ကောင်းစွာလည်ပတ်နေသော ဒီမိုကရေစီစနစ်တစ်ခုတွင် အများပြည်သူ ပါဝင်ပိုင်ခွင့် ရှိခြင်း၊ အာဏာခွဲဝေပုံမျှတခြင်းနှင့် အစိုးရကို ထိရောက်စွာ စောင့်ကြည့်ထိန်းကျောင်းသော စနစ် ရှိခြင်းတို့ကို မြင်တွေ့နိုင်သည်။ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများတွင် အချို့က ဒီမိုကရေစီအသွင် ကူးပြောင်းကာလထဲတွင်ရှိနေဆဲဖြစ်ပြီး အချို့မှာ လစ်ဘရယ်ဒီမိုကရေစီဟု ခေါ်ကောင်းခေါ်နိုင်ပေမည်။ သို့ရာတွင် အများစုကမူ ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံ ပီပီပြင်ပြင် မဖြစ်သေးပေ။ အာဆီယံအနေဖြင့် ဒီမိုကရေစီကို လူသိရှင်ကြား ထောက်ခံနေသော်လည်း ဒီမိုကရေစီစနစ် ခိုင်မာရင့်ကျက်လာအောင် မလုပ်နိုင်ခြင်းက ပြဿနာတစ်ခုဖြစ်နေဆဲဖြစ်သည်။

ဒီမိုကရေစီအတွက် လူ့အခွင့်အရေး

လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ဒီမိုကရေစီသဘောတရားနှစ်ခု ဆက်နွှယ်နေပုံမှာ ရှင်းလင်းလှပြီး နှစ်ဖက်စလုံးမှာ အနှောင်အဖွဲ့ကင်းစွာ ရပ်တည်နိုင်ကြသည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက်တည်းတွင် အပြန်အလှန်ကြံ့ခိုင်တောင့်တင်းစေခြင်းကိုလည်း ဖြစ်စေသည်။ လူ့အခွင့်အရေးသည် ဒီမိုကရေစီ ပိုမိုပြည့်ဝသောလူ့အဖွဲ့အစည်းကိုဖြစ်စေ၍ ပြည်သူတို့၏လူ့အခွင့်အရေးမှာ ဒီမိုကရေစီစနစ်အောက်တွင် အခြေအနေတိုးတက်လာမြဲဖြစ်သည်။ မဲပေးပိုင်ခွင့်ရှိသည် အသိအမှတ်အပြုခံရဆုံးသော နိုင်ငံသားတို့၏ အခွင့်အရေးတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ မဲပေးပိုင်ခွင့်မှာ အစိုးရတစ်ရပ်ကို ရွေးကောက်ပွဲတွင် ပါဝင်ကာ ရွေးချယ်ခွင့်ရခြင်းဖြစ်သည်။ ထို့ပြင်ရွေးကောက်ပွဲများမှာ အမှန်အကန်ဖြစ်ခြင်း၊ အချိန်မှန်မှန်ကျင်းပခြင်း၊ လူတိုင်းပါဝင်ဆန္ဒပြုနိုင်ခြင်း၊ မဲတစ်ပြား၏ တန်ဖိုးကိုတန်းတူညီမျှ သတ်မှတ်ခံရခြင်းတို့ရှိရပါမည်။ အရှေ့တောင်အာရှ၏ နိုင်ငံရေးသမိုင်းတွင်အတိုက်အခံ နိုင်ငံရေးသမားများကို ထောင်သွင်းအကျဉ်းချခဲ့သော၊ မဲမသမာမှုများရှိသော၊ မဲရေတွက်ရာတွင် လိမ်လည်မှုများရှိသော မမျှတမမှန်ကန်သော ရွေးကောက်ပွဲများရှိခဲ့သည်။ ထိုလုပ်ရပ်များကို ပြည်တွင်းပြည်ပမှ အဖွဲ့အစည်းများပါဝင်သော ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်လေ့လာရေး အဖွဲ့များက စောင့်ကြည့်ဖယ်ရှားနိုင်ကြသည်။ ထိုအဖွဲ့အစည်းများက မဲများကို မှန်ကန်စွာရေတွက်ခြင်း ရှိ မရှိ၊ မဲဆွယ် စည်းရုံးမှု ကာလတွင် နိုင်ငံရေးသမားများက မှန်ကန်စွာဆောင်ရွက်ခြင်းရှိ မရှိ၊ လွတ်လပ်သော စောင့်ကြည့်လေ့လာရေးအဖွဲ့များက လှုပ်ရှားနိုင်ခြင်းရှိမရှိ၊ အစရှိသည့်အချက်များကို ထောက်ခြင်းအားဖြင့် ရွေးကောက်ပွဲကို စည်းကမ်းညီညွတ်စွာ ကျင်းပနိုင်ခြင်းရှိ မရှိ စောင့်ကြည့်အကဲခတ်နိုင်သည်။

လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုပိုင်ခွင့်

လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုပိုင်ခွင့်ဟူသော သဘောတရားမှာ ၁၇၀၀ ပြည့်နှစ်အကျော် ကာလများကတည်းကပင် စတင် ကျင့်သုံးခဲ့သည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ ထိုအခွင့်အရေးတွင် သတင်း အချက်အလက်ကို ရှာဖွေရယူပိုင်ခွင့် (စာကြည့်တိုက်များ၊ သတင်းစာများနှင့် အင်တာနက်တို့မှ တစ်ဆင့်)၊ သတင်းအချက်အလက်များကို လက်ခံရယူပိုင်ခွင့်(ဥပမာ - ကျန်းမာရေးနှင့် ပတ်သက် သော အချက်အလက်များ၊ အစိုးရနှင့်ပတ်သက်သောအချက်အလက်များ၊ ဘေးကင်းလုံခြုံမှုအတွက် သတင်းအချက်အလက်များ အစရှိသည်ဖြင့်)၊ သတင်းအချက်အလက်များကို ထုတ်ပြန်ခွင့် (မိမိ ထင်မြင်သည်ကို ထုတ်ပြောခွင့်)အစရှိသည်တို့ ပါဝင်သည်။ ထိုအခွင့်အရေးများကို ပိတ်ပင်ကန့် သတ်မှုများမှာ အောက်ပါအခြေအနေများတွင်ဖြစ်နိုင်သည်။ မိမိလွတ်လပ်ခွင့်ကြောင့် အခြားသူတို့၏ အခွင့်အရေးကို မထိပါးရအောင် စောင့်ရှောက်ပေးရန်အတွက်နှင့် ပြည်သူတို့၏ အကျင့်စာရိတ္တကို ပဲ့ပြင်ထိန်းသိမ်းပေးရန်နှင့် ကျန်းမာရေးနှင့် ဘေးအန္တရာယ်ကင်းရှင်းစေရေးအတွက်တို့အတွက် လွတ်လပ်စွာ ပြောဆိုခွင့်ကို ကန့်သတ်လေ့ရှိကြသည်။ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများအားလုံးတွင် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်နှင့်ပတ်သက်၍ အငြင်းအခုံများရှိကြပြီး နိုင်ငံတိုင်းကမူ အသရေ ဖျက်မှုဥပဒေအရသော်လည်းကောင်း၊ မူပိုင်ခွင့်နှင့် ဉာဏပစ္စည်းဆိုင်ရာဥပဒေများအရသော်လည်း ကောင်း၊ အမျိုးသားလုံခြုံရေး အက်ဥပဒေများအရသော်လည်းကောင်း ကန့်သတ်ထားကြသည်။ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်ကို တင်းကျပ်စွာပိတ်ပင်သော နမူနာတစ်ခုမှာ ထိုင်းနိုင်ငံ၏ ဘုရင်ကို စော်ကားခြားနားခြင်းကိုတားမြစ်သောဥပဒေ၊ မလေးရှား၏ နိုင်ငံတော်အကြည်ညို ပျက်စေမှု ဥပဒေနှင့် ဗီယက်နမ်နိုင်ငံ၏ ရာဇသတ်ကြီးပုဒ်မ ၈၈ တို့ဖြစ်ကြသည်။ အသရေဖျက်မှု ဥပဒေများကိုသုံးကာ လွတ်လပ်စွာပြောဆိုခွင့်ကို ပိတ်ပင်လေ့ရှိကြပြီး အပြစ်ရှိကြောင်း တွေ့ရှိရပါက ရာဇဝတ်မှုသဖွယ် ပြစ်ဒဏ်များပေးခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ကျူးလွန်သူပုဂ္ဂိုလ်များနှင့် မိဒီယာ များ ဒေဝါလီခံရလောက်အောင်ပေးရသော ဒဏ်ကြေးငွေအမြောက်အမြား ချမှတ်ခြင်းအားဖြင့် လည်းကောင်း စီရင်လေ့ရှိကြသည်။

လူ့အခွင့်အရေးနှင့် မိဒီယာများ

မိဒီယာလွတ်လပ်ခွင့်အားဖြင့် ဂျာနယ်လစ်များနှင့် မိဒီယာများသည် အများပြည်သူ ယုံကြည်ကိုးစားနိုင်သည့် သတင်းအချက်အလက်များကို ပံ့ပိုးပေးနိုင်ကြသည်။ မိဒီယာများ၏ လွတ်လပ်ခွင့်မှာ လူ့အခွင့်အရေးဖြစ်သည်ဟု ရှင်းလင်းစွာ သတ်မှတ်ထားခြင်းမရှိသော်လည်း ဒီမိုကရေစီစနစ်ထွန်းကားရေးအတွက်မူ မရှိမဖြစ်လိုအပ်သည်။ မိဒီယာမှာ လူမှုရေး အင်စတီ ကျူးရှင်းတစ်ခုအနေဖြင့် ပြည်သူများကို သတင်းပေးခြင်း၊ ပြည်သူတို့၏အမြင်များကို ပဲ့ကိုင်ပေးခြင်း၊ အစိုးရ၏အာဏာတလွဲသုံးမှုများကို စောင့်ကြည့်ဝေဖန်ခြင်းတို့ကို ဆောင်ရွက်သည်။ သမိုင်း တလျှောက်တွင် အချို့မိဒီယာများမှာ လွတ်လပ်ရေးတိုက်ပွဲကာလအတွင်း နိုင်ငံရေးတွင်တက်ကြွစွာ ပါဝင်ခဲ့ကြသည်။ သို့ရာတွင် အရှေ့တောင်အာရှ တခွင်တွင်ရှိသော ပင်မရေစီးထဲမှ မိဒီယာများမှာ အစိုးရကို ဆန်းစစ်ဝေဖန်ခြင်း မရှိကြတော့ပေ။ မိဒီယာသည် ဆင်ဆာစနစ်အောက်တွင် အကန့် အသတ်ရှိခဲ့ပြီး အပြစ်ဒဏ်ပေးခံရခြင်း၊ ခြိမ်းခြောက်ထိပါးခြင်း၊ အကြမ်းဖက်နှိမ်နင်းခြင်းများလည်း ကြုံတွေ့ခဲ့ရသည်။ အချို့နေရာများတွင်မူ အစိုးရများသည် မိဒီယာပိုင်ဆိုင်မှုနှင့် လိုင်စင် မှတ်ပုံတင်ခြင်းကိစ္စများကို တင်းကျပ်စွာကိုင်တွယ်သည်။ ပြည်သူတို့က သတင်းအချက်အလက်ကို

လွတ်လပ်စွာရယူပိုင်ခွင့်အရ အစိုးရအနေဖြင့် မိမိတို့၏မူဝါဒရေးရာ အဆုံးအဖြတ်များ၊ ဘတ်ဂျက် ရေးရာများ၊ အစိုးရ၏ စီမံကိန်းများဆိုင်ရာသတင်းအချက်အလက်များ ပြည်သူတို့ထံ အသိပေးရ ပေမည်။ အစိုးရ၏ပွင့်လင်းမြင်သာမှုကို အားပေးသောဥပဒေများ ဖြစ်ကြသည်။

မီဒီယာပုံစံသစ်များအရေး

အင်တာနက်ကား လူ့အခွင့်အရေးမြှင့်တင်ရေးနှင့် ကာကွယ်ရေးတို့အတွက် များစွာ အသုံးဝင်ခဲ့သည်။ လူ့အခွင့်အရေး ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရေးအဖွဲ့များအတွက်မူ တန်ဖိုးမဖြတ်နိုင် သော အရာတစ်ခုလည်းဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် အင်တာနက်မှာ လူ့အခွင့်အရေးကို ချိုးဖောက်ရန် အတွက် သုံးစွဲနေကြသောအရာလည်းဖြစ်လာနိုင်သည်။ သူတပါး၏ ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ လွတ်လပ် ခွင့်ကို ချိုးဖောက်ခြင်း၊ လုံခြုံရေးကိုခြိမ်းခြောက်ခြင်းနှင့် နာမည်ပျက်အောင် ဖျက်ခြင်းများလည်း အတွက်လည်း သုံးစွဲနေကြပြန်သည်။ မီဒီယာပုံစံသစ်များ(ဒစ်ဂျစ်တယ်မီဒီယာများ)ကြောင့် အပျော် တမ်းစာရေးသူများ၊ ဘလော့ဂါများနှင့် အင်တာနက်သုံးစွဲသူများမှာ လူ့အခွင့်အရေးကိစ္စများတွင် ပိုမိုတက်ကြွလာကြသည်။ အချို့မှာမူ မီဒီယာပုံစံသစ်များပေါ်တွင် မတရားပြုကျင့်ခြင်းများ၏ ခြိမ်းခြောက်မှုကိုခံနေရသည်။ အစိုးရက ပြည်သူတို့၏ သတင်းအချက်အလက်များ၊ သွားလာ လှုပ်ရှားမှုများနှင့် အင်တာနက်သုံးစွဲသည့်နည်းလမ်းများကို စောင့်ကြည့်နေသောအခါမျိုးတွင် ပြည်သူတို့မှာ ကိုယ်ရေးကိုယ်တာလွတ်လပ်ခွင့်မှာ စိန်ခေါ်မှုများနှင့်ကြုံရတော့သည်။ အရှေ့တောင် အာရှဒေသတစ်ခုတွင် ဆိုင်ဘာဥပဒေများမှာ ဖွံ့ဖြိုးစပြုရုံသာရှိပြီး အစိုးရများက ထိုဥပဒေကို လက်တစ်လုံးခြား အသုံးပြုမှုမျိုးလည်း ကြုံလာရတတ်သည်။

၁။ စာမေးပွဲ သို့မဟုတ် အက်ဆေးမေးခွန်းများ

- ဒီမိုကရေစီ၏ အင်္ဂါရပ်များအနက် မည်သည်တို့က လူ့အခွင့်အရေးအပေါ် အခြေခံသနည်း၊ မည်သည်တို့က နိုင်ငံတစ်ခု၏ နိုင်ငံရေးသမိုင်းနှင့် ယဉ်ကျေးမှုပေါ်တွင် အခြေခံသနည်း။
- လူထုဆန္ဒပြပွဲများကို ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်ခြင်းမှာ အကျိုးအကြောင်းသင့်ပါ၏လော။ အရှေ့ တောင်အာရှတွင် လူထုဆန္ဒပြပွဲများကို ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်ခြင်းမှာ ပြည်သူတို့၏ စုရုံးလှုပ်ရှား ခွင့်ကို ချိုးဖောက်ပါသလား။
- ဤဒေသအတွင်း ခိုင်မာအားကောင်းရန် ပို၍ခက်ခဲသည်မှာ ဒီမိုကရေစီလော၊ လူ့အခွင့်အရေး လော။
- သမိုင်းတလျှောက်တွင် ရွေးကောက်ပွဲများကို နိုင်ငံရေးအုပ်စုများက မည်သို့ နှောင့်ယှက်တတ် ကြသနည်း။ ယခုအခါတွင် ထိုကဲ့သို့သော အနှောင့်အယှက်ပြုမှုများမှာ ကိုယ်လွတ်ရုန်းရန် ပိုမိုခက်ခဲလာသည်ဟု ထင်ပါသလား။
- နိုင်ငံရေးဟောပြောချက်တစ်ခုကို ဟန့်တား ကန့်သတ်သင့်ပါသလား။

- သင်၏နိုင်ငံတွင် မီဒီယာမှာ မည်မျှလွတ်လပ်ပါသနည်း။ မည်သည့်လုပ်ရပ်များက နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေးနှင့် ကိုယ်ကျင့်တရားထိန်းသိမ်းရေးဟူသော အကြောင်းပြချက်များဖြင့် မီဒီယာအပေါ် ချုပ်ချယ်ခြင်းများ ဖြစ်ကြသနည်း။
- သင့်နိုင်ငံအတွင်းမှ ဆိုင်ဘာလုံခြုံရေးဥပဒေများကို သုံးသပ်ပါ။ ယင်းဥပဒေများမှာ လူ့အခွင့်အရေးစံချိန်စံညွှန်းများကိုမီအောင် ဆောင်ရွက်ထားခြင်းရှိမရှိ ဆန်းစစ်ပါ။
- အင်တာနက်ကို ရရှိသုံးစွဲနိုင်ခွင့်မှာ လူ့အခွင့်အရေးတစ်ရပ်ဖြစ်သင့်ပါသလား။
- တက္ကသိုလ်ကျောင်းသားများအနေဖြင့် အင်တာနက်သုံးစွဲမှုနှင့် ကိုယ်ရေးကိုယ်တာ လွတ်လပ်ခွင့်အပေါ် စိုးရိမ်ရသည့်ကိစ္စများ ရှိပါသလား။

ဂ။ ထပ်မံလေ့လာဖတ်ရှုရန်များ

Theorists of democracy and democratization include:

- Robert Dahl
- Larry Diamond
- Samuel Huntington
- Jurgen Habermas
- Joseph Schumpeter
- Seymour Lipset
- Fareed Zakaria

Authors writing on the status of democracy in Southeast Asia include:

- Farish Noor
- Amit Acharaya
- Amek Laothamatus
- Duncan McCargo
- Kevin Hewison
- Mark Beeson
- Clive Keesler
- Donald Emmerson

Writers addressing the relationship between human rights and democracy include:

- David Beetham
- Daniel Bell
- John Donnelly

Organizations with rankings or measurements of democracy include:

- Freedom House
- The Economist: Democracy Index
- Democracy Ranking

Freedom of Expression, the following organizations have reports and other resources:

- Reports Without Borders
- Index of Freedom in the World
- Freedom House
- Article 19
- IFEX
- Southeast Asian Press Alliance (SEAPA)
- Southeast Freedom of Expression Network (SAFENET)

The following address the Media in Southeast Asia

- Shelton Gunaratne
- William Atkins
- Krishna Sen
- David Hill
- Yao Souchou
- Asian Media Information and Communication Centre (AMIC): includes many resources and also publishes the journal, Asian Journal of Communication

New Media and Human Rights

- Reports from UN's Special Rapporteur on freedom of expression
- Internet Society
- New Media Advocacy project
- Global Internet Freedom Consortium
- Centre for International Governance Innovation (CIGI): hosts the Global Commission on Internet Governance
- Speak Up, Speak Out website: includes a program on media, journalism, and human rights
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO): includes programs on internet freedom with research publications

